MÜÜRILEHT

NÜÜDISKULTUURI HÄÄLEKANDJA

NELJAKÜMNE VIIES NUMBER : JUUNI/JUULI 2015

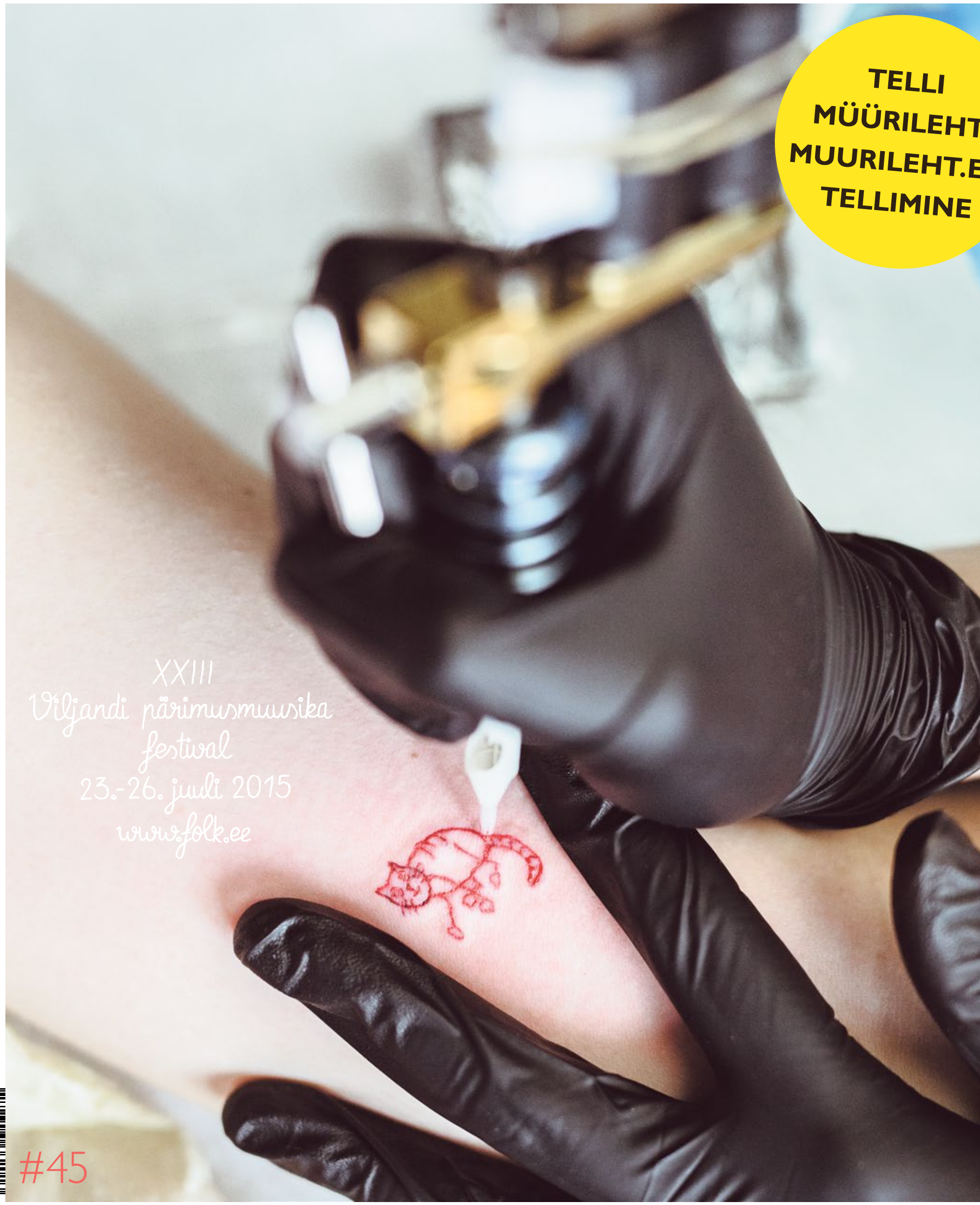

HIND 2€

9 772346 662013

#45

Esikaanel Viljandi XXIII pärimusmuusika festival. Foto: Renee Altrov.

TOIMETUS KAASAUTORID

Triin Loide õpib Tallinna Ülikoolis võrdlevat kirjandusteadust ja kultuurisemiootikat. Vabal ajal kirjutab lühijutte ja väitekirja, vaatab õudusfilme, loeb obskuurset kirjandust ja mängib siira rõõmuga arvutimänge. Planeerib silmatorkavalt edukat karjääri igavese üliõpilasena. *Selles lehenumbris (lk 6) kirjutab Triin inimese ja riigi suhtest.*

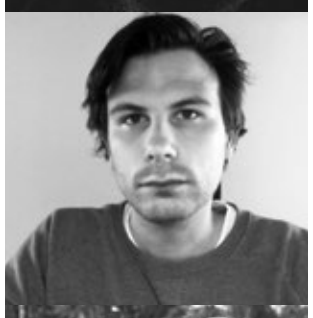

Carl-Robert Kagge on EKA GD osakonna vilistlane aastast 2012, pärast mida täiendas end praktikal stuudios 44flavours Berliinis. Ta on olnud seotud mitmete linnaruumiprojektidega ning osalenud erinevatel näitustel Eestis ja mujal. Koos Kert Viiartiga asutasid nad disainistuudio LE60. Vaata lähemalt *studiole60.com. Carli illustratsioone näeb lk 7–11.*

Maria-Ursula Kurm on kirjandus- ja filosoofiatudeng Tartus, kes veel viimast aastat paigal püsib, et siis maailma avastama minna. Unistaja, maailmaparandaja ja muusikaarmastaja, kellele meeldib uusi asju katsetada ja lihtsalt elu nautida. *Maria-Ursula on Müürilehe praktikant, kes aitas kokku panna selle lehenumbri festivalide välimääraja lühitutvustused (lk 12–14).*

Kaisa Ling on Tartu Ülikooli maailmakirjanduse magistrant, kes kirjutab praegu lõputööd Severo Sarduy neobarokist, uurib hispaaniakeelset kirjandust, korraldab ja sebib ning tõlgib siit ja sealt alati midagi. Ülejäänud aja kasvatab ta oma koera ja laulab mõnuga vana bluusi. *Kaisa intervjuu hispaania poeedi Jenaro Talensiga leiab lk 16–17.*

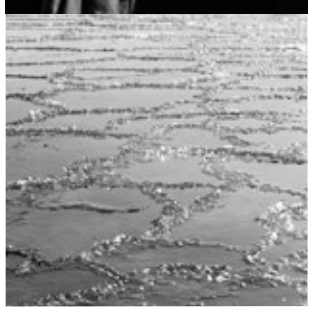

Liisi Rünkla on õppinud Tartus semiootikat ja Tallinnas kultuuriteooriat. Metsalt ja merelt ja vaikuselt ja valguselt on õppinud ka, muid asju. Vahel ta kirjutab. *Selle numbri 19. leheküljel näeb trükivalgust Liisi arvustus Tartu Kunstimuuseumi näituse „Unistuste linn" kohta.*

Linda-Mari Väli on avaldanud kolm lühiromaani ja muud proosat. Ta otsib nii oma loomingus kui elus väljapääsu praegu valitsevast majandusmudelist ja mentaliteedist, mis näeb ette olemasolevate ressursside võimalikult kiiret rahaks vahetamist ja „realiseerimist". Natuke hirmutavaks peab seda, kuidas kultuur, inimese identiteet ja tema elu suur saladus on muutumas üha rohkem kaubaks ja arvab, et märgid üldise mentaliteedi muutumisest on üha rohkem õhus. *Leheküljel 23 saab tutvuda Linda-Mari artikliga 2011. aastal vastu võetud metsanduse arengukava probleemidest.*

Dirk Lloyd on reisiselliks pöördunud endine kirjandus- ja filmikriitik, kes on veetnud palju jõudeaega Tartus, kuid nüüd hõlbustab oma eksistentsi pealinnas, töötades keeletoimetajana, harrastades muusikat ning proovides kätt hobiaedniku ja DIY-entusiastina. *Sellest lehenumbrist (lk 29) saab lugeda Dirki kinotripi kohta Laosesse.*

Sven Vabar on kirjanduse ja kirjutamisega tegelev pereisa. On kirjutanud jutte ja koostanud juturaamatuid. Tunneb süvendatud huvi helide vastu. *Käesolevas numbris kirjutab Sven ulmeheeros Ray Bradbury lapselikust kollaažromaanist „Põrmust tõusnud" (lk 31) ja Francisco Lópeze seitsmetunnisest heliplaadist (lk 24), mis sisaldab ainult vaikust. Peaaegu.*

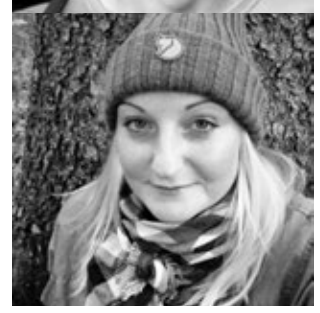

Berit Petolai õpib Tartu Ülikoolis magistrantuuris maailmakirjandust. Omal käel harjutab suupilli- ja akordionimängu ning avastab fotograafiamaailma. (Sooja) leiba teenib Berit Juhan Liivi juures Liivi muuseumis giidi, lugudevestja ja nirgijälgijana. Elukulgemised on teda linnast viinud maale, seal müttab ta põllul, kasvatab kännuseeni ja karjatab nahkhiirebandesid. Kui tuju peale tuleb, kirjutab. Kireks on kirjandus ja loodus ning nende kahe sümbioos. *Lk 32–33 võime leida Beriti reportaaži kirjanduslikust retkest Palupõhja rappa.*

KIRI KOLLEEGIUMILT

Äsja sai ümber üks kevadise kirjanduselu olulisimaid sündmuseid – Tallinnas toimuv festival HeadRead –, mis tähendab, et elu saab taas harjumuspärases tempos jätkuda. Kirjutangi seda teksti esmaspäeva õhtul umbes kell pool üksteist, kui olen just meilidele vastamise lõpetanud. Postkast jõudis nädalavahetusel üle ääre ajama hakata.

Tõin mai alguses kirjandusfestivali Prima Vista raames toimunud rabaretkelt kaasa mõtte, mis tundub seda ilmsem, mida rohkem selle üle mõlgutada: teiste elusolendite, taimede, puude, lindude, loomade, aga ka maastike, ilmastikunähtuste ja loodushäälte matkimiseks, nimetamiseks, mõjutamiseks ja kutsumiseks on olemas terve omaette keelemaailm, mida me oleme unustamas, sest vahetu looduskogemus ise on aina enam tavaelu äärealale tõrjutud. Me tunneme pigem rõivabrändide kui taimede nimetusi, oma nutiseadmete marke kui linnunimesid. Keelest ei kao aga mitte lihtsalt sõnad, vaid tükk – võib-olla see kõige olulisem – kollektiivse mälu sellest osast, kuhu on talletunud loodusliku maailmaga suhtlemise oskus. Need pole ju lihtsalt sõnad, väljavahetatavad tähistajad, vaid terve hoiakute, lugude, tähenduste võrgustik, mis ei kujuta endast mitte arhaismide kogumit, vaid tulevikuperspektiivi. Võib-olla just kirjandus – ning eriti luule – suudab seda osa keelest (ja meelest) elusana hoida ning juhatada pealetükkivast virtuaalsusest tagasi aistilise ja kogemusliku juurde?

Millal oli arvuti minu jaoks viimati ainult töövahend, ainult üks tavaline tekstitöötlemise masin? Vastus kõlab muidugi, et millalgi enne seda, kui saabus interneti püsiühendus. Arvuti taga veedetud aeg ei kulu ju ainult toimetamisele, kirjutamisele või tõlkimisele, vaid ka suhtlemisele, kirjavahetusele (millest pooled asjad saaks telefonitsi märgatavalt kiiremini aetud), uudiste lugemisele, osaliselt ka sotsiaalmeediale. Facebookile, mille infovoogu lipsab aina enam postitusi inimestelt, keda ma ei tunne (aga äkki tahaksid!), ning asjade ja teenuste reklaame, mille vastu mul pole huvi (aga äkki siiski ostaksid!). Kui selle peale näiteks Palupõhja rabast vaadata, siis hakkab tunduma, et just mõõdutunne on see, millest ma praegu kõige enam puudust tunnen.

Ma ei taha teha ettepanekut, nagu peaks nüüd juhtme lõplikult seinast välja tõmbama. Saab ka teistmoodi, mõõdukamalt, miks mitte ka juhuslikumalt, alustades näiteks paarist üksikust sõnast ja vahetust kogemusest. Või nagu ütleb šoti kirjanik Kathleen Jamie: „Ma ei saa võtta didaktilist hoiakut, öelda inimestele ette, mida nad peavad mõtlema – inimesed mõtlevad seda, mida nad tahavad. Minu asi on kohata. Parim, mida ma teha saan, on minna välja ja olla maailmas olemas teataval vabal, avatud viisil, ning panna tähele, mis siis juhtuma hakkab. Panna tähele, mis see on, mille otsa ma siis komistan."

Maarja Pärtna,
luuletaja, toimetaja ja Müürilehe kolleegiumi liige

Helen Tammemäe	peatoimetaja	helen@muurileht.ee
Piret Karro	kunsti- ja teatritoimetaja	piret@muurileht.ee
Henri Kõiv	sotsiaaliatoimetaja	henri@muurileht.ee
Mariliis Mõttus	muusikatoimetaja	mariliis@muurileht.ee
Maia Tammjärv	kirjandustoimetaja	maia@muurileht.ee
Emilie Toomela	filmi- ja reklaamitoimetaja	emilie@muurileht.ee
Sille Pihlak	arhitektuuritoimetaja	sille@muurileht.ee
Triin Loosaar	moereporter	triinloosaar@muurileht.ee
Helena Läks	veebitoimetaja	helena@muurileht.ee
Pille Sepp	keeletoimetaja	pille@muurileht.ee
kujundus/küljendus	Madis Katz, Marja-Liisa Plats	
fotograafid	Renee Altrov, Patrik Tamm, Tõnu Tunnel, Janis Kokk, Aleksander Kelpman	

KOLLEEGIUM: EVELIN ARUST, KAISA EICHE, INDREK GRIGOR, MARGUS KIIS, KEITI KLJAVIN, AHTO KÜLVET, MARTIN OJA, KRISTINA PAJU, MAARJA PÄRTNA, JOONAS SILDRE , TRIIN TULGISTE, ANNA-LIISA UNT, BERK VAHER, VERONIKA VALK, KEIU VIRRO, MART ZIRNASK · VÄLJAANDJA: MTÜ TARTU KULTUURITEHAS · TOETAJAD: TARTU LINN, TARTU KULTUURKAPITAL, EESTI KULTUURKAPITAL · TRÜKK: PRINTALL · TIRAAŽ: 4500

Jälgi Müürilehe tegemisi ka twitteris ja facebookis!

reklaam@muurileht.ee

Foto: Renee Altrov

KUHU ON KADUNUD INIMLIK KONTAKT?

Paistab, et kõik ümberringi arvavad kogu aeg midagi ja nii tundubki, nagu peaks kõige kohta kindlasti arvamust omama. Kuid oma arvamuse kujundamisel on mõtet vaid siis, kui selleks on kõnealuse teema vallas olemas kompetents ja teadmised. Vastasel juhul ei paku asja üle emotsioneerimine arutellu kuigi palju konstruktiivsust. Igasuguste inimeste kõikvõimalikud seisukohavõtud ei aita tegelikke probleeme lahendada, vaid ainult suurendavad lõhesid küllaltki hoomamatuks kujunevate vastaspoolte vahel, jättes probleemid endid sootuks tagaplaanile.

Sõnadest otsitakse tõde, aga argumentatsiooni käigus unustatakse ära põhjused, millest lähtuvalt inimesed oma arvamusi kujundavad. Enamasti on need emotsionaalsed (hirm enda või oma lähedaste pärast) või empaatiast tulenevad (soov abivajajaid aidata ja kaitsta). Mõlemal juhul soovib inimene tegelikult kellelegi head. Võttes selle lähtepunktiks, on ühtäkki võimalik näha ka vastaspoole inimlikku külge. Ning ehk mõista ka seda, et probleemi tegelik lahendus ei seisne vastase maatasa tegemises.

Samal ajal kui meie siin vaidleme küllaltki banaalsete teemapüstituste üle, upuvad hädas inimesed merre või poovad ennast ahastusest üles. Ja selle ära hoidmiseks ei ole igaühe arvamusavaldustest lõpuks palju kasu. Keda tegelikult ka huvitab, saab hädasolijaid läbi vastavate organisatsioonide rahaliselt toetada, ja saab ka vabatahtliku tööga panustada. Või näiteks läbi ajakirjanduse ja/või kunstide on võimalik abiks olla selle anonüümse nn „vaenlase" dešifreerimisel – aidata vahendada konkreetsete inimeste lugusid. Tuttavaks saanud nägu ei tundugi enam nii ohtlik ja ma usun, et suurem osa rahvuskaaslastestki loobuks seeläbi kui ka mitte umbusust, siis vähemalt viimasel ajal esile kerkinud agressiivsetest hoiakutest. Väga vähe on neid, kes vaimset ja füüsilist vägivalda puhtalt selle enda pärast harrastavad. Inimesi oleks vaja aidata algallikatele lähemale, mitte kedrata probleemi tuumast aina kaugemale triivivaid mõtteavaldusi.

Viimasel ajal tundub mulle üha enam, et oleks tore kui me õpiks arvamuse avaldamise kõrval ka seisukoha võtmisest loobumist. Kui me oskaks maavanaemale külla minnes linnavurle mõttemaailma ukse taha ootama jätta, naabrimehe mõtted ja mured üleoleva suhtumiseta ära kuulata ning külapoe ees kohalikega halvakspanevad pilgud vahetamata jätta.

Mis oleks kui katsuks suvel kollektiivselt veidi vähem arvamust avaldada? Prooviks vahelduse mõttes niisama üksteisega rääkida – olgem siis kristlased või nihilistid, rahvuskonservatiivid või tolerastid – räägiks vahelduse mõttes niisama maast ja ilmast. Taastaks üksteisega nii-öelda inimliku kontakti.

Müürileht näitab siinkohal head eeskuju ja läheb suvepuhkusele. Inspiratsiooni koguma ja loominguga tegelema, rändama ja puhkama. Kuulatama ja kuulama. Kogutud ideedest ning kogetud seikadest kirjutame aga jälle septembris. Hapukurgihooaeg alaku!

Helen Tammemäe
peatoimetaja

LUULE

Maarja Pärtna

tikutaja möhitamise
pesitsuspaigad kahanevad
murretesse
allkeeltesse

ümberütlevad nimetused
hõljuvad kaitsealade kohal –
taevasikk, videvikutall
külmakits

Seamus Heaney

NII SEE KIHT KIHI HAAVAL *
aina õhemaks kulubki
kuni jäävad ainult
õpikusõnad: *gallinago gallinago*
meie keeli tikutaja.

aga lisaks on ju veel ka
taevasikk, piksekits ning jumalapäss
määgats, metshobu, hirnatis
mõkitaja ja lahelehm
mis kõik mäletavad
seda lugu omal viisil:

kaotas kord üks karjalaps
oma vasikad (või sikud või lehmad)
metsa. pika otsimise järel
saatis ta viimases hädas
taeva poole palve –
kui ehk tiivad selga kasvaks
paistaks kaotsis kari viimaks
linnulennult kätte.

sinna üles ta neid
tikutades ja möhitades
hüüdma jäigi: kord nutu
siis naeruna kostev laul
võis tuua õnnetust ja häda
õnne ja tervist
nii inimestele kui
koduloomadele.

jahti on ta peale peetud
nii liha kui lõbu pärast.
keelde on sest jäänud sõna „snaiper" *
nende järgi, kes olid piisavalt osavad
et suutsid ta oma ristlevalt lennult
tagasi maa peale tuua –

aga mõnel pool on ta olemasolu
unustatud suisa nii hästi
et ta nime lausutaksegi vaid seoses
ilmvõimatute asjade ja
tühja tuule tallamisega.

udusel luhal või
raba lõhnavas avaras
võid teda siiski läbi videviku
mökitades ja põkutades
oma karja kutsumas kuulda

ning kui sa talle vastad, võib ta sulle
üht-teist su ununend keelest
uuesti selgeks õpetada

kuid selleks pead astuma laudteelt kõrvale
ootamatute kõlade ja seoste ebakindlale
pinnale, millest ei tea kunagi ette
kas ta neelab su viimaks üleni

või leiad kätte raja
mille olemasolust oma keele kuivaval
maastikul sa varem undki näha
ei osanud.

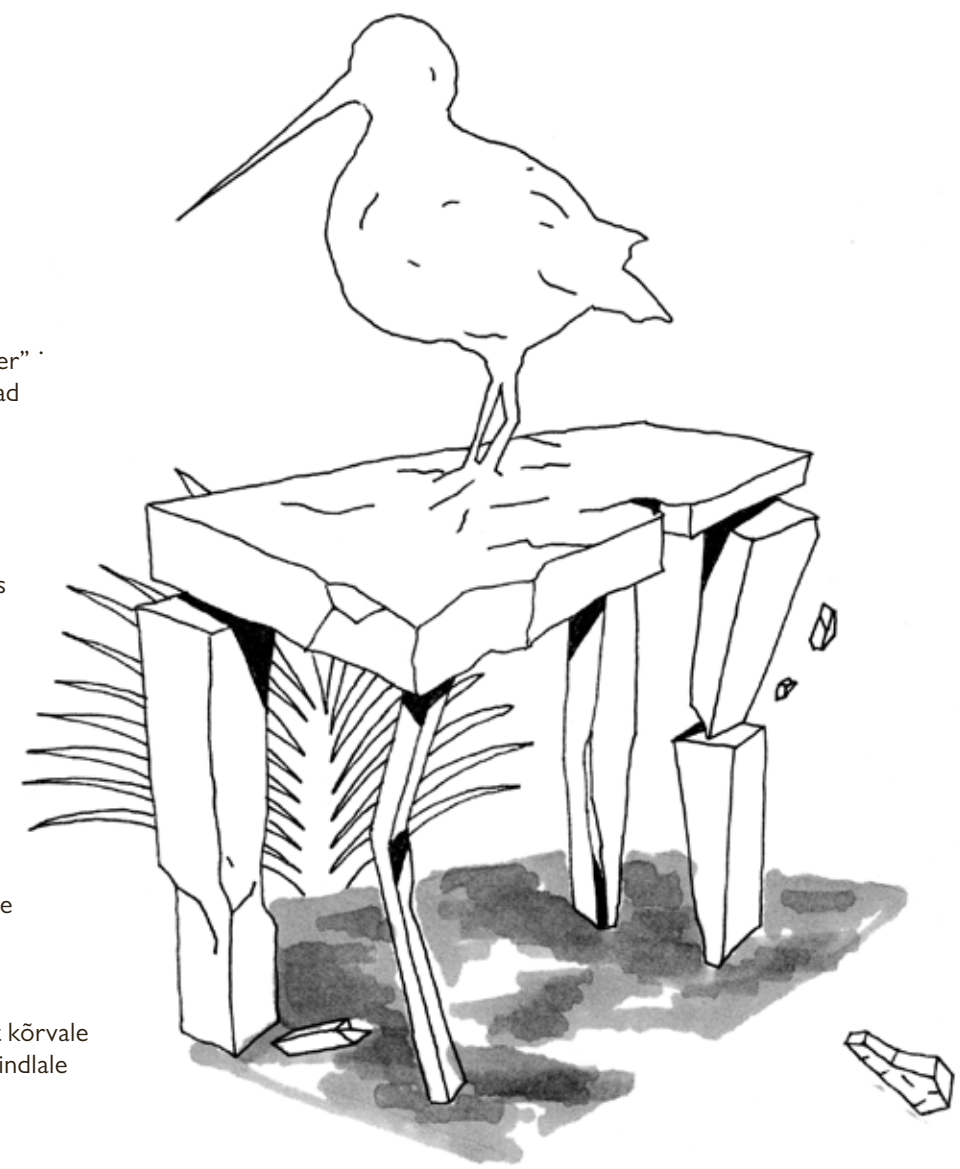

Illustratsioon: Ann Pajuväli

* Ingliskeelsest sõnast *snipe* (tikutaja) on tuletatud ka sõna *sniper* (snaiper), mis oligi esialgu kasutuses tikutajaküti tähenduses. Tänapäevase tähenduse sai see 19. sajandil. Samuti on inglise keeles kasutusel väljend *a snipe hunt*, mis osutab võimatule või mõttetule ülesandele. Motoks valitud tsitaat on vabatõlge iiri poeedi Seamus Heaney luuletusest „The Backward Look".

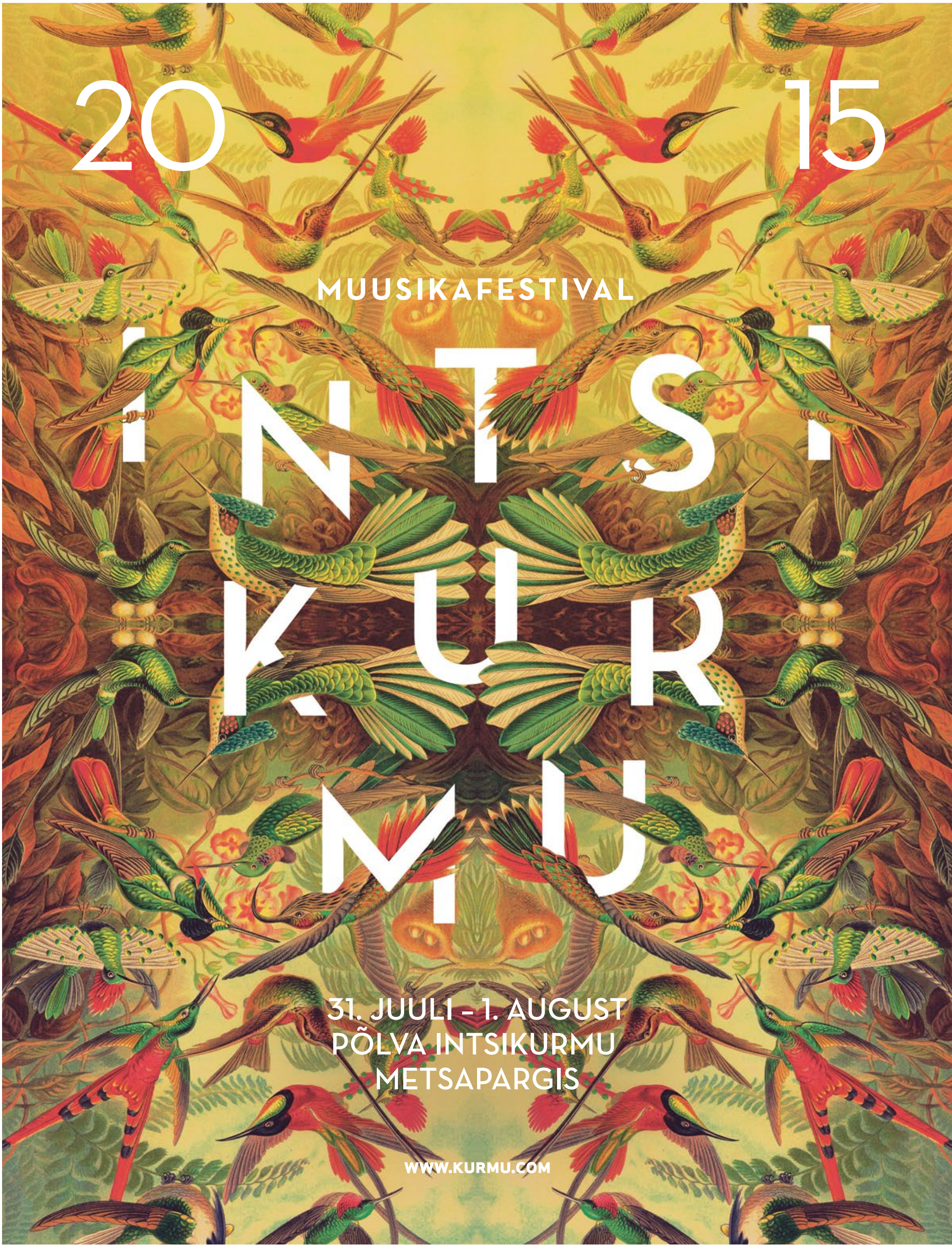
2015
MUUSIKAFESTIVAL
INTSIKURMU
31. JUULI – 1. AUGUST
PÕLVA INTSIKURMU
METSAPARGIS
WWW.KURMU.COM

SUVI

TANTSUPIDU SUVILAS

Müürilehe toimetuses teatakse rääkida, et 19. juulil toimub ühel hästi saladuses hoitud Tallinna katusel pühapäevane tantsupidu. Värske mereõhu ja lõõmava suvepäeva sümbioosis on kella kahest päeval õhtul üheteistkümneni kestev pidu kõigile neile, kes pidusest nädalavahetusest, festivalitamisest või maakodus redutamisest aklimatiseerumist vajavad, samas on see ka koht metsiku ja vaba linnaruumi järele igatsejatele. Pikad maratonsetid ja pinksiturniirid hoiavad jalad töös ja päevane peoformaat lubab tantsupeost osa saada ka ööunest lugupidajatele. Puldis peaasjalikult Berliini mugavuspagulased, kelle paljunäinud silmad tervitavad palavalt kõiki tagakiusatud ja erilisi inimesi, kes panevad keskmise eestlase „see ei ole normaalne!" hüüatama. Nihutame koos normaalsuse piire ja vabastame rahva kannatustest. Kes ihkab lihtsalt vabalt võtmise järele, siis laisemate linnavurlede jaoks on tegu ka suurepärase kohaga pühapäevitamiseks. Otsi Facebookist *event*'i „Tantsupidu suvilas", kust leiad täpsemat infot selle kohta, kuidas jalg suvila ukse vahele saada.

INDIE-SUPERSTAAR ARIEL PINK NOBLESSNERI VALUKOJAS

11. juunil puhuvad Põhja-Tallinnast Noblessneri valukoja poolt eriti vinged muusikatuuled, kui mitte torm, sest oma eklektilises tähesäras saabub kolmandat korda Tallinnasse ei keegi muu kui Ariel Pink isiklikult. Ning mis tunduks loogilisema valikuna kui see, et lisaüllatusena teeb mehele sooja Vaiko Eplik, astudes üles spetsiaalselt selleks õhtuks kokku pandud kavaga „*Hommag*e Ariel Pinkile".

Indie-muusika autsaideriks tituleeritud, ent kriitikute ja muusikafanaatikute poolt palavalt armastatud Pink, kodanikunimega Ariel Rosenberg, õigustab tiitleid juba puhtalt oma välimuse ja muusikavideotega või pressiga manipuleerivate sõnavõttudega, mille pärast tõusis viimati tagajalgadele näiteks Pinki 4AD leibelikaaslane Grimes. Kuid eelkõige väljendub tema erilisus muidugi loomingus, millest peegeldub artistile omaste kiiksudega vürtsitatud 70ndate ja 80ndate popmuusikat ning kust on aegade jooksul läbi käinud kaenlaaukudega tehtud trummisaundid, tükikesed unustatud tele*show*'dest ja automaatvastajale jäetud teadetest. Muusiku eelmine täispikk album „pom pom" ilmus eelmisel aastal ning võitis taaskord kuulajate südamed.

Kui suurem osa Ariel Pinki loomingust on *lo-fi* kassetisahina sisse ära peidetud, siis tema *live*-etteasted on midagi muud. Tallinnas on Pinki kõrval professionaalsetest muusikutest koosnev bänd, kes muusika erinevad detailid lihvituna kuulajateni toimetab.

SUVI VIIB KINOELAMUSED PERIFEERIASSE

10.–13. juunini toimub soome-ugri kultuuripealinnas Obinitsas lühifilmifestival **FUFF**, mis seab vaatajate silmad soome-ugri mängu- ja eksperimentaalfilmide kaleidoskoobile. Linateoste autorid on kas uurali keelte kõnelejad või käsitlevad soome-ugri teemasid. Programm koosneb rohkem kui 50 filmist kogu maailmast, kohale kutsutakse sõltumatu kino tegijaid ja selle armastajaid, pärast linastusi vesteldakse režissööridega, toimuvad kontserdid ning avatud on õpikojad ja näitused.

Lühikestele öödele meeldivad aga lühikesed filmid – nõnda toob **Laimjala filmifestival Ösel** Saaremaal 30. juulist 1. augustini suvitajate ette valiku särtsakatest lühifilmidest Euroopa tuntud filmifestivalidelt. Linateoseid tutvustavad filmitegijad ja festivalide kuraatorid ning linastused toimuvad öösiti metsa ja soo serval lageda taeva all. Päevasel ajal on võimalik võtta osa põnevatest töötubadest ja seminaridest. Festivali põhitoimumiskoht on Laimjala vald, Värava kinotalu, mida täiendavad seansid Orissaares ja Kuressaares.

Peipsi ääres vene vanausuliste külas rulluvad aga tänavugi lahti **Vene Filmi Päevad**. 14.–16. augustini toimuval üritusel ei küsita piletit kelleltki ning lisaks filmiprogrammile avaneb külastajatel võimalus avastada tundmatut, harrastada antropoloogilist turismi ja tutvuda omanäolise kultuuriga, mis moodustab ühe väikese, ent põneva osa eesti kultuurist. Kohapeal saab ka kohalikku toitu maitsta, end sibulapärjaga ehtida, järves ujuda, päikese käes oleskleda ja õhtuti filmiprogrammi nautida. Kavast leiab teiste seas „Sipelgapesa" – Vladimir Loginovi poeemi Lasnamäest, Ilmar Raagi „Ma ei tule tagasi", Aljona Suržikova „Suur-Sõjamäe", mis loob elava pildi pilpaküla elanikest, aga ka palju muud põnevat siit- ja sealtpoolt Peipsit.

Indie-superstaar Ariel Pink astub 11. juunil üles Noblessneri Valukojas. Foto: Filho Unica.

Foto: erakogu

„RSKSD" KANUTI GILDI SAALis etendub juunis viimaseid kordi. Raske teknomuusika saadab Carmel ja Rene Kösteri pingelist koreograafiat, mis tantsijatel lõpuks varbad verele võtab. Isikliku elu raskusi kehakeelde tõlkivad liikujad tukslevad strobovalguses, moodustades ühiseid mustreid, kust irdub vahel kellegi soolo kui vastuhakk korrale. Viimased etendused toimuvad 11. ja 12. juunil. Rohkem infot leiab Kanuti Gildi SAALi kodulehelt.

„U-RÜHM" on värske e-raamat rühmast avantüristidest, kes on otsustanud lahendada 90ndate Eesti suurimad UFO-müsteeriumid! „U-rühm" põhineb osaliselt tõestisündinud lugudel. Kahjuks pole teada, missugused osad tõesti sündisid ja millised on puhas väljamõeldis. Raul Viitungi raamat on tasuta allalaaditav aadressilt *univerviitung.ee/u-ryhm*. Sealt soovitame palavalt vaadata ka raamatu treilerit, mille osades on teiste seas Ingrid Peek, Henry Kõrvits, Marco Laimre jt.

VILNIUSE KULTUURITEHAS LOFTAS avab tagahoovis terrassi, kus pakutakse terve suve vältel südant põksuma panevaid muusikaelamusi. Lisaks uute leedu artistide kontsertidele ning džässikolmapäevadele on lava neljapäeviti ühe välismaise artisti käsutada. Nimekirjast võib leida tekno- ja *house*'i-kunni Moodymanni, islandi *indie*-elektro tähe Vöki, USA *chillwaver*'i Slow Magicu jpt.
Vaata ka: *menufabrikas.lt/en*

JUUNITUUR on Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia etenduskunstide osakonna 10. lennu lõputuur. Tartusse teatri Must Kast asutanud tudengid etendavad 12.–18. juunini üheteistkümnes paigas üle Eesti nii mandril kui saarel huumoririkast lavastust oma nelja-aastasest teatrikoolis õppimise kogemusest. Lisainfo: *teatermustkast.ee*

GRAAFIKA IN FESTIVAL avatakse Pärnus 15. augustil. Kuni septembrini laotuvad näitused üle linna Port Artur 2-st mererannani. Academia Gustaviana Selts toob kaheksateistkümnendat korda toimuvale festivalile kokku mitmelt mandrilt pärit multidistsiplinaarsed kunstnikud ja kirjanikud. Rohkem infot leiab aadressilt *printmaking.ee*.

MARTTI HELDE „VANAMEES JA MERI" esietendus 3. juunil Tallinnas Volta kvartalis. Ernest Hemingway tähtteosest inspireeritud lavastus vana kalamehe Santiago kolmepäevasest võitlusest hiidmarliiniga püüab oma sisult leida tõde ja tasakaalu inimese tahtejõu ning looduse vägevuse vahel. Tegemist on Martti Helde esimese lavastusega professionaalses teatris. Linnateatri ja Von Krahli koostöö toob tehasehoonesse ehitatud lavale kokku psühholoogilises väljenduslaadis vilunud näitlejad ning meistrid vormieksperimentides. Olgugi et juunis toimuvad etendused on juba välja müüdud, tasub teatrile lisaetendusteks survet avaldada. Lisainfot leiab Tallinna Linnateatri kodulehelt.

LINNAFESTIVAL UIT on korraga kõikjal ja mitte kusagil ning 19.–22. augustil tabab see Tartut juba kolmandat korda. Festivali UIT ilu on selle hetkelisuses, mis annab võimaluse elustada Tartu kohad, mis ei ole aastakümneid elu näinud või mis pikemat aega kasutamist ei kannataks – endised mahajäetud hooned või alad, mis on liighaprad, et argirütmile vastu pidada. Nendele hetkeks elu sissepuhumine on äärmiselt oluline, sest see kasvatab sisemiselt suuremaks selle pretensioonitu Tartu, mis eelkõige noortele ajapikku kitsaks jääb. Sel aastal on fookuses installatsioonid, aga programmis leidub ka etendusi, pidusid, tuure ja seiklusi. Vaata lähemalt: *uit.ee*

Foto: Gabriela Liivamägi

PITSKARDINA TAGA RIIGILT KÕNETUST OODATES

Triin Loide

Unustage lodevuspagulased. Suurem oht Eesti omariiklusele on siseemigrandid, kes maksavad küll makse, aga ei loo siia perekonda ega käi valimas. Nad on eskapistid, kes jätavad riigi ideoloogilisele kõnetusele vastamata. Aga sellest hetkest, kui riik ei suuda oma kodanikke kõnetada, pole see enam riik, vaid pelgalt punkt maakaardil.

Kirjutasin 2013. aasta oktoobri Postimehes: „Kui me võtame riigi ja inimese vahelise suhte, siis seda võib võrrelda abieluga." Usun seda siiamaani, ent sooviksin lisada täpsustuse: see on tõepoolest abielu, aga riiki ei ole tegelikult olemas. Ka abielu tegelikult ei eksisteeri. Nii riik kui abielu on ideoloogilised ja mittemateriaalsed mõisted ainult meie peades ning kaotavad kehtivuse siis, kui me lõpetame nende tõeks pidamise. Ega paber koos ei hoia – seda öeldakse tavaliselt siis, kui kuskil netiavarustes toimub jälle verine, virtuaalne ja täiesti viljatu kokkupõrge abielu ja kooselu pooldajate vahel. Mööngem, see on tõsi. Ja kehtib ka riigi puhul – ega kodakondsus ei tee veel eestlast.

Louis Althusser[1] sõnastas 1968. aastal (ingliskeelne tõlge 1971), mis on ideoloogia – see representeerib inimeste suhet reaalsusega. Sellega vaidles ta vastu marksistidele, kes väitsid, et ideoloogia representeerib reaalsust ennast. Althusser märkis väga õigesti, et pole võimalik kujutada reaalsust, kui on võimatu sätestada, mis see reaalsus on, küll aga on võimalik üht-teist öelda ja hinnata inimeste suhte kohta nende kujuteldava reaalsusega. Eestit ei ole tegelikult olemas – eksisteerib ainult kindla kuju ja suurusega maalapp, millele me oleme andnud erinevate ideoloogiliste määratlustega riigipiiri ja imaginaarse kuju ja vormi. Eesti Vabariik. Kui sõrmed mulda torgata, ei leia ühtegi molekuli Eesti Vabariigist. Riik on ainult meie illusioon, mille abil me püüame selle maaga suhestuda. Riik lõpetab eksisteerimise hetkel, kui kriitiline mass inimesi seda enam riigiks ei pea. On oluline seda mõista. Riik, seadused, reeglid – need kõik kehtivad üksnes senikaua, kuniks inimesed peavad vajalikuks neid väärtustada ja tähele panna. Kui lakkab usk nendesse, kaovad ka riik, seadused, reeglid. Eestlasest saab lihtsalt üks inimene.

On ju iga abielu, olgu armastus- või mõistusabielu, oma olemuselt suhe. Kui armastus saab otsa, nutetakse ja karjutakse ja minnakse lahku. Kui lapsed on suureks kasvanud ja armastus pole muutunud sõpruseks ning üksteisega pole enam isegi ilmast rääkida, minnakse lahku. Kui kaheksakümneaastane miljonär jääb vaeseks, laseb kahekümneaastane kullakaevaja tema juurest jalga. Nii on ka riigiga – armastus, mõistus, majanduslik kasu. Ideaalis seob riigiga nii majanduslik kasu (oleks silmakirjalik seda aspekti mitte välja tuua) kui ka ideoloogiline kõnetus, et see riik siin on minu kodu, mina olen selle riigi kodanik, ma olen tähtis ja vajalik. Kui emba-kumba pole, võib üks teist asendada, aga kui mõlemat pole, siis on suur oht vaimseks kaugenemiseks, ja see on minu arvates märksa tõsisem kui väljaränne, sest seda on pea võimatu ümber pöörata.

Althusser ütles, et ideoloogia töötab kõnetamise kaudu. Ideoloogia kõnetab mingil viisil inimest, teeb temast oma subjekti, ning suhe inimese ja ideoloogia vahel on loodud, on toimunud ideoloogiline interpellatsioon ehk kõnetus. Inimest võivad kõnetada paljud ideoloogiad korraga – religioon, looduskaitse, loomakaitse, feminism, patriotism, anarhism, kommunism, kapitalism. Pea kõik, mis pole materiaalne, on ideoloogiline. Riik kõnetab meid kui oma kodanikke ning meie vastame sellele riigivõimu aktsepteerimisega, andes saadikutele mitte ainult poliitilise mandaadi, vaid ka õiguse ideoloogiliselt enda üle valitseda – luua pädevaid seaduseid, hallata meie elu, tunnustada meid inimeste ja kodanikena, seista hea meie inimõiguste eest jne. Ma tahan kodanikuna õhtuti arvuti ees õlut juues teada ja tunda, et kuniks mina „Troonide mängu" vaatan, on riigiasjad joones, ma ei pea homse päeva ja enda rolli pärast selles muretsema. Kui need tingimused on täidetud, peame valitsust ja riigikogu enesest ülemaks ning oluliseks. Nimetame endid Eesti kodanikeks ja eestlasteks, kuigi me õieti ei tea, mida see tähendab. Aga lippu vaadates on hea tunne.

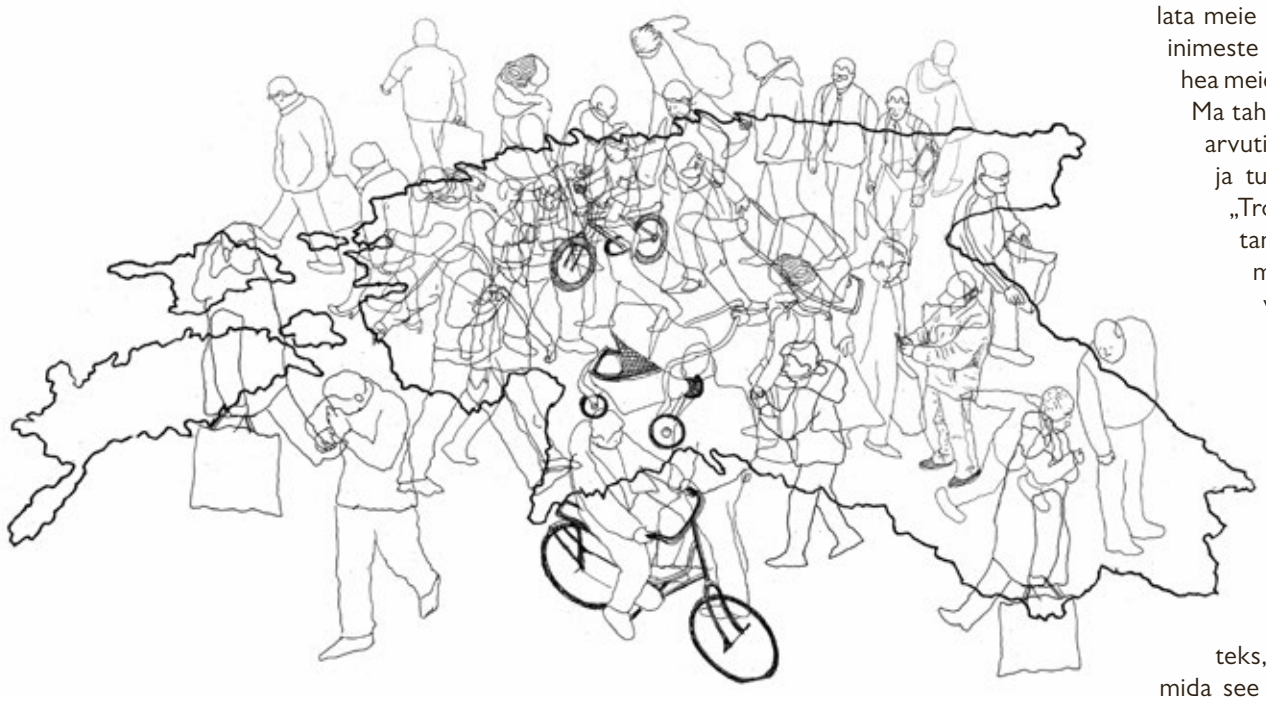

Probleemid ilmnevad siis, kui riik oma ülesandes läbi kukub. Kui loodavad seadused on ebapädevad, elu hallatakse joonelt mudasesse kraavi, ühel ajal toimub ebavajalike alade üle- ja vajalike alaregulatsioon, kui kohtuvõimu ei saa enam usaldada ja riik unustab, kes ja milleks ta oma kohale valis. Kui tehtud vigade ausa tunnistamise ja parandamise asemel hakkab meediasõda ja pori pildumine, valetamine, hämamine, keerutamine, enese õigustamine. Kui kõnetus lakkab. Martin Luther King Jr. ütles, et mäss on nende keel, kelle sõnu ei võeta kuulda. Nõustun temaga, ja arvan, et kuigi esimene variant on ikka ja alati läbimõeldud diskussioon, pole juhul, kui sulle ka teistkordse rääkimise peale lolli näoga otsa vaadatakse, erilist mõtet kolmandat korda proovida.

On kaks võimalust: alla anda või mässata. Mässu all ei pea ma silmas seda, mis hiljuti Baltimore'is toimus, vaid pigem peenemat mässu, kodanikuallumatust. Eskapismi. Ideoloogilisele kõnetusele mittevastamist. Kui kaob usk sellesse, et riigil on sinuga mingi suhe, et sina oled riigi jaoks oluline, pole mingit põhjust eeldada, et riik peaks sinu jaoks edasi tähtis olema. See oleks masohhism. Iga psühholoog ütleks, et ebaterve oleks teenida truult abikaasat, kellel on sinust ammu ükskõik. Kes vahepeal isegi peksa annab. Natuke, õrnalt, lahtise käega. Sellist hoolimatust väljendab näiteks olukord, kus pensionärilt, kellel on täiskasvanud puudega laps, nõutakse iga ühisesse salatisse hakitud sibula eest tšekki.

Kui katkeb suhe inimese ja riigi vahel, kui riik looja ja valitsejana enam ei kõneta, siis see inimene eraldub riigist. Ma ei räägi siinkohal ainult emigratsioonist, kuigi emigratsioon on üks viis elada üksnes iseendale, mitte riigile. Individualismi kõrgem aste. Kui Eestist on ükskõik ja tahaks elada kuskil, kus on vahepeal ka soe, siis ei ole midagi, mis takistaks inimesel Hispaaniasse või Austraaliasse kolimist. Siin maalapil saavad hoida kinni ainult head elutingimused või siis tugev ideoloogiline kõnetus, et jää siia, siin saab veel hea olema, siin oled sa oluline, tähtis, siin on su kodu. Võta see viimane ära ja Eestist saab lihtsalt geograafiline punkt maailmakaardil, mille võib vahetada mõtlemata ükskõik mille muu vastu, mille järele parajasti iha on. Raha, eksootika, soojus, vaheldus. Tai rannas või bordellis pole inimene rohkem kodus kui Eestis, aga kui ka Eesti pole kodu, siis mis vahet seal lõppeks on? Ei, ma räägin sellest, et füüsiliselt Eestis elav inimene, kellele Eesti korda ei lähe, pole parem variant inimesest, kes on ostnud ühe otsa lennukipileti. Emigrandi puhul on alati lootust, et ehk ta pettub elus välismaal, aga Eestis elav, ent Eestist mõttes järjest kaugenev inimene on juba märksa raskem juhtum. Inimene, kes küll sunniviisiliselt maksab vajalikke makse, aga ei määratle ennast enam eestlase ega kodanikuna.

Ma olen 27-aastane ja ei saa enam öelda, et ma olen noorte hääl või vaimu kandja. Küll aga näen endaealiste seas midagi, mille tõttu sooviksin ristida kogu oma põlvkonna „Peeter Paani generatsiooniks". Inimesed, kes keelduvad suureks kasvamast, sest miski ei kõneta neid, kes on segaduses ja elavad üksnes tänases päevas ja iseendale. Perekonna loomiseks ja tuleviku ehitamiseks on vaja usku (paremasse) tulevikku. Seda ei paku poliitikute tühjad ja õõnsad loosungid, vaid tihe koostöö nendega, kelle vaimujõul see riik püsib – kodanikega. Kodanike kõnetusele tuleb reageerida, sest kui viimane kodanik vaikib, lakkab riik olemast, jääb ainult see spetsiifilise kujuga maalapp ja mõned selles geograafilises punktis elavad inimesed.

Pärast ACTA-vastast meeleavaldust, mille korraldamise juures ma pisut abiks olin, pole mulle tulnud kordagi pähe tänavale meelt avaldama minna. Kõigil pole sellist ebainimlikku energiat ja jõudu nagu Tiina Kangrol või Elver Lohol, kes teevad väsimatult lobitööd ja rabelevad, rahmeldavad, räägivad, seletavad, anuvad. Pigem vaikin ja mängin oma arvutimänge või omandan ingliskeelset kõrgharidust, millega on hea välismaale purjetada, kui kunagi perekond kõrvalt ära sureb ja mind siin enam miski kinni ei hoia, ei kõneta ega kuula. Eesti skandaalselt madal valimisaktiivsus on tunnistuseks, et ma pole neis mõtetes üksinda. Tunnen, et see protsess on juba käimas, ma teinekord ikka piilun Eesti elu meedia vahendusel ettevaatlikult pitskardina tagant nagu vanatüdruk hoovil toimuvat sündsusetust, aga ma õieti ei suhestu sellega enam. Ei tahagi suhestuda, teinekord tahaks ainult homeeriliselt naerda ja siis nutta. See on tegelikult isegi hea, naer ja nutt on tunded, järelikult läheb mulle Eesti veel korda, aga ma tajun, et vaja oleks perspektiivitunnetust, mitte õõnsaid loosungeid ja vassimist. Meil ju ometi on potentsiaali, me oleme nii vaimustavalt isesugused oma eestluses, töökuses ja maaläheduses.

Mäss on nende keel, keda ei võeta kuulda. Ja vaikimine ongi mäss.

[1] *Althusser, Louis 1971. Lenin and Philosophy and Other Essays. New York, London: Monthly Review Press, lk 162–177.*

Illustratsioon: Elise Tragel

NIHILIST.FM

We certainly won something

MUST MATERJAL

Madli Kullaste ja Henri Kõiv

Ahjusoe sõnaalbum platvormist, mida nii mõnigi loeb, aga salgab. Pane klapid pähe ja saad teada, kuidas, kes ja miks Nihilisti teeb.

TRACK #1 – INTRO

Nihilist on see tüüp, kes roomab, tõrvik käes, mööda rentslit. Teate küll seda kujundit kanaarilinnust kaevanduses. Nihilist ongi see kanaarilind, aga kaevanduse asemel eksleb ta sõnnikuhunnikus. Kõik on graafilisem. Postimehes mõtestatud maailm puruneb kildudeks.

Nihilist on see tüüp, kes ei jää vait. Pidev sõnamulin on tema sisse kodeeritud: panus on kvantiteedil, mitte kvaliteedil. Nihilist on nagu laps, kes ei lõpeta küsimist isegi siis, kui vastus kõigile teistele ülimalt loogiline tundub. Miks ikkagi Savisaar Kremli käepikendus on? Mis mõttes on GTA koolitulistamises kaudselt süüdi? Miks Stalinis midagi positiivset ei või näha? Miks? Miks? Nagu meeleheitel lapsevanem hoiad peast kinni, aga tagantjärele hakkad ka ise küsima, aga miks nii? Seal ilmuvad tekstid, mida isegi jagaks, kui Kender selline jobu ei oleks või kui seal nii palju roppusi ei lendaks.

Nihilist on see tüüp, kelle jaoks suguelundid ja kehavedelikud on eneseväljenduseks ammendamatu varasalv. Nihika pidžinis on tegu sidesõnadega. Ja kui eesti keel veab alt, otsitakse abi inglise või vene keelest. Elavat keelt käivad nad kogumas tänavatelt, kus fentanüüli nimetatakse kord küüruks, kord fantaks. Nihilistiga peaks kaasas käima eraldi sõnastik, sest parimad lood võivad ilma selleta *rookie*'de jaoks enigmaatiliseks jääda.

Nihilist on see tüüp, kes kuseb avalikus kohas, tsiteerides mendile Kanti. Hiljem, kui ta on jõustruktuuride esindajad politseibussis persse saatnud, masterdades selleks Eminemi lugu „The Real Slim Shady", tuleb politseil luua toimunu hindamiseks erikomisjon. Ka selline miiniväljadel tantsimine kuulub Nihilisti DNAsse. Neile meeldib asju õhku lasta. Sõnadega. Virtuaalruumis verbaalseid püromaanitrikke sooritades sünnivad uued maailmad. Vähemasti meeldib neile mõelda endast kui ühiskonna avangardist.

TRACK #2 – KUHHUS JA BEMM

15. juuni pärastlõuna restoranis Chakra. Nurgalauas istuvad kultuskirjanik Kaur Kender ja Jüri-Franciscus Lotman. Koos on tehtud blogi ZA/UM, millest Kenderil on saanud vaikselt villand. Ta ei saa teha kõike, mida sooviks. Äsja on ülejäänud kultuurirühmituse liikmed pannud käe ette ideele avaldada blogis Olavi Ruitlase šovinistlik tekst. Radikaalse liberaalina on Kender nördinud.

Kirjaniku peas on küpsemas plaan luua täiesti oma platvorm, mis oleks igasugustest piirangutest vaba. Sobiv nimigi on välja mõeldud – Nihilist.ee. Ta tutvustab õhinaga Lotmanile oma ideed.

Lotman kirtsutab nina: „See on munane nimi. Paneme Nihilist.fm." Ja nii ongi uus portaal ristitud.

Veel samal õhtul võtab Kender ühendust tuttava veebiarendaja Randel Uiboga, kes paneb püsti algelise lehe, mida hostitakse ühes Suurbritannia serveris. Stardiraha selleks tuleb Uibo isa krediitkaardilt. Uibost saab hiljem Nihilisti *behind the scenes* patsiga poiss. Kenderil kulub ideest teostuseni pool päeva.

Juuni keskel avatud portaal esialgu suurte lugejanumbritega ei hiilga. Kirjutajadki on peamiselt Kenderi lähikondsed. Esimene katse rohkem tähelepanu pälvida tehakse enne, kui kõik jaanituled on jõudnud kustuda. 24. juunil ilmunud „Pärnitsa semiootiline pimedus, ehk habemega nali" on arvustuse paroodia, mille autoriks on märgitud keegi Mihkel Kuннus, kes annab hävitava hinnangu Mikk Pärnitsa teosele „Symboolne Eesti pimedus". Teksti levitatakse koos avaliku kirjaga, milles tehakse ettepanek eesti kirjandusmaastikku pahaloomulise moega trendide eest kaitsva kirjanduskomisjoni loomiseks. Alla on kirjutanud Mihkel Kunnus.

Identiteedivarguse ohvriks langenud kirjanduskriitik Mihkel Kunnus tunneb ennast solvatuna. Ta süüdistab oma avalikus vastulauses Kenderit ja Pärnitsat suurusehullustuses, enesetähtsustuses ja megalomaanias. Politseisse pöördumist ta kõigele vaatamata ei kaalu: „Mingi lapsepeksmise maik on man."

Kender keeldub nimetamast seda Nihilisti avaprovokatsiooniks või identiteedivarguseks. Tema jaoks oli tegu paroodižanris kirjutatud tekstiga, milles Pärnitsal avanes võimalus „värdja vanainimesena" käitunud Kunnusele raamatuarvustuse eest „pauk ära panna". Nihilisti jaoks oli meediakünnis ületatud, juhtum jõudis „Aktuaalse kaamera" kaudu kõigi eestimaalaste kodudesse.

Esimesed rahvamassid saabusid Nihilisti siiski alles juuli alguses, kui Kender muutis Nihilisti hetkeks oksjonikeskkonnaks, mille ainus müügiartikkel oli tema BMW 728 alghinnaga üks euro. Transformatsioon kujunes edukaks – müügikuulutust on vaadatud nüüdseks rohkem kui 18 000 korda.

Fast forward 10 kuud: Nihilisti külastab parematel nädalatel kuni 150 000 lugejat.

TRACK #3 – NATS

Mikk Pärnits on pettunud. Pettunud eesti kirjanduses. „Riigil on kirjanikest suva – sa pead roomama ja pugema. Mingi normaalsem ja inimlikum süsteem võiks olla," kostub etteheide. Pärnits moodustab ühemehelise rügemendi, mis astub vastu kirjandusilma heerostele. Nihilist on ratsu, mille seljas ta lahingusse sööstab. Esimene nool tabab Kunnust, kuid Pärnits ei kohku tagasi kellegi ees, jagades hoope Jan Kausile, Jürgen Roostele, Sirbile, Müürilehele, kultuurkapitalile, isegi sõbrad ZA/UMist ei jää puutumata.

Kes arvab, et Pärnitsa säärane suhtumine on tingitud isiklikust vimmast, see eksib. Tema tekstid hakkasid stabiilselt

Illustratsioonid: Carl-Robert Kagge. Sein: Madis Katz.

ilmuma juba Värske Rõhu teisest numbrist 2005. aastal ning samal aastal jõudis poelettidele ka esimene jutukogu. Pärnitsale teeb tuska üldine kriitikavaba suhtumine. Kui ta julges Mihkel Samarüütli blogis ühte Värske Rõhu numbrit kritiseerida, kargas tollane peatoimetaja Pärnitsale kuklasse: „Kuidas sa julged seda teha meile, kes me oleme andnud sulle korduvalt avaldamisvõimalusi?" Kultuuriväljaannetele omane pehme, hall ja turvaline atmosfäär ajas Pärnitsal harja punaseks.

Sirbi skandaal osutus Pärnitsa jaoks sütikuks. Tulid inimesed, kes tahtsid kopitunud toimetusi tuulutada, kuid kinniteibitud suudega ennasttäis riigikultuuri kandjad lõid nad minema. Pärnits on poolteist aastat tagasi toimunud skandaalist endiselt silmanähtavalt häiritud. Seni eesti kultuuri kõrvaltvaataja pilguga seiranud, avaldas ta seepeale oma erablogis mitu iroonilist postitust, mis pälvisid ka Kenderi tähelepanu.

Pärnits on sündinud ja kasvanud tänavuste valimiste ajal EKRE kantsiks osutunud Pärnumaal. Marurahvuslikke vaateid Pärnits siiski ei toeta, kuigi hängib aeg-ajalt Sinise Äratuse liikmetega. Ta ei viitsi eriti poliitiline olla. Pärnits vaatleb ühiskonda distantsilt, seda nii otseses kui kaudses tähenduses. Elades Pärnumaa metsade vahel Laadi külas satub Pärnits „tsivilisatsiooni" harva. Lohutust pakub talle rikkalik sisemaailm, mis on võõrutanud teda ühiskonna traditsioonilistest väärtustest. Ja mündid! Vahel võib Pärnits pool päeva oma mündikogu seltsis veeta või õues metallidetektoriga kogu täiendamisele aega kulutada.

Nihilistis on Pärnits võtnud julgelt omaks provokaatori rolli. Jürgen Rooste on ähvardanud seepärast temalt elu võtta, Pärnits ise on ähvardanud Delfi toimetusse süütepudeli visata. Viimane väljaütlemine viis Pärnitsa politseisse tunnistusi andma. Ometi ei reeda Pärnitsa vagur olek sugugi, nagu oleks tegu inimesega, kes heidaks virtuaalruumis esimese kivi. Nagu rahustite peal punkar.

Pärnits on *self-made man* igas mõttes. Filoloogiaõpingud Tallinna Ülikoolis jäid tal kolme kuu möödudes katki, kirjanduses ta eeskujusid ei tunnista, kuigi möönab, et täielikult mõjudest vaba olla pole ka võimalik. Kui talle mõni kirjanik meeldib, siis isiksusena. Üldiselt ihaleb Pärnits maailma, kus kirjandustoimetajate suva asemel valitseks karm ja tekstipõhine objektiivsus. Toimetajaid Pärnits ei usalda, sest need kipuvad ohutut joont hoidma.

Umbusule vaatamata on Pärnits ikka oma tekste Värskesse Rõhku ja Vikerkaarde saatnud. See on tekstide kullaproov: „Kui nemad võtsid vastu, siis ma vaatasin, et ju on enam-vähem pädevad tekstid, kui nad seal viitsivad avaldada." See oli varasem praktika. Nüüd on Pärnitsal enda sõnutsi oks nii laiali, et saadab mustandi ülelugemiseks ainult Ruitlasele. Aga kui Vikerkaare toimetaja Kajar Pruul raamatu „Külmad on nende nimed" kohta paar tunnustavat sõna ütles, tundis Pärnits end kõrvust tõstetuna.

Kes on süüdi, et kultuur on igav? Pärnits kellelegi konkreetselt näpuga osutada ei soovi. Lihtsam on kritiseerida süsteemi kui tervikut, sest kirjanikud on seotud kultuuriväljaannetega ja need omakorda kultuurkapitaliga, mille nõukogus istuvad ja jagavad raha tihti needsamad kirjanikud või nende tuttavad. Nõukogu on omandanud Pärnitsa jaoks müstilise mõõtme. Mõni taotleja on kirjutanud nõukogu liikme teose kohta negatiivse arvustuse – jätame toetuseta! Keegi on kritiseerinud liiga palju riiklikku kultuuripoliitikat – toetame, siis äkki jääb vait! Kultuuritegelased hakkavad moodustama ühisrinnet – paneme nad raha üle kraaklema!

Kord öösel helises Pärnitsa telefon. Teisel pool toru otsas oli purjakil kirjanik Peeter Sauter: „Mikk, sa ei saa aru, et kultuurkapitalis pole nii, nagu sa seal kirjutad. Kõik on aus. Nõukogus inimesed vahetuvad ja uued näod tulevad peale." Unine Pärnits ei jätnud jonni: „Kust need uued inimesed tulevad?" Sauteri selgitus, et vanad liikmed määravad nad sinna, üksnes kinnitas Pärnitsale, et ta ei näe hallutsinatsioone. Pärnits tahaks teada tõde. Tema soov on, et keegi vandenõuteooria ümber lükkaks, aga sellist inimest Pärnits silmapiiril ei näe. Kõik eesti kultuuriinimesed, kes on milleski suures osalised, sõltuvad riigi rahastamisest elik nad pole Pärnitsa jaoks usaldusväärsed.

Kirjanikuelu pole Pärnitsa jaoks meelakkumine. Raha on vähe. ERRi kultuuriportaalist kostab suhtumine, et põhimõtteliselt võiksid tasuta kirjutada. Kultuurkapitali bürokraatiaga ei jaksa Pärnits tegeleda. Ta ei taha kerjata ega ennast neljaks rabeleda. Antisotsiaalse loomuse tõttu ei kuulu tutvuste sobitamine, õigel ajal naeratamine ja Kristiina Ehini käe surumine tema ampluaasse. „Ma tunnen, et riigil ei ole mind vaja."

Ta astuks kirjanike liitu, kuid ei näe seal endale mingeid hüvesid. Ta kaaluks provokatsioonide lõpetamist, kui selle eest

hästi makstaks. Kender vähemalt avaldab ta teoseid, mis aga ei tähenda, et Pärnits Nihilisti kriitikavabalt suhtub. Vastupidi, Pärnits, kes muidu toimetajaid ei usalda, tänitab Kenderit pidevalt karmima toimetuspoliitika ja pikaajalise visiooni puudumise pärast. Kender kutsub Pärnitsat seepärast natsiks.

TRACK #4 – SÕBRAD

Kui Kender ärkaks ühel hommikul üles ja avastaks, et on ostnud kogemata ära Ekspress Grupi (esiteks, sellises hommikus ta ärgata ei tahaks), üritaks ta sellest kõigepealt kohe poole maha müüa. Päevalehte tahaks, Ekspressi ja Delfi võiks Luik rulli keerata ja... Aga Päevalehes on isegi mõni ajakirjanik, keda Kender fännab, näiteks Krister Paris, kes jagab rahvusvahelist teemat ja teeb mõnusa fiiliga *urban*-ajakirjandust. Sellist tahaks küll oma lehte.

Päevalehest võiks saada nii kõva leht, et innustaks ka Postimeest end kokku võtma (niimoodi nagu Müürilehest Kenderi sõnul tänu Nihilistile juba asja hakkab saama). Selleks annaks Kender Päevalehe ajakirjanikele paremad tingimused. Sest praegu kuluvat suurem osa nende energiast megatoimetuse idiootsete ideede tõrjumisele. Kender käis ükskord ka ise avatud toimetuses füüsiliselt kohal ja on veendunud, et ajakirjanikel ei ole seal hea. Sellessamas ruumis, kuhu Mikk Pärnits oma kirjatükis tahtis süütepudeli visata – sest Delfi toimetus on ühtlasi Päevalehe toimetus. Ja Ekspressi toimetus.

Ekspress, muidugi, võttis süütepudeliloo Charlie Hebdo ajal üles: „Ka Eestis kirjutati toimetusse süütepudeli viskamisest „for real"". Toimetuse suhtumist Nihilisti näitas loo viimane lõik, mis pidi ignorantsemale lugejale lühidalt seletama, mis on Nihilist:

„Nihilist.fm on internetilehekülg, mis avaldab moodsa ühiskonnakorraldusega rahulolematuid artikleid. Kriitika täpsem mõte jääb mõnikord arusaamatuks, kuna mattub ameerika slängi ja suguelundite nimetustesse." Ekspress jättis targu mainimata, et Pärnitsa vihapurse oli reaktsioon meedia klikijanule koolitulistamise kajastamisel.

Nihilistis omakorda maalib Kaur Kender Ekspressi vastutavast väljaandjast Hans H. Luigest elava pildi, kuidas Luik kui inkassokurat võlglastelt nende lapsi endale nõuab. Ja Tõnis Haavel muu hulgas sellest, kuidas Luik tegelikult kõik Ekspressi lood ise kirjutab. Toimetuses siis vaadatakse, kelle nimi tuleks seekord alla panna. Haavel ja Kender on sõbrad. Ka Luik ja Kender olid ükskord sõbrad, aga enam ei ole. Tüli on väljaannetest lopsakam. Mikk Pärnits arvab, et mine sa tea, võib-olla on tema ja Kender kümne aasta pärast samamoodi nugade peal ja materdavad teineteist oma blogides.

TRACK #5 – IDEOLOOG

Kohtume Martin Luigaga Nihilisti füüsilises staabis Maakri tänaval, kohe Eesti Meedia kontori kõrval. See on ekshibitsionistidele meelepärane ruum: suured maast laeni aknad, palju valgust ja vähe mööblit. Juhuslikud möödakäijad piilumas sisse, kas tegu pole mõne firmapoe või kunstigaleriiga. Ei, siin toimuvad Nihilisti luule- ja aruteluõhtud.

Avastan Luiga põrandalt kõhulihaste harjutusi tegemas. Ei tea, kui palju ta Pulleritsu kõva mehe testis skooriks? Flanell-Isärk ja barett kindlasti langetaksid punktisummat, aga tõeline veelahe Pulleritsu ja Luiga vahel ei jookse mitte sportlike saavutuste või moevoolude eelistamise pinnalt. Ilmselt pole poliitilist küsimust, milles Luiga ja Pullerits jõuaksid üksmeelele.

Luiga on oma noorusele vaatamata Eesti üks sõnakaimaid vasakpoolseid intellektuaale. Vanaema on tal kommunist. Seesugune, kes jäi kommuks ka pärast Nõukogude Liidu lagunemist, kui komparteist sai Eesti Sotsiaaldemokraatlik Tööpartei. Luiga räägib sellest isegi kerge uhkusenoodiga. Partei polnud just edumeelne, aga vanaema jäi. Luiga isa, pigem parempoolne ja kultuuri poole kaldu, mässas režiimi vastu. Ei uskunud, et Balti ketist mingit erilist kasu võib olla, aga osa võttis ometigi. Haaras kaasa ka toona kolmeaastase Martini, kes sai sealt oma esimese poliitilise mälestuse. Jäi meelde, et kohale tuleb minna isegi juhul, kui sellest midagi ei saa.

Luiga on olnud pikka aega poliitiline kaasajõlkuja. Ta on koos antiglobalistidega McDonald'si ees seisnud. Kui punkar Striit (kodanikunimega Sven Tarto) 2001. aastal ühelt politseinikult surmava maksahaagi sai, käis Luiga politseivägivalla vastu meelt avaldamas. Hiljem „passis kaasa" algatuse „Aitab valelikust poliitikast" Tallinna töögrupis, mille kõneisik oli tema ema.

Oma poliitaktivisti karjääri algust dateerib Luiga 2009. aastaga, kui loodi ZA/UMi veebileht. Aktiivseid kirjutajaid oli toona kümmekond, kuid Luigast sai ZA/UMi nägu ja tegu. Facebookis tituleerib ta ennast ZA/UMi sekretäriks, mis põhimõtteliselt tähendab inimest, kes viitsib kõige rohkem tõmmelda. Suuresti tänu Luiga eestvedamisele tajusid lugejad ZA/UMi vasakpoolse häälekandjana. Nüüdseks on poliitilise sisuga tekstid kolinud Nihilisti.

Luiga põhjendab oma vasakpoolseid vaateid normaalse vastureaktsioonina neoliberaalse reaalsuse ebakohtadele. Protesti juured pärinevad koolisüsteemist. Kodu oli Luiga jaoks tõsiseltvõetavam koht kui kool. Õpetajaid asendasid vestlused sõpradega, eelkõige Robert Kurvitza ja Argo Tuulikuga. Mõtlemisest sai harjumus, kahtlemisest elustiil ja raamatutest teejuhid.

Luiga on veendunud, et raamatud võivad panna ühiskonnas kergesti pettuma. Kirjandus on alati etteheide, sest päriselu ei ole kunagi nii korrapärane. Kuigi Luiga hilisemaid vaateid on aidanud kujundada nii nõukogude lastekirjandus kui romaan „Morten Punane", on see kõik olnud üksnes ettevalmistus Slavoj Žižekiks.

Luiga usub, et Žižek valis ta välja enne, kui ta tema teostega üldse tutvuda jõudis. Esimesel lugemisel ei saanud ta „Ideoloogia ülevast objektist" ülepea eriti aru. Aga tunne, et tegu on millegi suure ja olulisega, tekkis juba siis. Seitse aastat hiljem õnnestus tal Žižekiga Cincinnatis silmast silma kohtuda. „Vana Žižeki", nagu Luiga oma lemmikfilosoofi hellitavalt armastab kutsuda, Eestisse meelitamine oli ülesanne, millega teised tsaa-ummlased Luiga teele saatsid.

Õpipoisi rännak õpetaja juurde. Maailmakirjanduse aegumatust leitmotiivist kirjutas Luiga oma variatsiooni Nihilisti. Kokkuvõttes loobuti „rahvusvahelise kütte" tegemisest. ZA/UMi sekretär jõudis Cincinnatis Žižekiga kõigest mõned repliigid vahetada. Žižek palus endale kirjutada. Seda pole Luiga rohkem kui aasta möödudes siiski teinud, kuigi algselt oli tal kiri „päänupus" isegi valmis.

See ei olnud sugugi esimene kord, kui Luiga sattus suurejooneliselt kavandatud, kuid poolikult teostatud projekti keskmesse. Tema CVd kaunistab üürike periood Kenderi Sirbi toimetuses, mille tähelepanuväärseimaks tulemiks oli uue moesõna „revüü" populariseerimine. Ka Silvergate'i ajal lasi AVP ja Harta tuumik käest võimaluse luua midagi tõeliselt progressiivset, kuigi tol ajal oli õhus ka näiteks Ahto Lobjaka partei. Süüdi ta ennast isiklikult seepärast ei tunne. „Ma ei tea, kas on hullult mõtet ennast süüdistada selles, et ma ei ole väga hea *Realpolitik*." Pigem defineerib ta ennast aktivistina, kes propageerib vasakpoolseid ideid. Nihilistis eelkõige Keskerakonda ja Syrizat.

Kuni 2011. aastani valis Luiga sotse. Sellest ajast alates on tema valijakompass lähenenud üha rohkem Keskerakonnale. Oma süü on siin nii sotside vähesel ambitsioonikusel, Keskerakonna selgemal pahempoolsusel kui ka Oudekki Loonel. Luiga ei teinud Loonele reklaami mitte üksnes Nihilisti keskkonnas. Ta proovis kätt ka poliitagitaatorina kaubanduskeskustes.

Keskerakonna liikmeks astumist on Luiga sõprade keelitustele vaatamata samuti kaalunud. Liisk on siiski langenud toetajaliikme positsioonile. Luiga teab, et ega ta niikuinii partei poliitilises töös väga ei osaleks. Parteipilet tooks praeguse rolliga võrreldes kaasa ainult esteetilise muutuse.

Aga korruptsioon? Tallinna TV? Idaraha skandaal? Luigat need süüdistused ei kohuta, sest „korrukas" ei ole ainult Keskerakonna probleem. Keskerakonna tegelik probleem on Luiga väitel hoopis saamatu PR. „Keskerakonnal on kogu aeg selline nägu peas, et jah, teen küll korrukat, mis siis?" Pealegi on tegu tehnilise probleemiga, mida saaks efektiivsema seadusandlusega hõlpsalt vältida. Luiga soovitab ajakirjanikel loobuda vahelduseks lihtsama vastupanu teed minemisest – Tallinna TV ja korruptsiooni kõrval on veel miljon muud võimalust raha tuulde laskmiseks ja valesti majandamiseks.

Practice what you preach. Preach what you practice. Luigal on suuri teeneid selles, et kunagi Ferrariga ringi kihutanud ning Mõisale ja Paltsule kõnesid vorpinud Kenderist on saanud nüüd *fullcore* riiginihilist ja Keskerakonna toetaja. Kender ise ütleb, et ta läheks kõhkluseta sinna, kus Luiga plakatiga ees seisab.

TRACK #6 – KAUR

„Ma ei tea, kas Kaur teeks Nihilisti siis, kui ta ei oleks meiega (*ZA/UM* – toim.) kohtunud." – Luiga

„Kaur on sõber. Ma nüüd seda ei ütle, et nihhuijaa, Kaur Kender on täiuslik, aga mingil määral eeskuju ikka. Mitte kirjanikuna, ei, aga inimesena. Tema lahendused asjadele töötavad. Pohhuism töötab." – Kosmos

„Sisuliselt ta päästis mu elu. Mismoodi täpselt, las see jääb." – Narkomaan

„Ta on vahel naiivse lapse moodi ja ta ütles, et ma meenutan talle tema kadunud ema selle virisemisega. Ta vahepeal reaalsust ei taju või on liiga kaugel sellest, siis ma nagu torgin teda." – Pärnits

„Mina olin lihtsalt nagu instrument. Ma olen alati see, et kui on vaja mingi sitt enda peale võtta, siis ma astun alati sammu ette." – Kender

TRACK #7 – #JESUISYANATOOM

Edgar Savisaare ainus e-hääl pärineb Kaur Kenderilt. Nii kirjutas Imre Kaas Twitteris, ja Kenderit ajab see muhelema. Enne valimisi muutus muidu peamiselt noorte ilukirjanduslikke katsetusi avaldanud Nihilist Kesknädala noortepäraseks ja tsenseerimata veebiversiooniks. Reformierakonnale said kõik soovijad paugu ära panna. Ühtäkki oli Keskerakonna toetamine mässumeelne ja trendikas. Isegi Taavi Rõivas jälgis valimiste ajal pingsalt, mida Kender Nihilistis kirjutab. Valimisjärgselt ristis Kender toimunu kajakakisaks, sest midagi ju ei muutunud.

Enda sõnutsi Kender Keskerakonna valimisvõitu siiralt ei uskunudki. Kuna vastaspool hirmutas sõjaga, teadis ta ette, et Nihilist on nõrgemate poolel. Luiga nii pessimistlik polnud. Tema läks politiseerudes võidu peale välja, kuigi iga suurem toetusavaldus nõudis eneseületust. Kirglikku valimisheitlusesse sekkumine tekitas palavikulise ja hasartse meeleolu. „See oli psühh!"

Nihilisti võimukriitikas ei olnud demokraatia läbipaistmatus ja ebapiisav kaasamine kõige tähtsamad teemad. Neid küll puudutati, aga suurema kirega kirjutati sellest, kuidas liberaalidest on saanud mikrofašistid, kes suukorvistavad vajadusel võimukriitikuid. Nihilist muutus Eesti Charlie Hebdoks, sõnavabaduse viimaseks kantsiks, mis langes vaigistava poliitterrori ohvriks.

Mingit selget strateegiat Nihilistil valimiste eel polnud. Oli hägune plaan ja tunne, et midagi peab tegema. Parteikassast uutele fännidele promokampaania eest raha ei laekunud ja ega sellest Kenderi arvates head nahka poleks tulnud. Nad toetaks niikuinii neid inimesi, kes nende meelest head poliitikat teevad.

Tema vaieldamatu lemmik Keskerakonnast on Yana Toom. Selle tõestuseks vahetas Kender vahetult enne valimisi Twitteris oma kasutajanime #JeSuisYanaToomiks ning käis @TaaviRoivase, @ligijyrgeni ja @rosimannuse kontodel „pomme panemas". Oli Twitteri avangardi kuldaeg. Toom on Kenderile sümpatiseerinud alates kunagisest kirjandusalasest intervjuust. „Siiamaani üks parimaid, mis minuga tehtud!" Toom on ühtlasi tõlkinud Nihilisti tekste vene keelde. Niisama. Vabatahtlikult. Sest Brüsselis pole õhtuti midagi teha.

Kender jääb siiski hingelt liberaaliks. Talle meeldib Kristen Michal kui Reformierakonna kehastus. Mees, kes on poliitika pärast palju kannatanud. Aga reformierakondlik Eesti ei ole Kenderi jaoks normaalne riik. Riigivõimu võrdleb ta kord krüptofašismi, kord kvaasinatsismi, kord hübriidkvaasidiktatuuri, kord mikro-Hiina mudeliga.

Ja seepärast tuleb isegi liberaalradikaalidel toetada vasakpoolseid. Kenderist palju vasakpoolsemate vaadetega Luiga nõustub, et Keskerakond pole *sui generis* mingi kohutavalt hea ja püss erakond. See on hea erakond võrdluses ülejäänute ning sellega, mida sellest üldiselt arvatakse.

Luiga poliitikute edetabelis trooniksid ilmselt järgmised nimed: Alexis Tsipras, Yanis Varoufakis. Syriza võit aasta alguses toimunud Kreeka üldvalimistel andis Nihilistile veel ühe kaardi, mida Reformierakonna vastu lauale käia. Kasinuspoliitikale lüüakse hingekella. Keinsism on tegemas *comeback*'i. Luiga vaatab iga päev, mida kirjutavad Kreeka poliitikale keskendunud blogid, nagu Analyze Greece ja Times of Change.

Vasakpoolsuse renessanssi Luiga siiski ei usu. „Asi, mida me saame teha, on see, et me teeme kapitalismi nagu *kind of* korda." See oleks kompromissivõimeline süsteem, mis aktsepteeriks, et tema lahendused on poolikud. Mitte *capitalism with a human face*, vaid *capitalism with a radical element*. Viimane hoiab süsteemi mandumast. Aga Luiga on valmis ka tunnistama, et võib-olla näitab Syriza meile hoopis, et demokraatlikud vahendid on muutuste elluviimiseks ebatõhusad.

Eesti oma Syriza vastu poleks Luigal midagi. Ta usub, et uue vasakpoolse populistliku erakonna tekkimine on lähema viie aasta küsimus. Kasvanud on üles põlvkond, keda ei traumeeri postsotsialistlik taak. Isegi kunagine kultuuriminister

Rein Lang ütles oma lahkumiskõnes riigikogu kõnepuldist, et Eestis on palju noori inimesi, kes loovad vasakpoolset kultuuri. Sinise Äratuse sarnast liikumist vasakpoolsetel veel ette näidata pole. Luiga hinnangul võiks *hard left*'ina identifitseerivaid inimesi olla Eestis paarkümmend, sest kohalikus poliitilises kontekstis pole see hullult kasulik asi, mida teha.

Nii peaks ka uus vasakpoolne erakond olema midagi enamat kui lihtsalt asi, mis skandeerib: „Vasak! Vasak! Vasak!" Luiga näeb seda ühise kollektiivse pingutusena. Kui Nihilist oleks erakond, siis ta ilmselt olekski midagi sellist.

TRACK #8 – NARKOMAAN

Luiga ei teadnud enne Nihilisti üldse, et fentanüül olemas on. Siim Sinamäe, kes Nihilistis lugusid üles paneb ja ise ka kirjutab, kuulis esimest korda fentanüülist kuskil aastal 2010, kui BBC tegi dokumentaali Tallinna sõltlastest. Oli hämmastunud, et me oma narkosurmadest ise ei kirjuta. Kender leiab, et Eesti meedia on meid narkokäsitluses alt vedanud. Eesti Ekspress kirjutavat sel teemal 15 aastat sama lugu: narkomaan, võta end kokku. Nihilistis luuakse uusi šabloone: on Hardo Pajula põhjalikud kaunis keeles tekstid narkopoliitikast (ka rahvusvahelisest madinast oopiumi ümber), kanepidebatid ja nende lood, kes kirjutavad elust koos narkootikumidega. Neist populaarseim on Narkomaan.

Ühel päeval kirjutas Narkomaan Kenderile Facebookis, et Nihilist on küll kõva leht, aga igasugust jama ei ole vaja üles panna. Narkomaan oli lugenud „Pätiplika pihtimusi", kus noor neiu teinud kuskil klubivetsus kokaiini ja heroiini. Heroiin ei ole Eestis juba 13 aastat saadaval. Kender küsis hulga küsimusi ja järgmisel päeval sõitis Narkomaanile koduukse ette, et paar tundi juttu rääkida. Narkomaan oli üsna hämmastunud, et kirjanik kohe kohtuda tahtis, aga mõtles, et võib ju kah temaga natuke suitsu teha. Tuli välja, et Kender oli kutsutud „Kolmeraudsesse" narkopoliitikast rääkima ja tahtis olla võimalikult pädev. Kui Kender minekule asutas, ärgitas ta veel, et kirjutagu oma elust Nihilisti.

Kirjutaski. Iga kord kui kirjutas, oli fentanüülijoobes, nii et raske öelda, kaua selleks aega läks. Vahel oli aju lukus ja korraga sai ainult paarsada sõna kirja, aga mõnikord talveöö haudvaikuses tagus klahve nii, et tuli paar tuhat sõna järjest. Sellest, kuidas temast sai fentanüülisõltlane. Metadooniravi õudustest. Kirjutades jälgis alati, et ei oleks mingit enesehaletsust ega „kusehaisu juures". Et oleks lihtsalt nii, nagu on. Kui tekst valmis, tundus talle alati, et see on räige sitt. Siis oli vaja seda Kenderile näidata, et ta ütleks: ei, ei, see on kõva tekst, pane üles!

Narkomaani lugude kommentaaridest paistab, et lugejatel tekib kumaar (*võõrutusnähud* – toim.), kui mõnda aega uut postitust ei tule. Ise arvab Narkomaan, et asi ei ole tema kirjutamisoskuses, vaid pigem selles, et ta kirjutab elust, millest inimesed tegelikult ei tea. Pole ju kõigil võtta seda narkomaanist sõpra, kes neist teemadest räägiks. On onud ja tädid koolis, kes ütlevad, et kui kanepit suitsetad, siis järgmiseks süstid end surnuks.

Narkomaan murdis stereotüübi, et fentanüülisõltlane on keegi umbkeelne dressides indiviid Kopli liinidel. Narkomaan seda mõõtu välja ei anna. Eestikeelne inimene, aastaid töötas sõltuvuse kõrvalt IT-valdkonnas. Ta on kirjutanud muusikat. Vahel istub kodus ja loeb tundide kaupa Vikipeediat. Eriti huvitavad teda sõjalised konfliktid, poliitika, lennukid. Niisama ilukirjandus eriti ei meeldi, kuigi võõrutusravil luges kõike, mis kätte sattus.

Narkomaan leiab, et narkosurmade kõrgest arvust on seni mööda vaadatud just selle kujutluse pärast: see on meie vähemusrahvuse probleem, mingi asotsiaalide probleem. Kindlasti mitte meie asi. Ta kirjutab osalt ka sellepärast, et narkomaanide (sh eesti rahvusest) järelkasv on tohutu. Tema jaoks ei ole nad lihtsalt statistika – vähemalt mitte need 15, kes tal endal hauas on. Muidugi, kõiki neist ei saa sõpradeks kutsuda. Mõned on lihtsalt kaassõltlased. Narkomaan tõmbab piiri sinna: see ei ole sõber, kes sulle bajaani (*süstal* – toim.) valmis paneb, kui sa parajasti puhas oled.

TRACK #9 – UNTITLED

Sõna- ja loominguvabaduseta oleks elu talumatu. Need on Kenderi sõnad. Nihilist on tema kui sõnavabaduse apologeedi ideede kehastus. Ei mingeid korrektuure ega toimetamist. Üdini vaba. Verine. Noort verd juua Kenderile meeldib.

Luiga arvates on Nihilist oma loojaga ühte nägu. Nihilist on ideede kohtumispaik ja Kender selleks hea agent, sest tal on kokkupuuteid väga erinevate ringkondadega. Nii ilmuvad Nihilistis kõrvuti narkomaanide pihtimused ning Pajula ja Lobjaka avalik kirjavahetus kooseluseadusest. Beebilõusta plaadiarvustuse kõrvalt vaatab vastu Adam Curtise intervjuu. Kuigi nii mõnigi asi sobiks olemuslikult rohkem ZA/UMi või Akadeemiasse, pälvivad need tekstid Nihilistis avaldatuna rohkem tähelepanu.

Tekstimassiiv on katalogiseeritud, aga seda teevad autorid ise. Nii on loodud erinevad kategooriad, nagu *street* nihilism, 50 halli varju, *snap* jne. Igaühe juures veebilehel ka seletavad ingliskeelsed kirjeldused, mis kõlavad Kenderi mahlakas eesti keeles veel paremini. „*Snap* on pauk, mis tuleb pähe ja paneb kohe ära." Toimetajad saavad Nihilisti nägu kujundada minimaalselt. Selleks on loodud *staff picks*.

Toimetamistöö puudulikkus on üks peamistest Nihilistile suunatud etteheidetest. Kui te sisu ega lausestruktuuri muuta ei viitsi, siis parandage vähemalt komaveadki ära. Aga see on osake Nihilisti identiteedist, nagu ka anglotürapidžin. Kuna ülejäänud eestikeelne universum on verevaba, siis vähemalt saab see Nihilistis voolata.

Vastupidiselt kiibitsejatele ja kriitikutele leiab Kender, et Nihilisti on raskem kirjutada kui näiteks Vikerkaarde, sest stiiliga epateerides pole võimalik sisutühjust varjata. Pealegi olevat keel niikuinii sinna suunda arenemas. Luiga võrdleb Nihilisti stiili hiphopi esteetikaga, mis on justkui alati mõeldud suuliselt esitamiseks.

Pärnits lubab ennast mitte tsenseerima hakata, isegi kui fekaalide pillerkaar muudab teksti lugeja jaoks tõkkejooksuks. „Kui mul on selline aju, siis mis ma teha saan?" Pealegi jõutakse tabusõnadest kiiresti tabuteemadeni. Üheks selliseks, nagu Pärnits on avastanud, on Nihilisti lugemine. Pärnits teab rääkida juhtumist, kus Nihilisti artikli jagamine tõi ühele moodsa tantsu õpetajale sekeldusi tööpostil. Teda ennast on kiidetud eraviisiliselt koridoris, sest virtuaalruumis ju inimesed näevad.

Pärnitsale on püütud viisakalt märku anda, et Nihilisti näol on tegu narkomaanide, pättide ja liberaalidega. Ka see viimane on muutunud tänapäeval sõimusõnaks! Pärnits taandab kõik need süüdistused lõpuks Kenderi isikule. Tema arvates häiris isegi „Untitled 12" puhul inimesi pornograafilisest sisust rohkem selle autor. Isikliku viha tõttu oldi valmis Kender tuleriidale saatma. „See on selline tunne, nagu vanasti oli küüditamise ajal: naabrile näidati näpuga, sest ta ei meeldinud lihtsalt," räägib Pärnits.

Nüüdseks on „Untitled 12" veebilehelt eemaldatud. Kui Kender selle enne jõule avaldas, oleks ta pakkunud, et lugejaid on 2000–3000. Nihilisti kohta minimaalselt. Provotseerimiseks või tähelepanu võitmiseks Kender seda ei kirjutanud. Ta arvab, et politsei sekkumiseta oleks see tekst praeguseks kaugele unustusehõlma vajunud. Nüüd on pornokomisjon Kenderi aga süüdi mõistnud. Prohvet on risti löödud.

Ristilöödud prohvet ei lähe ära paradiisi, vaid jätkab veendumusega, et kõiki ideid peab saama avaldada ja arutada. Klassikalist vihaõhutamist stiilis „juudid ahju" Kender ei pelga. Tema jaoks on paremradikaalidega Nihilistis madistamine juba meeldivaks harjumuseks kujunenud. Selleks puhuks on tal oma taktika. Koos Luigaga lennatakse kommentaariumis „natsidele" peale ja asutakse „lammutama". Siis tehakse „asjad selgeks" ja muudetakse autori seisukohti. Nihilistliku valgustuse osaks saanud autori järgmistest lugudest olevat juba näha, et need on kirjutanud muutunud inimene. Luiga siiski ei arva, et *hardline* EKRE tüüpide seisukohti oleks võimalik rahvavalgustusliku misjonitööga kommentaariumis muuta, kuid sõnavabaduse eelduseks on usk sellesse, et õigemad ideed jäävad peale.

TRACK #10 – KOSMOS

Siim Sinamäe ehk Kosmos (90ndate vene maffiaseebika „Brigaad" ühe tegelase järgi) on üks Nihilisti tähtsaimaid taustajõude. Tema paneb üles suurema osa Nihilisti saabuvatest tekstidest. Ja päris õige ei ole, et ta neid üldse ei toimeta. Loo ülesriputamiseks kulub WordPressile ülesehitatud lihtsas veebikeskkonnas tõesti ainult paar klõpsu, aga enamasti teeb Kosmos paar tükki veel. Kõige rohkem häirib, kui koma ees on tühik. Selle parandab Kosmos igal juhul ära. Üldiselt kehtib aga põhimõte, et mida rohkem vaeva on autor oma tekstiga näinud, seda rohkem näeb sellega vaeva Kosmos. Kui tuleb järsku väga kõva tekst, siis võib terve teksti üle käia ja väiksed vead ära parandada.

Kuigi vahel viskavad „süda murdus miljoniks killuks" stiilis tekstid väga üle, ei jaga Kosmos Pärnitsa arvamust, et nõrgemaid tekste ei tuleks üldse üles panna. Ütleb, et need on need inimesed, kes meil kirjutavad. Rohkem meil neid ei ole. Neil on ju ka vaja kusagil oma asju avaldada. Temal endal oli ka vaja. Kui ta Martin Luigale esimest korda ZA/UMi teksti saatis, siis Luiga seda üles ei pannud. Vastas midagi umbes sellist, et jäi sellega hiljaks, aga põhimõtteliselt lihtsalt ei võtnud vastu. Kosmos saab aru küll, see oli halb tekst. Aga küsis Luigalt nõu ja nad jäid kirjutama.

Nihilistis läks avaldamine hõlpsamalt. Kender pani tema teksti kohe üles. Edasine on juba ajalugu. Kosmos hakkas regulaarselt postitama – enamasti uut materjali, mitte piinlikku sahtlikraami. Kõige piinlikumad tekstid, muidugi, on vanematekodus diivani all peidus. Praegu on Kosmosel Nihilistis mitu populaarset lugu, ja ta mõtiskleb vahel, et peaks kuidagi välja selgitama, kes siis ikkagi on tema suurim fänn. Peaks ehk poksimatši korraldama või midagi.

Nihilist on muutnud Kosmose elu näiteks nii palju, et enam ta ei joo. Kosmos on Kohilast – väikesest kohast. Tähendab, alustas kõigega vara. Nüüd ei joo enam muidugi ka sellepärast, et nii on tervislikum, aga veel tähtsam on, et saab rohkem kirjutada. Ei oska ise täpselt öelda, mis žanris ta kirjutab, sest ei tea žanre nii täpselt ja alles avastab neid. Ei nimeta veel ennast kirjanikuks ka. Kui taipab, et vestluskaaslane on tema luuletusi lugenud, hakkab häbelikult itsitama.

Aga kirjutab Nihilistis päris seinast seina. Rohkem tahaks kirjutada armastusest kui narkost, aga vahel peab ikka narkost ka. Näiteks avastas Novaatorist ühe teadlase teksti, kes kasutas muu hulgas sõltuvushaigete kohta sõna „narkar", ja vihastas nii, et võttis padja, heitis kõhuli maha ja kirjutas viis tundi järjest. Suitsupausidega, muidugi. Mõni tema kirjatükk jälle algab päris sentimentaalselt, aga lõpeb kenderliku veresaunaga, kus noored teineteisele akutrelliga auke reitesse puurivad. Kosmos tunnistab, et tema teksti õõv on tõepoolest Kenderi moodi, aga selle servale saab ikkagi ehitada miskit, mis on tema enda oma.

Stiililt on Kosmos vahel päris hiphop. Mõnikord ehitab oma loo üles *track*'idena, nagu Müürilehe väikesed vanainimesed selles numbris katsetavad, ja vahel tuleb puhas Eminemi *remix*. Ükskord oli Kosmos just mingi tõsisema teksti kirjutamise lõpetanud, kui kangesti kummitas üks Eminemi laul. Pani selle biidi siis kordama, kirjutas esimese salmi üllitisele „Kosmose kirjad Taavi Rõivasele". Magas natuke, siis kirjutas ülejäänu ka valmis. Tulemuse üle on nüüd päris uhke. Laivis räppimiseks ei ole tekst päris rütmis, aga isegi Robert Kurvitz ütles, et tal oli seal paar kompetentset nalja.

Kender ja Luiga käivad Kosmosele peale, et ta kirjutaks oma endisest tööst kõrghoonete aknapesijana. Et võiks olla rohkem sellist ausat lihtsa inimese tööhorrorit. Kosmosel on plaanis kirjutada küll, aga ta ei taha kirjutada ainult omaenda kogemusest, vaid soovib anda loole laiema vaatenurga. Tal on nimelt ajakirjanduslikud kalduvused ka. Nihilistis on Kosmose töötiitel Kärbikreporter. See on sama mis püstolreporter, aga nihilisti keeles ja ägedam. Kosmosele meeldib inimestega tutvuda ja neilt asju küsida. Ta tahab teada. Enne valimisi tegi intervjuu Rene Toomsega, kes kandideeris Keskerakonna nimekirjas.

Intervjuu kukkus Kosmose meelest päris hästi välja. Aga ööl enne intervjuud oli närv sees küll. „Sest et noh... poliitika! Ma olen ju põhimõtteliselt gümnaasiumiharidusega nolk, oleme ausad," ütleb Kosmos. Tõepoolest, ülikoolist tal mingit kraadi praegu ei ole. Aasta õppis inglise filoloogiat, siis kaks ja pool aastat (peaaegu ju kolm!) filosoofiat. Siis läksid kursakaaslased välismaale õppima, Kosmos vaatas loengus aknast välja ja mõtles: ma saan ju alati tagasi minna. Võttis akadeemilise. Praegu tunneb, et on leidnud midagi, mis meeldib ja mis õnnestub ka. Aknaid enam ei pese, aga teeb muid juhutöid, kirjutab ja toimetab. Unerežiim kisub sinnakanti, et ta magab kella kuuest hommikul kaheni päeval.

TRACK #11 – WILL WORK FOR COFFEE

Ühes *podcast*'is Pärnitsaga viskas Kender nalja, et Nihilisti peamine tulu tuleb narkootikumide *product placement*'ist. Et iga loo eest, milles figureerib mõni mõnuaine, toetab keegi narkotööstuse asjapulk kohe kopsaka summaga. Kui aga tõsiselt rääkida, siis tegelikult on kõik palju igavam. Nihilist lihtsalt ei vaja erilist rahalist sisendit. Portaali ülalhoidmiseks läheb endiselt maha mõnisada eurot Randel Uibo isa krediitkaardilt, aga muid jooksvaid kulutusi ei ole.

Kõik asjaosalised teenivad raha päristööd tehes. Kaasautoritele ei maksta. Tasulisi lugusid pole, kuid iga autor võib lisada oma loo lõppu PayPali nupu, et lugejad saaksid talle kohvi osta. Üks kohv maksab viis eurot. Narkomaanil näiteks

WE FEEL FREE BECAUSE WE LACK THE VERY LANGUAGE TO ARTICULATE OUR UNFREEDOM

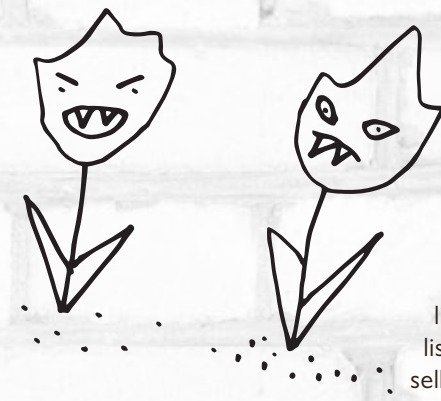

WU-TANG

„Beebikõust on Imperatiivne kuskil on üks hästi ilus tüdruk

"When I really love someone, I can only show it by making aggressive and bad taste remarks."
— Slavoj Zizek

kohvinupp on ja kohvi on talle ostetud korda mitu, aga Kosmosel seda nuppu ei ole. Miskipärast lihtsalt ei taha. Ei ütle, et nupp oleks kuidagi halb või ebastiilne, aga kui mõni lugeja küsib, et miks tal seda pole, siis soovitab parem Kenderile kohv osta. Sest Kender on talle mitu kohvi ostnud, päriskohvi.

Kenderil näib raha Nihilisti autoritele kohvi ostmiseks jaguvat, kuigi tema viimatine pikem intervjuu katkes ootamatult kohas, kus jutuks tulid Kenderi rahaasjad. Nihilisti rahastamismudelist rääkides Kender põgenema ei pea, sest midagi sellist ei eksisteeri. Kuigi. Veel paar kuud tagasi mõlkus meeles mõte muuta Nihilist iTunes'i-sarnaseks lugude platvormiks. Aga seda ideed pole ta viitsinud edasi mõelda. On lasknud Nihilistil lihtsalt tiksuda.

Parteirahadega polevat võimalik Nihilisti üle võtta. Palgalisteks parteisõduriteks hakkamiseks on tegu liiga radikaalprogressiivse seltskonnaga. Kender võtaks talle antud miljonid küll kahe käega vastu, kuid midagi erakonnale kasulikku ta selle summaga teha ei oskaks. Ilmselt kirjutaks rahvale, et sai „ilge pleki", mis nüüd?

Üldise fooni muutmiseks võivad poliitikud ise oma erakonda soosivaid tekste üles panna. Kõigil on ju see võimalus. Muidugi, võimalus Nihilisti anonüümselt postitada võib tähendada, et see protsess parajasti juba toimib. Varjunime alt postitava autori puhul ei saa tegelikult teada, kes talle postituste eest meelehead teeb. Kenderit selline võimalus ainult rõõmustab. Talle meeldiks, kui kõik autorid oleksid äraostetud, kõik maksaksid kõigile ja kõik erakonnad peaksid oma debatte varjunimede alt Nihilistis. „Ma usun ideede konkurentsi ja usun avatud platvormi, avatud kaklusesse. Kui keegi kasutab palgalisi kaklejaid, mul jumala pohhui, ma võin kõigiga kakelda."

BONUS TRACK – EIDE ILA

Mikk Pärnits on masendunud. Masendunud, sest Nihilist käib alla. Kui ta saaks, siis ta kustutaks 75 protsenti lugudest ära. Ei, tegelikult ta ei võtaks neid vastugi. Heade tekstide defitsiidi tõttu on kadunud motivatsioon teha seda vähestki toimetajatööd, mida Nihilist nõuab.

Kui Pärnits oma postkasti vaatab, leiab ta sealt peamiselt 16-aastaste noorte armuvalust nõretavad tekstid, mille jaoks on Nihilistis spetsiaalne kategooriagi loodud – eide ila. Tase sarnaneb Rate.ee päevikutele. Avatud platvormi võlud. Nihilisti populaarsus noorte seas – Google'i andmetel on 85% lugejatest alla 34-aastased – on tinginud olukorra, kus tekstide avaldamine konverteerub noorte jaoks automaatselt *street cred*'iks ja Rate.ee-s feimiks.

Pärnits kirjeldab, kuidas tema tuttavad on kuulnud noorte praalimist Hesburgeri järjekorras: „Ma olen kirjanik. Ma olen Nihilistis ilmunud!" Talle on kirjutanud noormees, kes soovis, et Nihilisti tegijad annaksid talle uue teema. Oli korra kirjutanud, tähelepanu meeldis, tahtis seda uuesti kogeda, kuid ei osanud millestki rohkem kirjutada.

Kellel teemat ei ole, hakkab teisi matkima. Ühele heale loole võib järgneda kümme sarnast klooni. On ka tehtud katset varem ilmunud lugusid täiesti identsel kujul taasesitada. Nii on tekkinud ajapikku äratuntav nihilistlik kõnemaneer ning mõni kirjandusteadlane võib ilmselt defineerida Nihilisti teksti kui žanri. Martin Luiga usub, et üks kirjutamisviis ei saa Nihilistis igavesti domineerida ja ühel hetkel tuleb peale midagi uut.

Kuidas eide ila vähem oleks, selles on nihilistid eri meelt. Kosmos usub, et avatud platvormi tuleks igal juhul säilitada, sest kõige paremad maasikad kasvavad metsas. Vingumise asemel tuleb eelkõige ise parem olla ja paati teises suunas kõigutada. Pärnits ihaleb aga professionaalset toimetust, tugevamat kvaliteedikontrolli ja platvormi selgemat kujundamist ning suunamist.

Kender lubab, et toimetusepoliitikat ei tule Nihilistis mitte kunagi. Nagu ka konkreetset äriplaani, ideed ega sihtgruppi. Nihilist on olnud algusest peale tunne. Mitte midagi enamat. Seepärast ei imestaks Pärnits sugugi, kui ta ühel hommikul ärgates avastaks, et Nihilisti enam pole. Kenderil sai villand, tunne sai otsa.

FESTIVALIDE VÄLIMÄÄRAJA

Maria Kurm, Mariliis Mõttus

Kaardistasime taas kord tuleva suve lemmiksündmused meil ja mujal ning andsime sel korral sõna ka festivaliveteranidele endile.

Suve lähenedes hakkab ikka ja jälle kummitama mõte, millise festivali alla matta oma aasta jooksul raske tööga teenitud raha. Eriti kui terve Euroopa kihab lemmikbändidest ja vägevatest toimumiskohtadest sügaval metsas, mõne pealinna hipsterlinnakus või festivalitandriks muudetud väikealevis. Ja nagu traditsiooniks saanud, on Müürileht need lähemad jälle kokku korjanud, et oleks lihtsam otsustada, mis suunas minna. Seekord võtsime appi ka varasematel aastatel kõnealuseid sündmusi väisanud või end sel korral üritustele sättivad teadjamehed-naised ning suvi võibki alata.

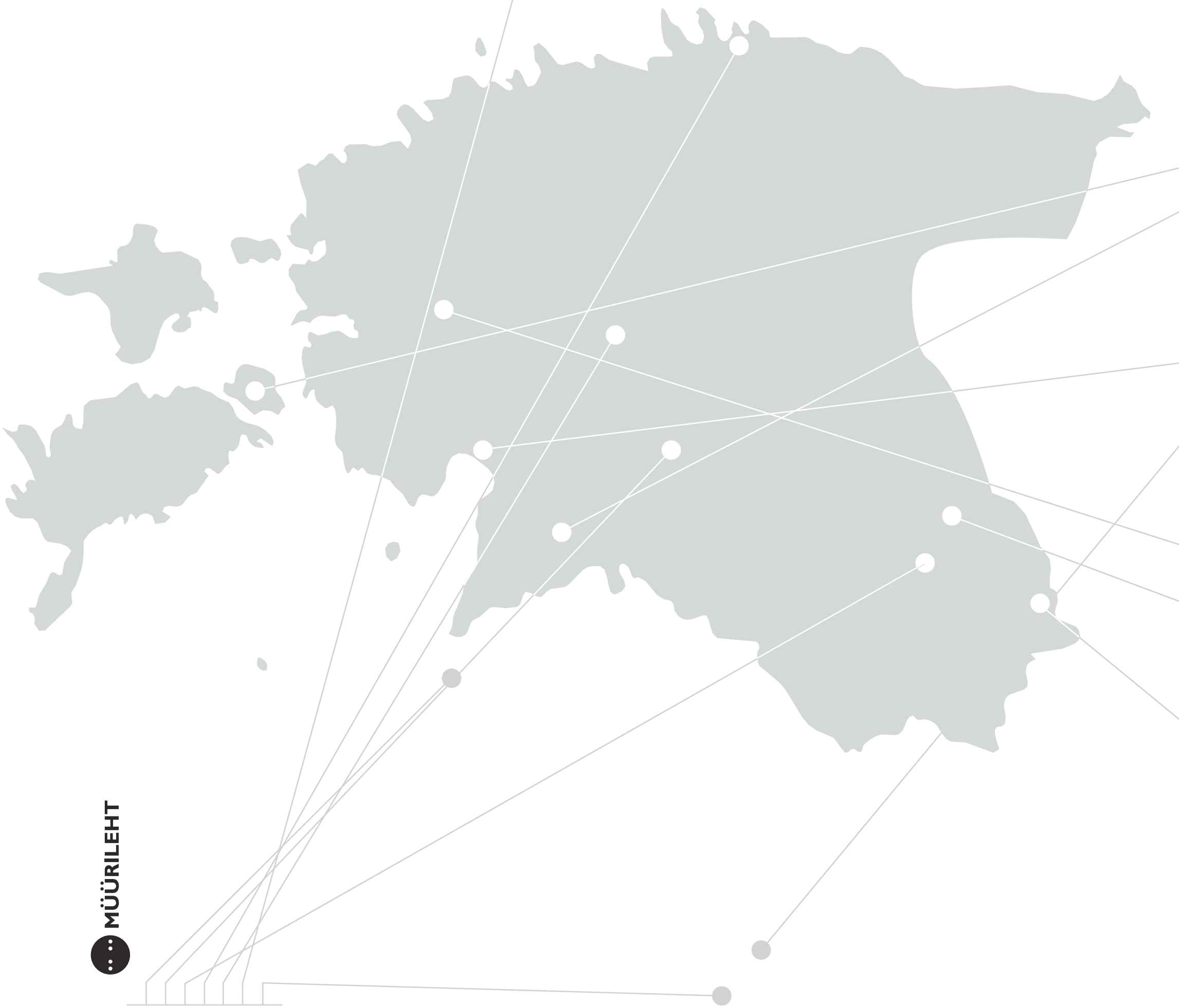

SIDEWAYS

Millal: 12.–13. juunil
Kus: Teurastamos Helsingis
Mis: Helsingis kunagise *meatpacking district*'ina funktsioneerinud ning nüüd populaarseks ajaveetmiskohaks kujunenud linnajaos toimuval Sidewaysil kohtuvad linnafestivalile omaselt kunst ja muusika. *Lineup* on üsna magnetiline, pakkudes teiste seas selliseid nimesid nagu Perfume Genius, The Soft Moon, Ariel Pink ja rohkelt põhjanaabrite kohalikke tegijaid. Kunstiprogrammis hiilgab muu hulgas aga rokifotograaf Bob Grueni fotonäitus „ROCKERS". *sidewayshelsinki.fi*

Niilo Leppik (kriitik):

„Võrreldes teiste Soome festivalidega on Sideways kergema mahu ja ka odavama piletiga. Reedesest valikust tooks välja USA alternatiiv- ja *indie*-roki tegelase Ariel Pinki, nii et kui 11. juuni Tallinna-ots jalad alt võtab, saab teda kohe üle lahe jälitada. Lisaks Freddie Gibbs, kes andis koos Madlibiga välja eelmise aasta ühe parima hiphopialbumi „Piñata". Muidugi on faktina ju tore see, et ennast veavad kohale ka The Jesus and Mary Chain ning Killing Joke. Laupäeva edasi liikudes tõstaks esile ühe Soome enda *chill indie* parima poja Jaakko Eino Kalevi, kelles ei saa kunagi pettuda. Sideways tundub üldse üsna hiphopirohke festival, kuna maiustada saab ka eriti kurbadest asjadest räppiva Yung Leani ja Earl Sweatshirtiga. Ahjaa, Azealia Banks tuleb ka esimest korda Helsingisse. Ajee, mingem!"

Foto: Aleksander Kelpman

SŪPYNĖS

Millal: 25.–28. juunil
Kus: Pakretuonės Švenčionių rajoonis Leedus
Mis: Festival, kus levi on, jumalale tänatud, nigel, nii et unustada võib segavad faktorid välismaailmast ja sukelduda muusikaprogrammi, kus valitsevad eklektika ja eksperimentaalsus, kosmiline toores *house*, *new wave* ning tekno. *Lineup*'ist leiab Inga Copelandi, Vesseli, Svengalisghosti, Ben Klocki jpt. *facebook.com/supynesfestival*

Matthew Unicomb (muusikaajakirjanik/DJ):

„Intelligentne ja äärmiselt hästi organiseeritud festival, millest õhkub sellegipoolest *underground*'i vaibi. Üürituse ellukutsujad on võtnud lähenemise, mis on Euroopas praegu väga mittetrendikas ehk „vähem on rohkem" – seda alustades flaieritest ning lõpetades festivalialaga. Kui sulle meeldib elektrooniline muusika, leiad sealt kindlasti midagi – *house*'i, teknot, bassimuusikat, *new wave*'i jne. Võrreldes 2013. aastaga on üürituse suurus peaaegu kahekordistunud ja on lihtne aru saada, miks. Enamik, kes seal ära käivad, lähevad järgmisel aastal jälle, mis on ilmselge märk millestki heast. Näha soovitan kindlasti reedest Ostgut Toni setti, kus mängivad Ben Klock, Function ja Ryan Elliott. Viimased kaks on praegu ühed kõige populaarsemad teknoartistid, kes sobivad Sūpynėsi-laadsele üritusele ideaalselt. Ilmselt saavad nad lahedast asukohast ja teadlikust publikust inspiratsiooni, nii et neid võib oodata oma parimas vormis. Ryan Elliott on lisaks ka *killer* DJ."

Foto: Renee Altrov

SETO FOLK

Millal: 26.–28. juunil
Kus: Värskas
Mis: Muusika- ja matkafestival Seto Folk võtab sel aastal fookusesse soome-ugri rahvaste pärimusmuusika, toob esinema pUULUUpi, Silent Woo Goore'i, Ju-Ju ja paljud teised artistid ning veab muude tegevuste hulgas nahkhiirematkale. *setofolk.ee*

Eeva Talsi (muusik, Curly Strings):

„Seto Folk on minu jaoks uus ja põnev suvefestival, mida ma varem külastanud pole. Sel aastal esineme seal Curlydega ning otsustasime kogu festivalist osa saada. Lisaks heale muusikale kavatsen nautida loodust ja maitsvaid seto toite. Olen kuulnud, et paljud kontserdid toimuvad väikestes, intiimsetes ning erilise atmosfääriga paikades, nagu talumuuseumi arhailises rehetoas, muuseumi hoovis, lodjal jne. Peale selle, et programmis on rohkelt setode muusikat, on esinejaid ka väljastpoolt. Näiteks Soomest pärit meisterlik lõõtspillimängija Antti Paalanen ja jouhikko (hiiu kandle) virtuoos Pekko Käppi. Väga tahaks jõuda Utsiotsõ ning Toomas ja Meel Valgu kontserdile. Tantsu tasub kindlasti lüüa Ülemakstud Rentslihärrade järgi! Usun, et üks vaatemängulisimaid ning elamusterohkeimaid hetki on seto kirmas (suvine külapidu), kus kuuleb traditsioonilist seto lauluja pillimängu."

Foto: Patrik Tamm

JUU JÄÄB

Millal: 1.–5. juulil
Kus: Nautse Mihkli talus, Muhu Katariina kirikus, Pädaste mõisas, Muhu veinitalus ja Veskimäe talus
Mis: Džässifestivalide suvekuningas toob ka sel aastal Muhu saarele ning Saaremaale laia valiku maailma erinevaist paikadest pärit muusikuid, asetades kõrvuti *nu jazz*'i, elektrotango, bossa, salsa ning maailmamuusika. Sel aastal kõlavad saarte looduse keskel Keisha White, Temu + Big Syd, Muhu Island jt. *juujaab.ee*

Marili Randla (Noortebändi korraldaja):

„Juu Jääb on moodsa džässisõbra suveöö unenägu. Minu soe tutvus festivaliga sai alguse 2005. aastal, kui astusin üles tollase *nu jazz*'i kollektiivi Cosmoskva ridades. Sellele järgnesid juba korduvad külastused lemmiksaarele, et ikka ja jälle Juu Jääbi eriliselt sumisevast atmosfäärist osa saada ning oma lemmikartistide muusika taktis kivimuulide vahel kadakatega ühes taktis õõtsuda. Eriliselt on meelde jäänud Jazzanova emotsionaalne *live* ja Ben Westbeechi südaöine tantsupidu. Tänavuse Juu Jääbi peaesineja ja päikeseloojangusse tantsitaja on jaapani DJ/produtsent/pianist Ryota Nozaki eklektiline ja särisev punt Jazztronik. Lisaks soovitaksin kindlasti minna kuulama täiesti värsket noorte muusikute kooslust Innersound, kes sobitub Juu Jääbi atmosfääri kahtlemata ideaalselt. Tähelepanuta ei saa jätta ka spontaanseid hilisöiseid jämmiseansse ja hommikuni kanduvaid tantsupidusid, mis lõppevad nagu ikka päikesetõusuga juujääblaste telkla kuldsetel põldudel."

Foto: Marianne-Sandra Kukk

HARD ROCK LAAGER

Millal: 3.–4. juulil
Kus: Vana-Vigalas Raplamaal
Mis: Juba 14. aastat Vana-Vigalas toimuv raskema muusika festival on kohustuslik igale hevivennale. Kodumaistest nimedest on esindatud näiteks Metsatöll, Kosmikud, Herald, Beyond the Structure ja J.M.K.E. ning välismaistest Candlemass, Caliban, Anaal Nathrakh, Threshold ja Neglected Fields. *hardrocklaager.ee*

Holden Laamann (muusik, Pedigree):

„Hard Rock Laagri 14 tegutsemisaastat, mis teevad sellest kõige pikema traditsiooniga Eestis toimuva rokifestivali, näitavad hästi kohaliku *metal*'i-publiku lojaalsust ning seda ühtsustunnet on hästi tunda ka kohapeal viibides. Olles seal ka ise mitmeid kordi esinenud, võin julgelt väita, et HRLi korraldus ning *feeling* on alati kvaliteetsed ning tasemel. HRLil on igal aastal esindatud mitmed *metal*-muusika maailmanimed, kellest tooks enda jaoks nähtutest/kuuldutest välja olulisimad, nagu Testament, Philip H. Anselmo and The Illegals, Napalm Death, Mayhem, Cathedral, Satyricon, Behemoth jpt."

Foto: Marianne-Sandra Kukk

SCHILLING

Millal: 4. juulil
Kus: Kilingi-Nõmme suveaias
Mis: Muru- ja *indie*-festivalide sünonüümiks kujunenud Schilling tõmbab igal aastal jälle oma hoolikalt valitud artistide ja sooja atmosfääriga Kilingi-Nõmme tagasi. Esinejatest võib lavalt leida Peaking Lightsi, Simian Ghosti, Siinai, Mumrunneri, Vaiko Epliku, Micucu jpt. *schilling.ee*

Aron Urb (fotograaf):

„Tegemist on muusikalise rännakuga, mis algab keskpäevase suvepiknikuga ning kulgeb pimedusse, kus Kilingi-Nõmme laululavalt kiirgab rahva sekka nii helgeid tantsurütme kui külmavärinaid tekitavaid öögruuve. Festivali avatud olemust peegeldab ka külastajate läbilõige, mis esindab tervet elukaart. Lisaks audiovisuaalsele on garanteeritud ka põnevad gurmee-elamused, kui külastada peatänavaäärseid õllelokaale ja restorane või festivaliala välipuhveteid. Peamine soovitus: võtke festivali tervikuna ja pidage öise kulminatsioonini vastu."

Foto: Janis Kokk

LOKOMOTIIV

Millal: 10.–11. juulil
Kus: Katlamajas Pärnus
Mis: Pärnu kultuuriklubi Katlamaja loomekorstnad tossavad ka sel suvel võimsa jõuga ning suurema ettevõtmisena toimub seal tänavu esmakordselt Lokomotiiv, mille peaesinejate hulgast leiab sellised kõrgema klassi tantsumuusikahiiglased nagu Moodymann, Tensnake, B.Traits ja Kartell. Lisaks saab päeval veeta aega siiditrüki ning linoollõike töötubades ja harrastades veidi füüsilisemaid tegevusi, nagu tänavapinks, jalgpiljard jms. *facebook.com/parnulokomotiiv*

Helina Reinjärv (tantsija, HAŠŠ):

„Kindlasti oled tundnud südames kerget kripeldust, kui kõik sõbrad otsustavad midagi eriti ägedat ette võtta, aga sina mingil põhjusel ei saa või ei taha, kartes samas millestki eriti heast ilma jääda. Praegu on igatahes imeline võimalus varakult plaanid ära teha ning sättida graafikusse elamus, millest saab arvatavasti tuleva suve üks legendaarseimaid momente – Lokomotiiv, kus kõikide eesti parimate muusikaspetsialistide ja artistide kõrval astub üles ei keegi muu kui Detroitist pärit *house*'i-jumal MOODYMANN! Kui see ei ole kõva sõna, siis ma ei tea, mis on. Isegi kui ma ise esinejate hulgas poleks, oleks patt sellelt sündmuselt puududa. Hommikused rannaskäigud, Pärnu kommikarva majade vahel patseerimine, Supelsakstes maitsepaleti ergutamine ja magustoiduks kõigele sellele *soundtrack*'iks Lokomotiiv, mis muudab selleaastase Pärnu suve elamuse kindlasti täielikuks naudinguks."

Foto: Marianne-Sandra Kukk

MÕISA KARNEVAL

Millal: 11. juulil
Kus: Moostes Põlvamaal
Mis: Täiesti normaalne, tundeküllane ning absurdist nõre-

jätkub >

tav väike/armas hipifestival, mis rullib end sõbralikult lahti Mooste mõisa pargis ja järve ääres. Talbot, Neuronphase, Simmaniuno, Profile, hüperaktiivne kohtingumäng Reivile Sinuga ning topeltpalju esinejaid, tantsu, tagaajamist ja murumänge lisaks. *facebook.com/moisa.karneval*

Marco Tasane (strippar/muusik/meelelahutaja):

„Mõisa Karnevali esinejad on nagu head assortiikommid – erinevad ja igale maitsele. Mäletan, kui ise Mõisa Karnevalil üles astusin, siis oli lava peal üks laud ees ning Miku Birjuku (*Mihhail, Mõisa Karnevali peakorraldaja* – M.M.) ja mina viskasime selle koos lavalt alla. Mina juba muidugi laulsin samal ajal ja hoidsin teise käega lauast. Sellest on isegi mingi video YouTube'is – „Strippar-Marco laamendas laval". Mul olid oma taustatantsijad ja nagu ikka viisin Põlvasse tükikese glamuuri."

Foto: Aleksander Kelpman

POSITIVUS

Millal: 17.–19. juulil
Kus: Salacgrīvas Lätis
Mis: Positivus meelitab tänavu oma rannaäärsetesse männimetsadesse sellised esinejad nagu Robert Plant, Ewert and The Two Dragons, Placebo, Kasabian, St. Vincent, Tom Odell, Basement Jaxx, Jungle, Warpaint jpt. Lisaks ootavad külastajaid ka filmiprogramm ning *vintage*- ja käsitööturg. *positivusfestival.com*

Mari-Liis Nummert (Tartu Muusikanädal 2014 korraldaja):

„Sel aastal pakin sõbrad ja telgi autosse aegsasti, sest lätlaste kolmepäevase männimetsafestari avapäev pakub minu arust kõige põnevamaid kuulamiselamusi. Esmalt tsekin I Love You Recordsi lavale, kus astub üles eesti kamp Galvanic Elephants. Sealt lippan kiirelt Lattelecomile, kus saab Jungle'i järgi *funk*'i rütmis tantsida, ja vahetult pärast seda jahutan end Nordea lava ees ühemeheelektrooniku East India Youthi saatel. Selleks et telklas tiksumist vältida, hoian päevasel ajal väikeste lavade lähedusse, sest sealt kõlab Baltikumi kõige uuemat mussi. Laupäevase meres hullamise tujuga sobib hästi Tropics ja pühapäeval vesistan suud salaarmastuse St. Vincenti järele."

Foto: Aleksander Kelpman

VILJANDI FOLK

Millal: 23.–26. juulil
Kus: Viljandi lossimägedes ja südalinnas
Mis: Selleaastase folgi teema on vabadus, nii loominguline kui üleüldine. Esinejaid on igast maailmanurgast, näiteks Lo Còr de la Plana ja Acid Arab Prantsusmaalt, German Diaz Hispaaniast, Odd Lund & Roar Vangen Norrast, Angus, Trad.Attack!, Meister Jaan Eestist ja nimekiri jätkub lõputult. Muusikale lisaks on kavas palju õpitubasid, filmiprogramm, Ööülikool, käsitööhoov ja regilaulupesa. *folk.ee/festival*

Eeva Talsi (muusik, Curly Strings):

„Viljandi Folk on üks minu suve lemmikfestival, kus saab end tõeliselt vabaks lasta ja head muusikat nautida. Olen põnevil, kuna paljude suurepärastе artistide hulgas on tulemas kaks minu lemmikut: Frigg ja Casey Driessen. Frigg on Soome viiuli-„hullus" ja seda kõige paremas mõttes. Nende mängus on metsik energia ja hoog, mis ei jäta kedagi külmaks! Casey Driessen on USA viiulivirtuoos ja sooloartist, kes pakub uskumatuid elamusi oma erilise perkussiivse viiulikäsitlusega. Astun festivalil ka ise üles kahe erineva koosseisuga: Curly Stringsi (kellega esitleme ka uut lühialbumit) ning Torupilli Jussi Trioga."

Foto: Patrik Tamm

INTSIKURMU MUUSIKAFESTIVAL

Millal: 31. juulil – 1. augustil
Kus: Intsikurmu metsapargis Põlvas
Mis: Põlva metsades asuval Intsikurmu laululaval toimuv festival on tõeline idüll. Sel aastal võib laiast esinejate nimistust leida Bendiku, Carnival Youthi, Triana Parki ja Garbanotas Bosistase ning Eestist Junk Rioti, Mauno Meesiti, Estrada Orchestra, Kreatiivmootori jpt. *kurmu.com*

Edmund Hõbe (muusik):

„Intsikurmu puhul kiidaks asukohta: väga hea akustikaga laululava – kus juba noore poisina sai tihti kontserte vaatamas käidud – vaat et metsa sees. Seda ära kasutades on suudetud seni üsna sümpaatse atmosfääriga festival organiseerida.
Mul on hea meel Roomet Jakapi jätkuva osaluse üle Intsikurmu festivalil. 2013. aastal tegi ta soolokava, 2014. figureeris aga Phloxi ridades. Tänavu tervitan igati uuesti lavale ja eriti just Põlvasse Kreatiivmootorit. Ehk on ka Estrada Orchestra hea *live*-bänd?"

Foto: Patrik Tamm

VIRU FOLK

Millal: 7.–9. augustil
Kus: Käsmus
Mis: Juba kaheksandat aastat toimuva muusikafestivali fookuses on sel suvel Taani kultuur. Esinejateks on seekord taani folk-*metal*-bänd Svartsot, folktroonikat viljelev kollektiiv Sorten Muld ning Eesti nimedest Metsatöll, Pärnu punt Posõ, Pööriöö, Ars Apta, Imandra Lake jpt. *virufolk.ee*

Triin Niinemets (muusikasõber, põline kunstiteaduse tudeng):

„Viru Folgi kaheksa-aastase ajaloo jooksul olen ise kohal olnud pooltel. Ürituse suurimaks plussiks on ehk see, et sinna võib minna ilma suuri plaane tegemata, keda või mida näha/kuulda soovid, sest meeldiva elamuse osaliseks saab niikuinii. Esinemispaigad on üksteisele lähedal ja Käsmu küla läbivad müüginurgad ning toitlustuspaigad mitmekülgsed. Neid, kes on tiba laisemad, veavad ringi legendaarsed rikšatakso poisid. Ka need, kes iga päev folkmuusikat ei kuula, saavad päris kindlasti positiivse kogemuse osaliseks. Seega neile, kes tahavad suvisest linnast mere äärde pakku pugeda, kaaslasteks head inimesed ja ilus muusika, on Viru Folk üritus, millest osa võtta."

Foto: Janis Kokk

KUKEMURU AMBIENT

Millal: 7.–8. augustil
Kus: Kukemuru metsalagendikul Türi vallas Järvamaal
Mis: Kukemuru läbiv idee on sidususe tekitamine kultuuri ja looduse vahel ning sellele aitavad kaasa esinejad nii meilt kui mujalt – on nii eksootilist *trip hop*'i, sügavat elektroonikat, akustilist punktroonikat, avangardi ja muidugi *ambient*'i. Lisaks Ööülikooli avalik salvestus, võsakino, loengud, töötoad, mõnus Eesti mets ja karastav jõgi – kõik, mida vaja üheks mõnusaks äraolemiseks. Esinejateks Ultramarine, Chris Watson, diFfuSed beats / edGeCut, Exit Safe Mode, Joel Tammik, Leche, Pastacas jt. *kukemuru.ee*

Paul Sild (muusik, Badass Yuki):

„Ürgne Kesk-Eesti rohelus, putukate sumin ja kristallselge Pärnu jõgi on vaid mõned detailid üldisest atmosfäärist, mis Kukemurul valitseb. See polegi nagu üritus, vaid koosolemine looduse helide rüpes, millele inimesed ka ise juurde panustavad. Igal aastal on kohal fantastilised artistid, kelle hulgas on alati ka vähemalt üks oma valdkonna tõsine spetsialist. Kõigel sellel hoiab silma peal Kaido Kirikmäe, kelle suurepärane organiseerimisoskus ja hingeline pühendumus (mida on raske ülehinnata) on teinud Kukemuru Ambientist minu jaoks Eesti parima festivali."

Foto: Patrik Tamm

FLOW

Millal: 14.–16. augustil
Kus: Suvilahtis Helsingis
Mis: Flow kolmel õhtul esineb kokku lugematu arv artiste, näiteks Major Lazer, The War on Drugs, Belle and Sebastian, Years & Years, Alt-J, Tyler, The Creator, Beck, Flying Lotus, Nina Kraviz, Tove Lo ja veel paljud teised ning peale muusika tõmbab Flow külastajaid ligi oma külluslikku kultuuriprogrammiga. *flowfestival.com*

Madis Nestor (plaadipoe BiiT vedaja):

„Väikeste gabariitidega raudteedepoos toimunud festivalist mega-giga-hüper-festivaliks sirgunud Flow on nüüdseks sihtpunkt, millest ei peeta lugu vaid Eestis, vaid kogu maailmas. Nende trump on tasakaalustatud ja aktuaalne kvaliteet esinejate valimisel. Need, kes kohapeal käinud, ei pea paljuks kiita ka ürituse korraldust – alates suussulavast toiduvalikust kuni väikeste pisiasjadeni välja, mis teevad Flow'l olemisest rohkem kogemuse kui vaid festivalikülastuse. Kindlasti soovitatav ka neile, kes hindavad seda, et festival ei möödu porimülkas."

Foto: Janis Kokk

LOFTAS FEST

Millal: 28.–30. augustil
Kus: LOFTASes Vilniuses
Mis: Vilniuse südalinna ühes populaarseimas ajaveetmispaigas toimuv linnafestival pakub ka sel aastal muusika suurnimesid ning meelenaudinguid iga külje pealt, alustades *pop-up*-galeriidest ja lõpetades tänavatoiduga. Peaesinejad selguvad veel suve jooksul, kuid praegu on oma jah-sõna öelnud Krafty Kuts ja Lapalux. *loftasfest.lt/en*

Karolis Vyšniauskas (muusikaajakirjanik ja raadiosaatejuht):

„On inimesi, kes armastavad muusikafestivale, kuid vihkavad telkides magamist ning hommikul mitmetunnises dušisabas seismist. LOFTAS FEST on just neile. See toimub mahajäetud tehases, 15-minutise jalutuskäigu kaugusel Vilniuse vanalinnast. Nagu aastaringselt tegutsev Loftase kontserdipaik ise, pakub festival kohalike Leedu tegijate kõrval värskeid lääne artiste. Varem on LOFTASel üles astunud Kelis, Darkside ja Toro y Moi, nii et ootan põnevusega, kelle nad sel aastal välja kuulutavad."

Foto: Justė Urbonavičiūtė

< eelneb

TALLINNA
TÄNAVATOIDU-
FESTIVAL
13.-14. JUUNI 2015
TELLISKIVI LOOMELINNAK
Üle 40 söögikoha Eestist
ja välismaalt!
www.tallinnstreetfoodfest.ee
Santa Maria
TELLISKIVI
LOOMELINNAK
CREATIVE CITY

POLE VÕIMALIK OLLA APOLIITILINE

Intervjuu **Jenaro Talensiga**. Küsis **Kaisa Ling**

„Meenutan tihti ka neid Bertolt Brechti värsse: „keegi ei ütle hiljem „olid tumedad ajad" / vaid „miks poeedid vaikisid?"" Paljastada mehhanismid, mis reguleerivad ja valitsevad meie poeetilise maailmalugemise viise, on üks võimalus panna vastu ning segada vahele."

Mai alguses külastas Prima Vista festivali raames Tartut üks Hispaania suuri literaate Jenaro Talens (snd 1946) – poeet, esseist ja tõlkija, semiootika, võrdleva kirjandusteaduse ning filmiuuringute professor, kelle karjäär on kestnud juba pea 50 aastat. Uurisime professor Talensilt tema vaadete kohta keelele, luulele, poliitikale.

Selleaastase kirjandusfestivali alapealkiri on „Metsik sõna". Sellega seoses võib tunduda kummalinegi Teie kutsumine festivalile, kuna üldiselt, nagu seda tõestab suur hulk artikleid ning Teie loomingule pühendatud töid, on Teie luulet kutsutud akadeemiliseks, intellektuaalseks, metapoeetiliseks jne (ühesõnaga, ei midagi *metsikut*, vaid hoopis väga tehislikku), millega tahetakse öelda, et lugejatele tundub see keeruline ning äärmiselt krüptiline. Aga kas võib öelda, et Teie luule on keeruline? Kas Teie luulesse üldse mahub metsikus?

Ei peaks keskenduma palju sellele, mida luulekriitika kordab nagu refrääni. Minu luules on väga vähe akadeemilist – mida see üldsegi täpselt tähendab? – ning ma ei arva, et selles oleks midagi krüptilist, kuid tihti liiguvad teatud vähe või isegi sugugi mitte põhjendatud arvamused ühelt teisele, ilma et peaaegu keegi võtaks vaevaks kontrollida nende vastavust objektile, millele need viitavad, ning nii näivad arvamused lõpuks vastuvaidlematute tõdedena. Sildid on alati ohtlikud. Tuleb minna tekstide juurde ning teha kindlaks, et ei räägita kuulu järgi. Viimasel ajal ei süüdistata mind nendes asjades enam nii palju tänu sellele, et mõned on hakanud minu luuletusi *lugema*, selle asemel et piirduda vaid teiste öeldu kordamisega, ning tõestanud, et asi ei olnud päris nii.

Kui hakkasin seitsmekümnendatel avaldama, oli meie traditsioonis vähe tavaks lisada kirjutistesse mõtisklusi retoorilise vahendatuse üle, mis on igasuguse kirjandusliku praktika aluseks – mis on juba definitsioonilt ideoloogiline ja poliitiline, isegi kui see pole seda *temaatiliselt* –, kuigi paljud teised olid seda juba mujal teinud – meenutagem Wallace Stevensi tuntud lauset „poetry is the subject of the poem" –, ning valdav idee oli käsitleda seda kui midagi, mis kuulub filosoofidele, mitte kirjanikele. Mina nii ei arvanud ning läksin vastuollu sellega, mida ühelt luuletajalt teatud kontekstis oodati – kõigest tuli rääkida, eriti seal, kus teoreetiline aparaat ei olnud piisavalt arenenud. Kuid krüptilisusest lahutab mind veel terve kuristik.

Intellektuaalne on minu luuletöö tõesti alati olnud, olen tajunud seda alati kui teadmise vormi. Seoses metapoeetilisusega ei hakka ma siin kordama, mida olen juba lugematuid kordi sel teemal kirjutanud, kuid soovin meelde tuletada midagi, mida on vaja alati meeles pidada. Ajakirjanduslik krii-

tika kõneleb tihti, teadmata väga hästi, millest räägib, ning kontseptsioone kasutatakse liigse kergusega ja peaaegu mitte kunagi korrektselt. Metapoeesia oli sõna, mis tõmbas ühel hetkel seitsmekümnendate keskel tähelepanu, kuid ma ei usu, et suurem osa neist, kes seda kasutasid, aimas täpselt, millest jutt käis. See pole ebatavaline, et vahel aetakse kontseptsioonide täpsuse soov segi obskuursuse või spetsialiseerunud slängiga, sest paljudel juhtudel oli see segadus ilmselge ning oleks olnud vaja veidi rohkem õppida ning mõista, mis oli selles arutluses mängus. Seetõttu olid need debatid tihti kurtide dialoogid.

See on miski, mida ei juhtu prantsuse või anglosaksi traditsioonis. Nendes traditsioonides on teadmine lisaväärtus, mitte puudujääk. Näiteks ühe anglosaksi jaoks on see lausa normaalne, et kirjanik on või on olnud ülikooliprofessor: eeldatakse, et ta töötab alal, mida tunneb hästi. Loomulikult võib luuletaja end professionaalselt kindlustusele pühendada või olla kihlvedude vahendaja või pankur. Kui Hispaania luuletaja on aga professor, tekitab see alguses tema suhtes umbusaldust. Mina olen pidanud seda taaka kandma aastaid. Praegu tundub, et asjad hakkavad muutuma, ehk seetõttu, et juba pikka aega ei õpeta ma enam kirjandus-, vaid hoopis kinoteooriat, või ehk seetõttu, et nooremad lugejad on rohkem õppinud ning neile ei tundu enam nii kummaline, et ma kirjutan. Kui ma nelikümmend aastat tagasi oma loengutes Lotmani seisukohti tsiteerisin, süüdistati mind obskuursuses, pedantlikkuses ja ei tea mis asjades veel. See on loogiline. Vastupanu uudsele ning väidetavalt keerulisele käib alati *doxa*'ga[1] kaasas. Muus osas ei hakka ma eitama, et mu lähenemine on raskestimõistetav (*complejo*), kuid ma ei võta omaks, et see oleks mõistetamatu (*complicado*).

Minu arvates on ainus võimalus tunnetada sõna *metsikut* loomust siis, kui siseneda ruumi, mis eksisteerib tähistaja ja tähistatava vahel – kus lugejal tundub olevat rohkem võimu, kus ta võib rohkem teha. Ma tunnen seda, lugedes Góngorat, Joyce'i või Sarduyd. Tunnen sedasama, kui loen Teie luulet – intensiivset rõõmu, mis tuleneb vabadusest mõista loetut, mis on samas pingutuse ja konstruktsiooni tulemus. Mida Teie sellest arvate?

Kui lubate mul teha väikese anekdootliku ekskursi, võin seda paremini selgitada. Noorena olin ma sportlane, täpsemalt sprinter, ning rahvuslik meister 100 ja 200 meetri jooksus. Mulle ei tulnud kunagi pähe mõelda (seda ei teinud ka keegi meie fännidest), et rekordid tekivad iseenesest. Oli vaja töötada, treenida, kannatada – kui nii seda väljendada soovite –, et takistusi ületada. Miski ei kukkunud taevast. See oli normaalne. Ma ei suuda mõista, miks mõeldakse tihti, et kirjutamine või lugemine on teistsugused. Loomulikult peab vahel ühe mõtte meandritele järgnema paberi ja pliiatsiga ja märkmeid tehes. Kas see teeb asjast vähem „loomuliku"? Kuid mis ajast alates on lugemise või kirjutamise õppimine olnud midagi loomulikku? Muidugi eeldab see pingutust ja selle tasuks, kui rada mööda edasi minna, on tavaliselt too intensiivne rõõm, millest Te räägite. Olen sedasama kogenud, lugedes autoreid, kes mind kõige rohkem huvitavad. Ma umbusaldan seda, mis tundub esmapilgul lihtne. Üldjuhul pole see mitte lihtne, vaid banaalne.

Kas võib öelda, et üks teos on *metsikum* kui teine? Või et üks teos on kultuursem kui teine?

Keerulise, kultiveeritud luule eristamine lihtsasti arusaadavast, rahvalikust on väär. Luule on hea või halb ning ülejäänud on vabandused, et ei peaks selgitama, millel põhinevad meie väärtushinnangud. Ma ei tunne ühtegi luuletajat ühestki ajastust, kes ei oskaks oma tööd hästi ning ei tunneks probleeme, mis käivad kaasas ühe luuletuse maailma toomisega. Seesama kujutluspilt, justkui võiks eksisteerida „loomulik" luuletaja, kelle võime tuleb eikuskilt, mitte õpingutest, vaid õhust, on linnalegend. Piisab sellest, kui võrrelda üht Quevedo sonetti värssidega, mille kirjutab teismeline oma noorele armastatule. Esimene tekitab emotsioone ning teine, üldjuhul, paneb naeratama, kui mitte valjusti naerma. Kas esimene luuletus on siiram kui teine? Seda ma ei usu; võib hoopis olla, et see on vastupidi, kuid tundeefekt, see, mis loeb, kaldub esimese kasuks. Neid eristab see, et Quevedo valdab armukirjanduse ressursse ning teisel pole üldjuhul olnud isegi aega avastada, et need olemas on. Üks Becketti tegelane kinnitas irooniliselt, et teab, mis on armastus, kuna oli lugenud Petrarcat ning tundis *dolce stil novo*[2] traditsiooni. Selles mõttes on luule loomulikult kultuuriprodukt, sealhulgas ka too, mida nimetatakse rahvalikuks. Loomad ei kirjuta luuletusi.

Mind huvitab kirjutamisprotsess. Kas Te loote luuletusi kohe sõnades või moondate sõnadeks kujundid või tunded? Kas luule on alati vaid sõna? Kas inimene võib eksisteerida väljaspool keelt?

Kirjaniku *amet* on mitmetahuline ja väga mitmekesine ning sel ei ole spetsiifilisi reegleid. Mis puutub minusse, nagu olen palju kordi korranud, ei tea ma kunagi, mida ütlema hakkan, enne kui loen seda, mille olen kirjutanud, ning hakkan avastama, kuhu võib mind viia see, mis on minu ees, minu märkmikus. Ma ei taha anda edasi midagi algelist, vaid teha kindlaks, mis on selle rahutuse taga, mis viib mind suruva vajaduseni haarata pliiats ja paber. Ma ei räägi kunagi sellest, mida tean, vaid sellest, mida ma ei tea. Tean, et pean kirjutama, kui keha seda minult palub. Ma ei oska seda ratsionaalselt selgitada, kuid nii see on. Seda seoses kirjutama istumise akti enesega.

Edasi, kuidas hakkab liikuma masin, mida kutsume luuletuseks? Oleneb. Mõnikord on see tunne, teisal juhuslikult kuuldud fraas, kujutluspilt või meloodia, mis annab mulle alustamiseks pinnase. Kirjutan peaaegu täielikult selle taktikepi all, keda kutsun keele alateadvuseks, ja pärastpoole, kui naasen juba rahunenuna kirjutatu juurde ning loen seda ja leian, et selles on mingi mõte, töötlen seda, korrigeerin seda ning konstrueerin sellest objekti. Selles seisnebki sepatöö, mida praktiseerib iga luuletaja, kuid alguspunkt on palju rohkem juhuslik ning kontrollimatu. Mäletan, kui koostasin 1982. aastal luulekogu „Purgatori". Mu eesmärk oli kirjutada luuletusi hispaania keeles ning värsis, kuid välja tuli proosa ja kataloonia keeles. Kuidas see võimalik oli? Ma ei tea, kuid kindel on see, et mind mõjutas asjaolu, et tegu oli teise keelega, tähendab, teise selleks hetkeks avaldamata universumiga minu kui kirjaniku jaoks, ning see ajas mind segadusse. Kuigi ma õppisin väiksena katalaani keele selgeks, ei olnud see kunagi minu emakeel ning ma seostasin seda rohkem oma suviste kogemustega külas, kus sündis mu isa, talumehest vanaisa seltsis, kui linnaga. Seetõttu lükkasid selle, mida olen kutsunud keele alateadvuseks, assotsiatsioonid mind suunda, mida ma ei osanud ette näha ning mis väga mitmes mõttes mind üllatas.

Ma ei usu, et on võimalik väljaspool keelt eksisteerida. Iga keel struktureerib meie mõistust ning modelleerib meie tajusid. Lotman defineerib keeli (primaarseid või sekundaarseid) kui modelleerivaid süsteeme. Keegi, kes kirjutab keeles, mille repertuaaris pole näiteks omastavas vormis asesõnu – minu, sinu, tema [oma] jne –, nagu tundub, et on lood teatud Põhja-Ameerika põlisrahvaste keeltes, ei suudaks väljendada kogemusi, mis on seotud omandil põhineva identiteediga, nagu tegi seda näiteks Robinson Crusoe, rääkides „oma" aedikust, „oma" hütist ja isegi „oma" teenijast, nii tema omast, et see lubas talle isegi anda nime, Reede. Ühesõnaga, seda romaani poleks olemas, kui Defoe oleks olnud hopi. Ja ta ei oleks saanud seda romaani luua, kuna talle oleks olnud muu hulgas võimatu tajuda iseenese eksistentsi. See on see, mis teeb nii keeruliseks ning samal ajal paeluvaks tõlkijatöö, sest astudes silmitsi teises keeles kirjutatuga, astume me silmitsi teise kultuuri, teiste reeglite, teiste referentsiaalsete süsteemide ja kokkuvõttes teise eksistentsiaalse universumiga.

Selle festivali jooksul oleme rääkinud palju sõnavabadusest. Usun, et võib öelda, et Te ei ole poliitiline luuletaja. Siiski sooviksin ma küsida, milline võim on poeetilisel sõnal maailma muuta. Kas luule võib olla poliitiliselt mõjus? Näiteks Eestis on terveid ajajärke, mil võime rääkida poliitilistest tendentsidest luules, isegi vastupanuluulest. Kas võiksite tuua näiteid oma loomingust või hispaania kirjandusest üldse, kui neid on?

Ma ei nõustu sellega, et mu luulet mittepoliitiliseks nimetada. Loomulikult on see seda. Algusest peale. Pole võimalik olla mittepoliitiline. Tegelikult on kõik need kirjanikud, keda olen oma elu jooksul kohanud ning kes nimetasid end apoliitilisteks, konservatiivid.

Mida ma küll alati oma luuletustes olen vältinud, on poliitiline temaatika, kuid ma pole kunagi öelnud lahti poliitilisest vaatepunktist sel hetkel, kui kirjutan. Minu jaoks peab poliitiline positsioon olema sisse kirjutatud sõnastusse (*enunciación*), mitte ilmtingimata sõnastatusse (*enunciado*). Pamflett ja miiting vajavad teistsugust ruumi ja teistsugust keelekasutust. Poliitika selle sõna kõige ilmselgemas tähenduses on alati olnud kohal mu esseedes ja mu töös professorina. Mu luules kehastub tema kohalolek siiski teistsugusel viisil. Tihtipeale on suur osa luulest, mis defineerib end avalikult poliitilisena, oma alustelt religioosne, ainult et see asendab viited usule või jumalusele viidetega töölisklassile või revolutsioonile. Luule ei ole kantsel. Kes ütles, et armastusluuletus ei ole poliitiline? Poliitika läbib kõiki ning iga viimast kui elutegevust: perekonda, paarisuhteid, õpetust jne. Igal hetkel taastoodetakse vähem või rohkem võimu- ja domineerimisstruktuure, abikaasa naise üle, õde venna, vanem laste, õpetaja õpilaste üle. Mõelda, et poliitikat tehakse vaid parlamentides, on viga. Mulle on alati meeldinud üks 1968. aasta Pariisi mai situatsionistide fraas. Kollektiiv Ratgeb kirjutas järgmiselt: „Nendel, kes räägivad revolutsioonist, viitamata igapäevaelu siin-ja-praegule, on suus laip". Meenutan tihti ka neid Bertolt Brechti värsse: „keegi ei ütle hiljem „olid tumedad ajad" / vaid „miks poeedid vaikisid?"" Paljastada mehhanismid, mis reguleerivad ja valitsevad meie poeetilise maailmalugemise viise, on üks võimalus panna vastu ning segada vahele. Kui seda soovitakse kutsuda poliitilise luule asemel „metapoeesiaks", siis mida meie selle vastu teha saame, aga poliitika on see juba definitsiooni järgi.

[1] doxa – *avalik arvamus*

[2] dolce stil novo – *uus magus stiil; kõige olulisem kirjanduslik vool 13. sajandi Itaalias; Dante, Petrarca jt armastusluule suurkujud*

Illustratsioon: Andrei Kedrin

UNISTUSTE PERIFEERIA

Piret Karro

Ääremaadel seiklejad võivad saada osa nii mõnestki linnakogemusest, mida keskusesse piiratud liiklejad kunagi läbi ei ela. Mitte-Tartu on selline erilistel puhkudel tajutav ruumiseisund, mida on kirjeldanud teiste seas ekspi autorid kogumikus ,,Mitte-Tartu''. Tartmusis äsja suletud ekspi näitus annab hea põhjuse arutleda perifeeria vajalikkuse teemal.

Näitus „Unistuste linn. Tartu tekstikunst 2002–2015" Tartu Kunstimuuseumis oli märkimisväärne sündmus kirjanduse ja kunsti piirialal, kuna tõi institutsionaalsel pjedestaalil valguse kätte kümnendi algusest peale Tartus vaikselt peavoolukirjanduse all küdenud tekstikunsti.

Tekstikunsti all on silmas peetud kunsti, mille autor kasutab kirjasõna nii subjekti kui materjalina. Taavi Piibemann on pildistanud mikroskoobiga endale tähtsate tekstide lõpupunkte („Kasutatud kirjandus", 2004–2010), sealhulgas kolme punkti Daniel Keyesi teose „Lilled Algernonile" lõpus ning isikliku SMSi viimase tähemärgi puna-rohe-siniseid piksleid. Toomas Thetloff on pannud välja Anton Hansen Tammsaare „Tõe ja õiguse" kordustrüki „Tõde ja Õgius I–V" (2007), kus tähed sõnades on meelega segi aetud, luues veidraid tähendusnihkeid. Kiwa on eksponeerinud tähestiku ilma A-ta („Alfabeet ilma A-ta", 2008) ning Jevgeni Zolotko on katnud näitusesaali aknad paberitolmuga („It Is Time to Take the Ceilings Down", 2010, 2015), mis moondab ruumikogemust tundmatuseni.

Näitusel osalevatest kunstnikest kuulub enamik kirjandus- või pigem mitte-kirjanduse rühmitusse eksp, mis on 2006. aastal Erkki Luugi ja Barthol Lo Mejori algatusel loodud avatud võrgustik eesmärgiga „hävitada kultuur, ühiskond ja tegelikkus" (ekspi võimalik manifest (Luuk 2007)). Mässulise retoorikaga peetakse silmas olemasoleva kaanoni ümberehitamist, nihke loomist tavapärasesse mõtlemisse. Eksp võttis esialgu kuju meililoendina *eksp@googlegroups.com*, ent toimuma hakkasid ka ekspi rännakud, häppeningilaadsed retked ja rituaalid.

Ekspi autoreid ja fenomeni on toimetajad Berk Vaher ja Aare Pilv tutvustanud Eesti Kirjanduse Seltsi eksperimentaalse kirjanduse ajakirjas Vihik. Humanitaarteadlaste väljaandes Methis alustab Aare Pilv püüdu kirjeldada ekspi järgmiselt:

„Olen veidi kimbatuses, kuidas nimetada või määratleda seda autorite, tekstide ja loomepraktikate kogumikku, mis intuitiivselt vaadeldes kuulub kokku ja mida iseloomustab eksperimentaalsus, kirjanduse peavoolust lahknemine või lausa ükskõiksus selle suhtes. See on justkui „eraldi protsess", sest kuigi ta näib taotlevat teatavat kirjanduslikku uuendust, ei ole uuenduslikkus eesmärgiks. Esiteks seetõttu, et kohati lihtsalt korratakse peaaegu sajanditaguseid avangardistlikke tehnikaid, teiseks aga ollakse astunud välja (radikaalsemalt, kui seda ehk uskudagi tahaks) „eesti kirjanduse" kui sellise uuendamise ja jätkamise dialektikast. Samas pole see eristumine ka kuidagi demonstratiivselt vastanduv, sest vastandumine tähendaks ju negatiivpildis samastumist; pigem on see just ükskõiksus, piiri tõmbamisest loobumine. Kui tal mingi eneseidentiteet üldse on, siis igal juhul ei ole see tekkinud enese piiritlemise kaudu." (Pilv 2013)

Kirjanduse peavoolu (vt Varrak jne) kõrval on eksp perifeerne nähtus. Perifeeria all pean silmas kultuurilist ääreala, kus toimuvast enamik inimesi kunagi aimu ei saa. Semiootilises plaanis vastandub kultuuriline perifeeria tuumale, milleks on kultuuripildis pidevalt kohal olevad sündmused, mõisted, inimesed – asjad, mida „kõik teavad". Kultuurilise tuuma omadus on olla püsiv ja pidev ehk staatiline, õigemini nii aeglases arengus, et muutuseid võib täheldada vaid pika ajavahemiku lõikes. Nähtused, mis on juba tuuma jõudnud, on visad sealt nihkuma – proovige näiteks laulupidu või taliolümpiat inimeste jaoks tähtsusetuks muuta. Perifeeria omadus on, vastupidi, olla dünaamiline ja kiires arengus, kuna enamiku tähelepanu alt väljas olles on igasuguste uute ideede rakendamine võimalik ning esile võivad kerkida kõige pöörasemad seosed. Muidugi on tuum ja perifeeria omavahel pidevas suhtluses, kuna moodustavad ühe kultuurilise süsteemi. Tuuma aeglane areng toimub perifeersete ideede jõudmisel keskse tähelepanu alla (vt Juri Lotman „Kultuurisemiootika" jt).

Ekspi autorid tegelevad ka ise tuuma-perifeeria vastandusega oma teostes. 2012. aastal andis fiktiivne kirjastus TOPOFON välja kogumiku „Mitte-Tartu", kuhu on koondatud Tartu äärealadest kõnelevad lühijutud, mille autoritest suurem osa kuulub ekspi või on rühmitusega seotud. Kogumikus kirjeldatakse ruumikogemusi, mida ühendab seos varjatud, teistsuguse Tartu avaldumisega. Novellid kogumikus kirjeldavad maagilist reaalsust või paranoilist utoopiat, mis on loomingulised tõlgendused Tartu linnaruumis viibimise kogemustest või mõttelistest rännakutest.

„Mitte-Tartu" autorid esindavad viimase 20 aasta jooksul Tartus esile kerkinud kirjandusseltskondi, kes on teatud määral peavoolust kõrvale hoidnud. Autoreid ühendab olemise ja tähistamise äärealadel, „vaimsetes mittekohtades" liiklemine (Vabar 2012: 11). Mittekoha mõistet, millega Mitte-Tartu Vabari sõnul täielikult ei kattu, käsitletakse prantsuse antropoloogi Marc Augé teooria valguses, kus mittekoht on „ruum, mida ei saa määratleda ei identiteedist, suhetest ega ajaloost lähtuvalt" (Augé 2012: 77). Mittekoht on ala, millel pole tajuja jaoks piisavalt isiklikku väärtust, ajaloolisi ega emotsionaalseid seoseid, et kehtida kohana. Mittekohad on transiitalad, kus ei olda, vaid kust minnakse läbi, näiteks supermarketid, maanteed, turismiobjektide fotografeerimisraadius võõras linnas (Augé 2012: 93).

Mainitud asukohad kõlavad Mitte-Tartu kontekstis tuttavalt, ent Mitte-Tartut on mõistetud mittekohana veidi teisiti, pigem üldkehtestatud kultuuri jaoks ebaoluliste paikade kaudu (Vabar 2012: 7). Mitte-Tartu on mujal: „Hiinalinn oma hämara, postmilitaristliku elanikkonnaga ja määratu garaaživohanguga sealsamas kõrval. Raadi lennuväli. Annelinn. Aardla kandi tühermaad ja Võru maantee äärsed põllupealsed uusarendused. Luhad. Ühe Turu tänava autopesula külge ehitatud igavikuline hamburgeriputka, kus on tunda Jumala ligiolekut. Küütri tänava metroopeatus. Emajõgi küll, aga pigem jõepõhja muda ühes kõige seal leiduvaga. Supilinn küll, aga üks hoopis teistsugune Supilinn," kirjutab Sven Vabar „Mitte-Tartu" eessõnas. „Mitte-Tartu mittekohad on pigem kohad, millel puudub ümbritseva üldkehtestunud kultuuri jaoks tähtsus." (Vabar 2012: 7)

Tartu ametlik identiteedikuvand, st tuumne viis, kuidas Tartut kirjeldatakse, on hoopis midagi muud. Tartu ametlikul YouTube'i profiilil videos „Tartus näeme!" (Tartu linn 2013) on tehtud teadlik valik Tartu linnaosade eksponeerimisel. Tegevus toimub üksnes kesklinnas või selle lähistel: Emajõe ääres Kaarsilla või Kroonuaia silla kandis, Raekoja platsil, ülikooli peahoone ees, Toomkiriku varemetes, Toomemäel. Videos esitletakse Tartut romantilise ülikoolilinnana, jättes teadlikult välja selle kuvandiga mitteühilduvad linnaosad, näiteks Annelinna paneelmajad või mahajäetud Raadi lennuväljа.

Nagu näha, jätab üksnes nähtuse tuumaga arvestamine välja suure osa nähtuse tervikust. *Üldkehtestatud kultuur*, mida Vabar mainib, loob müüti, millesse on kaasatud vaid müüdiga sobivad osad linnast. Müüdi loomine Tartust muudab marginaalseks suurema osa linlastest – need, kes ei ela Supilinnas ega käi Werneris kohvitamas, elanikud, kes pole ülikooliga seotud või võib-olla ei ületa enamasti sildagi, mis neid botaanikaaeda, Raekoja platsile või Karlovasse viiks. Tuumne Tartu kirjeldus on müüt, mis kirjeldab ainult Tartu elukeskkonna ja elanike eliiti.

Eksplaste loodud Mitte-Tartu avab seevastu ausama linnakirjelduse ukse, kust pole välja arvatud Annelinna paneelmajaelanikud (kolmandik tartlastest), hiinalinlased või Raadi. Perifeeria on alati olemas, mistõttu tasub läbi näha olukordi, kus on püütud esitleda tuuma tervikuna, müüti tõe pähe. Tekstikunsti näitus Tartmusis on näidiseksemplar perifeeria viljakusest.

Kirjandus

Augé, Marc 2012. Kohad ja mittekohad. Sissejuhatus ülimodernsuse antropoloogiasse. Tallinn: TLÜ Kirjastus.

Luuk, Erki 2007. eksp. – kodu.ut.ee/~el/eksp.html.

Pilv, Aare 2013. Väike teatmik (Tartu) paranoiakriitilise risoomi kohta. – Methis. Studia humaniora Estonica, nr 11.

Tartu linn 2013. Tartus näeme! – YouTube.

Vabar, Sven 2012. Mitte-Tartu. Tartu: TOPOFON.

KUIDAS UNISTATAKSE RAAMATUTESTKI

Liisi Rünkla

Tartmusi kevadisele näitusele „Unistuste linn" koondas kuraator Kaisa Eiche näited Tartu käesoleva sajandi esikümnendi tekstikunstist, mille autoritest enamik kuulub kirjandust dekonstrueerivasse rühmitusse eksp. Liisi Rünkla käis kaemas ning kirjutab kogetust.

Esimeses toas on väga palju sõnu. Nõnda palju, et mõistagi läheb see hariliku tähelepanuvõime jaoks liiale. On paarkümmend raamatut, kõik eksp, enam-vähem, ja on kõik Vihiku[1] köited, ja neist pea igaüks omaettegi teeb sisseastujas otsekohe lugemise tahtmise, tulise.

Aga see pole ju lugemise koht. See pole raamatukogu ega rong ega kohvik ega isegi mitte pink vana kase all. Äärmisel juhul ehk viimane, viivuks, mõni eriti vapper sisseastunu võiks istuda pingile ses lugemiseks õieti ju liigheledasti valgustatud toas, nagu oleks see kusagil puu all, nagu nimelt natukeseks viivitamiseks komponeeritudki.

Pigem juhtub, et loetakse püstijalu lause siit, lause sealt, võib-olla jäädakse lugema lehekülge töötlusest „Tõde ja Õgius II" (Toomas Thetloff, 2007), mis vitriini sisse avatud klaasi alla, sõrmede kõhklemisjõu eest ära, kunstniku valitud leheküljelt lahti. Võib juhtuda, et ei piirduta vaid tähelepanekuga, et sõnad on pööratud vaimustaval viisil sassi, vaid jäädaksegi lugema, ja kuuldakse siis üht nagu hoopiski ennemuistset, peaaegu muinasjutulist kurbust kõige tänase sisse kumisemas, et „mis paeb siis härra Mruuas tmgeea, kui ka vnaee üetlb: jääb õppimata!"

Teisiti ei saa, ikka jääb valutama süda rängasti, kui sattuda kõigi nende raamatutega ühte tuppa ja taibata, et ei ole jaksu jääda lugema, et jääb õppimata, õppimata neist raamatutest, kuidas on olla teine inimene, et jääbki õppimata, olgugi natukene ju kooligi veel siinmailgi, natukene ju aegagi veel, igaühel, kes näitusele sattuda võib, kindlasti ju rohkem kui härra Mruuase vestluskaaslasel tookord, kindlasti ju, või mitte?

Südamevalus niisiis põgenetakse esimesest toast teise. Ses on samuti palju paberit, aga hoopiski teisel kujul, on tolmuna (Jevgeni Zolotko „On aeg laed maha võtta", 2010). On nõnda, et ainus, mis ses toas lugeda antakse, on üks „jo" paberilaigukesel, mis muust tolmust eraldi, vastasseina ääres postamendil klaasi sees luubi all mõõtruudustikul punktvalguses. Muu tolm täidab kolm kõrget aknaauku ja vajub keskkütteradiaatoritele akende all ja põrandale radiaatorite all samuti. Jääb varju. Sel tolmul ei ole lõhna. Maitsta ei söanda, puudutadagi mitte, pole minu tolm, kola on üks delikaatne värk. Vaadata küll. See tolm on hall ja kirju, see tolm ilmutab, kui kirju võib hall olla, kui kirju on iga hall ehk. Ja kirju teistmoodi kui see esimese toa raamaturiiul. Tolmu juuresolus ei ole seda nõudlikkust, seda survet südamele. On teisiti, väga intensiivne, aga teisiti. See tolm nagu ütleks, et „jääb õppimata" on liialdus siiski. Kuivõrd selle tolmu juures viivitades õpitakse õige palju. Võib küll olla, et üksnes seetõttu, et vaataja silmade taga juba nõnda palju sõnu nõnda paljudest raamatutest, et tolm omaette ei teeks miskitki. See on ju raamatute tolm (kui ka ajalehtede). Siit toast nagu polekski vaja põgeneda. Lugeda siin jällegi ei suudetaks, tuba liig intensiivne selleks, kõigi nende sõnade tõttu, mis taandunud tolmuks (kuid kunagi olnud loetavad, viibinud lugemisel, tahtnud midagi öelda), aga lugemismälestuste sisse vajuda nagu tohiksiin küll, või siis, täpsemini, mitte otse mälestuste sisse ehk, vaid kuhugi mujale, kuhugi vahele ehk, vahealasse, sinna, kus ei olda enam otse surve all, puudutamisel, aga ei olda veel mälestus, sinna, kus mälestusi moodustatakse, kus kogemus kuju võtab.

Taavi Piibemann 2004–2010, „Kasutatud kirjandus. Lilled Algernonile, Daniel Keyes". Mikroskoobi all pildistatud punktid raamatulehel.

See tuba nagu ilmutaks päris otse üht meeleolu, mida huvitavam osa ekspi tekstidest taga ajab, tundukse eksp sageli tegelevat ju nimelt vahelisusega, et kuidas võtab kogemus kuju, kuidas moodustub lause, mida teeb meiega keel, kui ta parajasti otsesõnu ei juhenda, et kuidas elada, kuidas teha sõlme kingapaeltest või sotsioloogialabori proovidest. Kui keel ei juhenda otsesõnu, vaid nii muuseas, pool küljepealt niimoodi salaja.

Kui esimene tuba sarnaneb raamatukoguga ilma paraja toolita ja teine metsaga ilma mööndusteta, siis kolmas sarnaneb kõrtsiga natukene, taolisega, kus alati juba toimub kellegi teise pidu. Sõnu on ses palju, ja kõik need on tsitaadid, mis antakse pigem maski tagant nagu esitamata nõudmisi sisseastunu südamele. Külmalt, nagu osavõtmatult või niivõrd teatraalse jõuga, et adressaadiks astuda osutub ometi kuidagi keeruliseks. Tuba nagu ütleks, et oodatakse kedagi muud, kedagi, kes juba peole kuulub, või oskab teha näo, et kuulub, mis kuulumise õieti ehk teebki ju kõrtsilaadsel peol, harilikult. Tuba nagu ütleks, et oodatakse kedagi muud, kuigi võite siin mõistagi jalgu puhata, kui on soovi. Nagu kõrts ikka. Raeplatsi poolt sisenejaga küllap käitub see ruum teisiti, aga tolmu kaudu tulnu siia õieti sisse ei pääsegi. Olgugi nii mikrofotode seeriasse „Kasutatud kirjandus" (Taavi Piibemann, 2004–2010) kui fotosse „Poststrukturalismi altar" (Anna Hints, 2008) kui maali „Tähestik ilma A-ta" (Kiwa, 2008) teistes tingimustes võimalik kaduda küllap, aastateks.

Neljandas toas on viis paberist voolitud imehaprat lihtsat vormi klaasi all ja kolm papptaldrikut lühikeste sõnumitega klaasi all ja kellegi sahtliprahti klaasi all (kõik Martiini Teekannu tööd, 2015). Natukene nagu kellegi pööning nähtud läbi lukustatud klaasukse. Võti on teadagi kadunud, nagu ikka. Aga ilmutus ise on kummaliselt elus. Nagu ilmutataks fragment kellegi kodust. See pole raamatukogu ega mets ega kõrts, see on inime omaette, olgugi vaid kolme sorti praht, kallis ja argine ja eksitav. Keegi ses toas nagu ütleks, unistavalt või täiesti kainelt, et see on minu tolm, ma kogun seda.

[1] *Vihik on Eesti Kirjanduse Seltsi kord kvartalis Tartus väljaantav ajakiri, mille toimetajad on olnud Berk Vaher, Priit Kruus ja Jaak Tomberg. Vihikus avaldatakse avangardset, kirjanduse äärealasid kompavaid tekste ning EKS ajakirja sisu eest ei vastuta. – P.K.*

„UNISTUSTE LINN. TARTU TEKSTIKUNST 2002–2015"

Tartu Kunstimuuseum
10.04.–31.05.2015
Kuraator: Kaisa Eiche
Kunstnikud: Anna Hints, Madis Katz, Kiwa, Erkki Luuk, Martiini, Barthol Lo Mejor, Taavi Piibemann, Tanel Rander, Martin Rästa, Toomas Thetloff, Jevgeni Zolotko

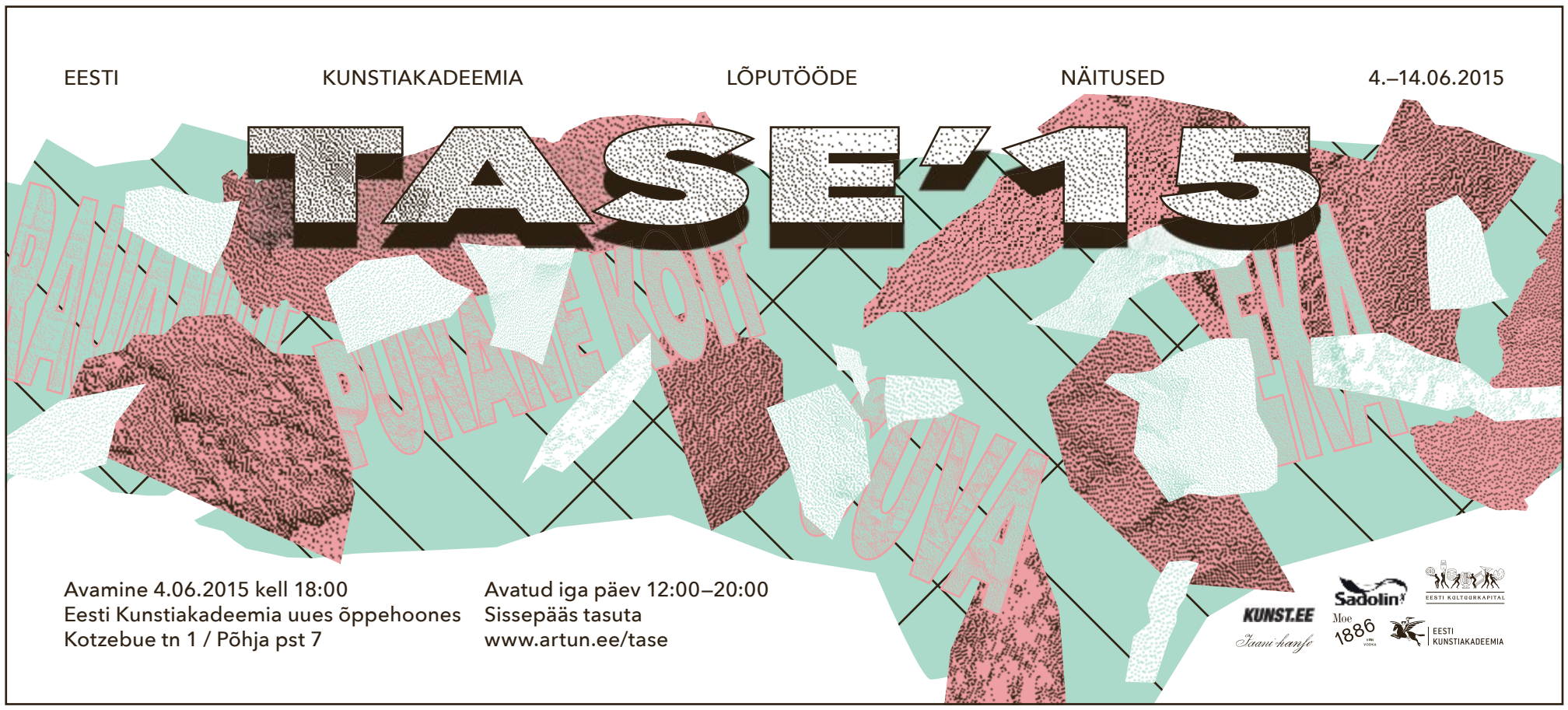

ARTISHOKI VEERG

Artishoki veerg on kunstikriitika blogi Artishoki ja Müürilehe koostöös valmiv veerg sellest, mis kunstiinimestel parasjagu südamel on. Selles numbris kirjutab Marika Agu ebaratsionaalsete ja ebavõrdsete töötingimuste taastootmisest kunstiväljal.

KUNSTNIK STREIGIB

Marika Agu

Ilmselt Eesti ühiskonnas on veel mõni, kes peab kultuuri ja kitsamalt kunsti autonoomseks, pühaks ja puutumatuks, mistõttu ei tohi seda rahaliste probleemidega tüüdata. Sellele vaatamata levib diskursus näituste „tootmisest" ehk üldisemalt kultuurilisest produktsioonist ning konkurentsist piletiostjate nimel kultuuriasutustes. Mõte kultuurist kui eraldatud, pühast valdkonnast on viis kaitsta selles tegutsevate kunstitöötajate ekspluateerimist ning garanteerida sümboolse kapitali kuhjumine, millel tugineb kogu administratiivne kunstisfäär.

Osaliselt ajendatuna Anders Härmi kureeritud näitusest „Blue-Collar Blues" Tallinna Kunstihoones 2009. aastal toimus aastatel 2010–2011 Tallinnas kunstitöötajate liikumine, mille eesmärk oli kehtestada ennast mitteekspluateeritava tööjõuna näitusetegevuses. Kummalisel kombel on just sisutöötaja (kunstnik või kuraator) see, kes saab eelarvest kõige väiksema lõigu, kui üldse, kuna projekti on finantseerinud kõige tõenäolisemalt Eesti Kultuurkapital, mis on orienteeritud eelkõige materjalikulude katmisele, mitte töötasude maksmisele. Pole erandlik, et kunstnik peab näituse eest ise peale maksma, nagu oleks tegu mingisuguse suvalise hobiga, mitte professionaalse väljundiga oma tööle.

2014. aastal kureerisime Siim Preimaniga ISFAGis näitust „Ebamugavad narratiivid", kus oli eksponeeritud video Maike Londi *performance*'ist, mille käigus ta mängis kultuuriministeeriumi ukse kõrval bandžot. Kunstniku enda sõnul ei ole ta saanud oma loomingu eest mitte kunagi varem ega hiljem nii kõrget keskmist tunnipalka kui tol sügisel Tallinna vanalinna tänavatel n-ö kerjates. Tegemist ei olnud mitte sunniviisilise, vaid pigem ratsionaalse ja tulusa valikuga parema elustandardi poole püüdlemisel.

See on kõnekas näide, kuid ei anna ilmselgelt olukorrast täpset ülevaadet, mistõttu saab probleemi lahendamist edasi lükata. Ei saa rääkida konkreetsetest summadest, mis väljal liiguvad, kuna töötajale makstav tasu ei ole avalik info, mida võiks ilma nõusolekuta avaldada. Võib-olla baseerub probleemitõstatus kunstitöötajate halbadest töö- ja sealtkaudu elutingimustest üldsegi kuulujuttudel. Ometi on mul muuseumi töötajana väga raske pidada läbirääkimisi töötasude osas näitustel osalevate kunstnikega, püüdes mitte solvata nende eneseväärikust. On mõeldamatu, et kunstnik tuleks toime ainult näitusetegevusest – raha on täpselt nii palju, et ei saa elada ega surra. Sealjuures on üleüldiselt raske hinnata oma tööd rahalisel skaalal. Puuduvad selgelt määratletud standardid, miinimummäärad, mis annaksid esialgse lähtekoha töötasu maksmiseks ühe kunstiteose tootmiseks, kataloogiteksti kirjutamiseks, juba olemasoleva kunstiteose näitamiseks jms.

Ülemaailmse järjekindla neoliberaliseerumise tulemusena peetakse ebakindlust ja ebastabiilsust tööturul positiivseks väljakutseks, kuid vabakutselistele kunstitöötajatele tähendab see reaalsuses sotsiaalsete garantiide puudumist, kuna just nende töötasu pärineb erinevatest allikatest, mis üldiselt ei ole maksustatud. Vabakutselised ei jõua mitmete väikeste töötasude arvelt ületada kehtestatud sotsiaalmaksu miinimummäära. Ka loomestipendiumid, mida saavad vaid üksikud, on maksustamata, mistõttu pole tegemist justkui töötajatega, kellele laienevad ühiskondlikud kohustused ja hüved nagu teistele.

Hiljuti avaldatud raamatus „Art Workers. Material Conditions and Labour Struggles in Contemporary Art Practice"* (koostajad Minna Henriksson, Erik Krikortz, Airi Triisberg) on koondatud mitmed kõnekad juhtumiuuringud Eestist, Rootsist ja Soomest, mis kaardistavad kunstivaldkonnas tegutsevate vabakutseliste töötingimusi. Muu hulgas tutvustab E. Krikortz oma projekti „Reko", mille raames uuriti, kas Rootsi kunstiinstitutsioonid järgivad riiklikult sisseviidud ettekirjutust koostada kunstnikuga kirjalik leping ning maksta kunstitöötajale kindel miinimumtasu või mitte. Paraku ei teinud seda kõik, kuid „ausamaid" institutsioone premeeriti *fair trade*'i märgistusega. Seda, kas see tähendas, et näitusepilet õiglaselt makstud kunstnikule maksis automaatselt rohkem nagu *fair trade*'i kohvitass, Krikortz ei puuduta.

TAF näituse Viirastus ettevalmistusel 2013. Foto: Marika Agu.

Nagu praktika on näidanud, ei pälvi kunstitöötajate töötingimuste käsitlus kunstisaalis piisavalt ühiskonna ning poliitikute tähelepanu, et oleks sisse viidud primaarsed reglemendid vabakutseliste töötasude määramiseks. Kuid riikliku kunstimuuseumi töötajana ei soovi ma panustada välja ebavõrdsete tingimuste taastootmisesse – niisiis, kuidas käituda, kui avastan end ühel hetkel ainult streikivate kunstnikega?

* *Tõmba raamat ja loe:* art-workers.org

PIDU, MIDA EI TASU MAHA MAGADA

Mürk esitleb: Leedu teknoprintsess Anna Hanna Von Krahlis

Reedel, 12. juunil viskab Baltikumi tõusev *underground*-tekno täht Anna Hanna oma klaaskingakesed nurka ning võtab peosarja MÜRK raames ette Von Krahli tantsupõranda lammutamise.

Venemaalt pärit ning nüüd Leedus resideeriv Anna Hanna jättis oma esimesed jäljed tantsumuusika pinnasele 2007. aastal – selle aja jooksul on ta mänginud nii Baltikumis, Aasias kui ka idanaabrite teknokoosviibimistel. Praegu tuntakse teda kõige rohkem Vilniuses toimuva üritustesarja Resolute eestvedajana.

Peale peaesineja astuvad üles juba tuttavad mürklased Katja Adrikova ja Artur Sanglepp, MRDS (Tehnotasand) ning Denis Punch (Electric Café). Visuaalide eest vastutavad Mikk-Mait Kivi, Emer Värk ja Taavi Kübar.

Momendid Kultuuritolmult 2014. Foto: Helena Spridzāne

Kus tuleb Tolm?

10.–11. juulil 2015 Tallinnas toimuv Kultuuritolm on eriti interdistsiplinaarne linnafestival, kus kohtuvad kujutav, rakendav ja etendav kunst, piiramatu ligimesearmastus ja taltsutamatu palett muusikat.

Kahe päeva jooksul astuvad üle kogu linna üles kirju kaader poeete, kunstnikke ja muusikahaigeid, toimub laat ja saab kõvasti kino. Teiste seas: Helsingi helivõlur Melting Hearts, *indie*-püss Tallinn Daggers, rokihõllandus Holy Motors, *happy*- ja happe-*trance*'i diiva Rebel Angel, tuviühendus St. Cheatersburg, *dream pop*'i bänd Zebra Island, jaapani müra- ja esitluskunstnik MariaJiku888, Riia multimeediakunstide magister ja rahvusvaheliselt tuntud heli- ja mürakunstnik Jelena Glazova, Peterburi elektroonilise *live-dub*'i duo Adubtors, New Yorgi kirjandusteadlane, poeet ja trubaduur Dora Bleu. Festivalil toimub ka Digital Poetry Slam ehk luule-*performance*, mille käigus dekodeeritakse roboti abiga eesti luuleklassikat ja leiutatakse värskeid värsse, ning koostöös Tour d'ÖÖga häppeningidevaheline rattamatk. Kindlasti tuleb ka paljukiidetud lege ööprogramm, aga sellest juba pikemalt festivali *event*'il Facebookis.

Still Out Kultuurikatlas

Juba mõnda aega mööda Eesti erinevaid linnu tuuritanud peosari Still Out korraldab enne pikemaid suvepuhkusi ühe suurema tantsimist soodustava kogunemise Tallinnas ning taasavatud Kultuurikatel on koht, kus see pidu 12. juunil üheksa erineva rahvusvahelise artistiga koos maha pidada.

Peaesinejaks on esimest korda Eestit külastav saksa *tech house*'i duo Super Flu, kes määratleb end ise naljatlevalt ka ökotekno ning bio-*house*'i žanri alla ning kelle värvikirev muusikavalik kulgeb enamasti tummistel bassisagedustel. Neile lisaks tuleb Taimaalt kohale Pasha Vakabular, kes rühib jõudsalt mööda *deep techno* radasid.

Oma maitse järgi muusikat saavad Katla seinte vahel laiali laotada ka Andres Rauschecker Saksamaalt, Sebastian Holm ja Risto Kujanpää Soomest ja valik meie endi selle ala meistreid ehk Solid Steel, Paap, Hurmet Ilus ja Ivo Naries.

Vaba ja hingestatud TIKSu kolmas sünnipäev

Liisi Voolaid: „Kuulan seda meenutust kirjutades „Try a Little Tendernessi" Otis Reddingu esituses. Ta algab meelitades, melanhoolselt, misjärel tormab kirglikuks ja tummiseks muusika ja jutu liimiks ning ei lase keha ega hinge kaugele ära. Sarnaselt on kestnud minu lugu TIKSuga.

Peeter Ehala ja Sander Mölder on toonud viimasel kolmel aastal iga kuu meieni mõnusa souli-koogi, mis pole liiga lääge. Õige doos sisu, tunnetust ja värskeid võtteid. Ehala suunab muusikas orienteerumist väga kavalalt. Vahel strateegilise tantsuvalemina, mille puhul pole võimatu, et kell kolm öösel kõlab keset kiiret biiti südantlõhestav ballaad. Ja inimene õõtsub lummatult. Eriti meeldib siis ennastunustavaid mehi vaadata. Sander Mölder filtreerib suunda, mängib hea vana veel paremaks uueks, luues ise ürituse auks souliklassikute uusversioone. Väga mõjus viis tõmmata tähelepanu muusika aegumatusele. Lisaks on TIKS jaganud DJ-pulti läbi aja kohalike pädevate, Madis Nestori, Heidy Purga, Raul Saaremetsa, Jarek Kasari ja väga pika nimekirjaga teistest melomaanidest.

20. juunil tähistab TIKS klubis Sinilind sünnipäeva number 3 ja on kutsunud külla juba kord kuumalt vastu võetud prantslasest produtsent-DJ The Reflexi. Olles ise TIKSul kahel korral plaate mänginud, mäletan esmalt, kuidas suhteliselt ruttu tagasi teisele poole pulti tahtsin, et end jälle geniaalsest selektsioonist tantsitada lasta. Palju õnne kolme aasta puhul ja maitsekat jätku soulirongile!"

Ulmekamuusika ja autsaider-produtsent ehk Lapalux ja The Maghreban Von Krahlis

Sammuke sügise poole ehk 19. augustil toimub Von Krahli teatris üks korraliku energiakiirgusega pidu, mille peaesineja ei ole keegi muu kui inglise elektroonikaprodutsent Lapalux.

Passi järgi Stuart Howardi nime kandva Lapaluxi debüütalbum „Nostalchic" ilmus 2013. aastal Flying Lotuse plaadifirma Brainfeeder alt. Selle tooraineks lammutas ta laiali poplugude konstruktsiooni ning segas nende meloodilise selgroo, luupiva vokaali ja kolisevad trummid kokku hinge ja hõnguga *rnb* IDMiks.

Howardi aprillis ilmunud teine album „Lustmore" on võrreldes debüüdiga natukene popim ja konkreetsem. Tsiteerides Valner Valmet: „See on kompromiss laiema maitsega." Artisti enda sõnul on „Lustmore" aga kujuteldav visuaalne kogemus, mille helid tuletavad talle alati meelde kultusfilmi „The Shining" baaristseeni ning selle psühholoogilist hullust ja veidrust. Dazed & Confused on nimetanud seda vanade filmide *soundtrack*'idest inspireeritud plaati aga alternatiivseks heliribaks „Blade Runnerile" või „2001: kosmoseodüsseiale".

Teiseks külaliseks on Londonist pärit autsaider The Maghreban – *house*-muusika produtsent, kes ei kuula *house*-muusikat! Londoni ümbruses kasvades mõjutasid teda suuresti tolleaegsed erinevad piraatraadiojaamad, kus domineerisid *jungle*, *dnb*, hiphop, *reggae* ja *ska*. Just see vasakpoolne lähenemine *house*-muusikale annab talle värske perspektiivi.

PANE MÜÜRILEHE VÄLJAANDMISELE ÕLG ALLA!

VORMISTA ENDALE TELLIMUS VÕI OLE MEILE TOEKS ÜHEKORDSE TOETUSEGA AADRESSIL

MUURILEHT.EE/TELLIMINE

BIOMARKET

Nii terve ja rõõmus...

Uus!

Kaubamaja Biomarket | *Rocca Al Mare Biomarket* | *Solarise Biomarket* | *Ülemiste Biomarket* | *Viimsi Biomarket* | *Tartu Biomarket* | *Pärnu Biomarket*

www.biomarket.ee

KEHTIV METSANDUSPOLIITIKA ON OHUKS EESTI METSADE LIIGIRIKKUSELE

Linda-Mari Väli

2011. aastal riigikogus vastu võetud metsanduse arengukava lubab varasemast rohkem metsa raiuda ning seda lõdvematel tingimustel. Säärane metsamajandamine võib viia aga mitmete kurbade tagajärgedeni, millest vaid üks on lendorava väljasuremine Eestis.

„Protestime siin kas või sügiseni iga päev!" lubasid 2011. aasta märtsis Toompeale kogunenud metsakaitsjad. Kuu aega varem võttis riigikogu vastu uue metsanduse arengukava, eirates sellega riigikontrolli hinnangut ja tagasilükkamissoovitust. Riigikontroll kritiseeris nii raiemahtude suurendamise plaani kui ka raiet lubavate tingimuste lõdvendamist, leides, et metsade juurdekasv on ülehinnatud ega põhine riikliku metsainventuuri andmetel. Selle kohaselt on kasvava metsa tagavara pidevalt vähenenud.

„Arengukava tarbeks tehtud arvutused näitavad vanade metsade pindala olulist vähenemist tulevikus, st et nn palgimetsi on tulevikus vähem ja metsade ökoloogiline seisund halvem," teatas riigikontroll oma kirjas, märkides, et kui lageraietega samas mahus jätkata, väheneb vanade metsade pindala juba järgmisel kümnendil tuntavalt.

Sellegipoolest võeti arengukava vastu. Keskkonnateadlikumad ringkonnad muutusid rahutuks. 2020. aastani kehtiva arengukava vastu koguti üle tuhande kolmesaja allkirja, ka Eestimaa Looduse Fond (ELF) ühines arengukavavastase petitsiooniga, leides, et see on eelkõige majanduslike huvide keskne ja jätab metsa kui elukeskkonna teisejärgulisse rolli. Sellegipoolest jäi metsanduse ümber toimuv avalikkuse huviorbiidist suuremalt osalt välja ning kava jäi kehtima, olles tänini paljude tülide allikaks.

„Probleem on üldisem," leiab ELFi metsandusprogrammi juht Liis Kuresoo. „Oleme teinud kampaaniaid lendorava päästmiseks, sest oma ilusate suurte silmadega sobib ta hästi n-ö lipuliigiks. Aga lendorava ohustatud positsioon näitab teatud mõttes vana metsa kui sellise ohtu sattumist."

Kuresoo selgitab, et kui lähtuda metsa majandamisel eelkõige tulu saamisest, siis metsa liigiline struktuur nõrgeneb: „Laialehelised liigid, nagu tamm, saar või pärn, aga ka haab, satuvad surve alla. Need raiutakse välja, asemele istutatakse aga puud, mida on majanduslikult otstarbekam kasvatada: mis saavutavad kiiremini raieküpsuse või on muidu vastupidavamad. Ometi on just laialehelised liigid ja haab olulisteks elupaikadeks paljudele metsaliikidele, näiteks samblikele, seentele ja putukatele. Lühike raiering jätab seevastu üha vähemaks vanu põlispuid, mis liigirikkust hoiavad."

Monokultuursed puistud, mis metsade intensiivse majandamise tagajärjel tekivad, peidavad lisaks liigilisele vaesumisele ka teisi ohte: „Sellised puistud on enamasti haigustele palju vastuvõtlikumad. Kliimamuutuste tagajärjel ennustatakse muu hulgas ka erinevate metsahaiguste suuremat levikut. Kui metsa ökosüsteem on mitmekesine ja tasakaalus, siis on ta tugevam ja peab haigustele paremini vastu. Monokultuurse majandamise tõttu võib tekkida olukord, kus peab kasutama aina rohkem taimekaitsevahendeid ja väetisi. See viib omakorda uute probleemide tekkimiseni."

Keskkonnaministeeriumi asekantsler Marku Lamp ei eita, et kriitikal monokultuursete puistute kohta on alust. „Keegi ei oska muidugi täpselt ennustada, mida toovad kaasa kliimamuutused," ütles Lamp. „Need on ka probleemid, mida me paarikümne aasta eest veel ei teadvustanud."

Tema sõnul on viimastel aastatel laialeheliste puuliikide olulisusest siiski rohkem rääkima hakatud. „Oleme üritanud nende istutamist erametsaomanike hulgas soodustada," selgitas ta. Teisalt võib Riigimetsa Majandamise Keskuse (RMK) möödunudaastasest aastaraamatust lugeda, et mänd, kask ja kuusk – kolm peamiselt istutatavat puuliiki – moodustavad riigi metsamaa pindalast lausa 94 protsenti. Eelmisel aastal istutas RMK mände ja kuuski rohkem kui kahe tuhande viiesajal, kaski ligi viiesajal, teisi puuliike aga ainult kolmeteistkümnel hektaril.

Vana ja liigirikka metsa säilimine tõstatab ka raiemahtude suurendamise küsimuse. 2013. aastal keskkonnaministeeriumi tellimusel valminud uuring („Eesti võimalused liikumaks konkurentsivõimelise madala süsinikuga majanduse suunas aastaks 2050") peab optimaalseks raiemahuks 8,4 miljonit tihumeetrit. Viimasel kahekümnel aastal on raiutud keskmiselt seitse kuni üheksa tihumeetrit metsa aastas, arengukava lubab aga kuni viieteist miljoni tihumeetriseid raideid, mis toob uurijate hinnangul kaasa metsade kogutagavara märkimisväärse vähenemise. Ebakõla seisneb selles, et metsanduse arengukavas on raiemahud arvestatud juurdekasvu piires, seda numbrit tuleks uurijate hinnangul aga korrigeerida, arvestades sealt maha majanduspiiranguga metsades toimuva juurdekasvu ning loodusliku väljalangemise.

Keskkonnaministeeriumi metsaosakonna asekantsleri Marku Lampi hinnangul võib ideaalis olla optimaalseks raiemahuks tõesti 8,4 tihumeetrit, aga sellise ülempiiri kehtestamisel on oht, et erametsaomanikelt võetakse võimalus tulu teenida. „Eestis on ligi sada tuhat erametsaomanikku ning metsanduspoliitikas peavad valitsema reeglid, mis tagaksid kõigile võrdsed võimalused. Kui peaks tekkima olukord, et raiemahud ähvardavad kasvada üle lubatud piirangute, minnakse juba üldise reeglistiku kallale," selgitas Lamp.

ELFi metsaekspert Liis Kuresoo viitas aga sellele, et suured raiemahud on ka kliimamuutuste kontekstis ohuallikaks. Tema hinnangul võib Eesti tõmmata ka märksa üldisemasse, kogu planeeti hõlmavasse konteksti. „Praeguses metsanduspoliitikas viidatakse sellele, et kolmekümne-neljakümneaastased metsad on suurimad süsiniku sidujad ning seetõttu on metsa intensiivne majandamine kliimamuutuste kontekstis kasulik. Samas peab selline suhtumine paika ainult pikas, paarisadat aastat hõlmavas perspektiivis. Teades aga seda, et kliimamuutustele reageerimiseks on olulised just lähimad aastakümned, peaks pigem säilitama olemasolevaid puistuid kui reaalseid süsiniku sidujaid ja reservuaare, mitte panustama alles kasvamata metsale."

Keskkonnaministeeriumi tellitud uuringus madala süsinikuga majandusest mainitakse ka seda, et süsinikusidumist võiks suurendada nii raieringi pikendamine 20 protsendi võrra kui ka lageraiete piiramine, kuna nende käigus vabaneb päikese ja hapniku mõjul mulda talletunud süsinik, põhjustades nii märkimisväärseid emissioone. Praegu kehtivas arengukavas leiti aga, et mõnel puhul peaks langetama nii raievanuseid kui ka lubama suuremat varieeruvust lageraielankide laiuste ja pindalale seatavate piirangute osas.

„Ideaalis peaks kahe väärtuse, majandusliku ja looduskaitsealase vahel valitsema tasakaal, ent praeguses metsanduspoliitikas on kalle selgelt majanduslike huvide poole," leiab ELFi metsaspetsialist Liis Kuresoo. „Paljud alad, mis peaksid olema range kaitse all, ei ole seda praegu. Kui neil aladel raiet jätkatakse, siis ei olegi meil varsti enam midagi kaitse alla võtta."

Ka 2007. aastal keskkonnaministeeriumi Euroopa Komisjonile esitatud aruandes märgiti, et 80 protsendi väärtuslike metsaelupaikade seisund on ebasoodne. „Kuna MAK [metsanduse arengukava] näeb ette raiemahtude suurendamist, siis kaasneb võimalik oht Natura inventeerimata ja väärtuslike metsaelupaikade hävimisele," seisab ka uuringus madala süsinikuga majandusest. Kuresoo leiab, et probleem seisneb tegelikult selles, et juba aastakümneid pole riiklikus poliitikas olnud laiemat maastikulist vaadet ja planeerimist.

Veel üpris värske raielank Saue lähistel Urdal. Foto: Eero Barndõk

„Vana mets jääb üha rohkem isoleeritud saarekeste hajusaks kogumiks, mis lõhub tegelikult sealse elukeskkonna," selgitas ta. „Maastikulise vaate puudumine on saanud saatuslikuks ka lendoravale, kuna isolatsiooni tõttu kannatab osapopulatsioonide vaheline suhtlus ja sigimisedukus. Lendoravatele levikukoridoride jätmine on hea algus, aga sellest veel ei piisa."

Üks põhjustest, miks sellist laiemat vaadet Eestis nii vähe rakendatakse, peitub Kuresoo hinnangul erametsaomanike suures arvus. „Sellise poliitika ajamine oleks väga ebapopulaarne, kuna vastuseis oleks suur. Mõned metsaomanikud saaksid oma metsi majandada, teised jälle mitte. Riik poleks valmis lisanduvaid majanduspiiranguid kinni maksma."

Samas rõhutab ta, et vähemalt riigimetsaski võiks katsuda maastikku laiema pilguga vaadata. Osalt on RMK sellega juba algust teinud, peatades raided lendoravate levikukoridoris. Umbkaudu pool Eesti metsast on ju riigi käes, kuna teine pool jaotub väga paljude erametsaomanike vahel. Praegu kehtiva arengukava kitsaskohti vaadeldes tekib aga tunne, et oleks aeg seda uuesti analüüsida ja küsida, kas selline metsamajandamine ikka sobib praegusesse aega ja maailma.

DJ-ANKEET

Foto: Mari Meentalo

IVO NARIES

Ivo Nariese nime on saanud näha psühhedeelse roki kollektiivi Pilvikud eesotsas ning Ivo enda vormitud kõlaga projektis Ivo Naries and The New World Order. Viimasel ajal võib teda kohata aga enamjaolt DJ-puldi taga.

DJ-debüüt: Esimene avalik esinemine toimus 2012. aasta kevadel muusikalis-kunstilise projekti Ivo Naries and The New World Order peol Tallinnas miinilaos. Oli selline ülemineku-faas, kus huvi hakkas omaloomingult ja bänditegemiselt Pilvikutes miksimise ning DJ-tegemiste suunas liikuma.

Muusikas oluline: Tunnetus. Pole tähtis, kas, kes, mis, kus, mida. Minu jaoks on alati olnud kõige olulisem sellesse õigesse hetke ja momenti jõudmine, kus mõtlemine lakkab ja kõik, mis jääb, on helid, rütmid ja energia – et need koos toimiks.

Muusikas ebaoluline: Iseenda, maailmavaate ja ellusuhtumise sidumine ja identifitseerimine muusika kaudu. Igasugune vastandumine, haipimine, näpuga näitamine või arutu fännamine viitab osutaja enda nõrkadele külgedele ja puudulikkusele ning taandab muusika tagaplaanile.

Mida mängin: *House*'i, *tech* ja *deep house*'i, *minimal*'i, teknot, elektroonilist. Ma ei oska ennast konkreetse žanri armastajaks/mittearmastajaks pidada ja hakkab igav, kui üht liiga kaua jutti mängin või kuulan, energia jääb kusagile kinni ja ei liigu enam. Seepärast armastan miksida ja segada. Võin vabalt mõne ekstaasilainelise ja atmosfäärilise ilus-hõljuva loo otsa tummise tekno lükata või vastupidi, et energia käima raputada või liikuma panna – reegleid ja piire ei ole.

Mida ei mängi: Lihtsalt lugu loo otsa mängida on igav, olgu need kui tahes head või popid – see pole minu jaoks DJ ülesanne. Kas selle kohta pole äkki sõna „diskor" parem? Mulle meeldib Mängida, st segada, täita, lappida, miksida, tõsta, lasta, võtta, minna.

Eredaimad mängumälestused: Meeldivad pigem pikemad setid, sageli vähem tuntud või mitteavalikud mängimised ja peod/festivalid, kus tekib tantsijate ja DJ vahel väga tugev koosloomine. Kui see võtab sinult juhtimise üle, võib asi väga metsikuks minna, ning see energia ja mängulisus, mis seal valla pääseb, on superluks. Neid momente ja kohti on olnud küll, nii siin kui sealpool maakera – Tallinna Teletornist ja kodumaa metsadest Tai džunglite ning kõrbeni.

Tehnilist: Kui DJ-värginduse vastu huvi tekkis, läksid minu sõrmed kohe kontrollerite taha – kui on termin „uue põlvkonna" DJ, siis olen vist midagi sellist. Mõne jaoks ma tõenäoliselt polegi DJ, aga jah, vinüülid ei ole köitnud, samuti ei köida CDJdega mängimine. Mulle väga meeldivad Traktori programm, kontrollerid ja Traktoriga ühilduv mikser. See kõik koos annab mõnusa mänguruumi, kus saan näiteks nelja träkiga samal ajal tegeleda, efekte keerata ja sättida, luupida, sämpleid kasutada. Armastan neid nuppe ja heebleid – neid võiks isegi rohkem olla.

Nõuanne: Usalda ennast. Kui armastad seda, mida teed, siis on asi õige. Nõuandjaid ja soovitajaid on igal pool, kriitika ja arvustamine on vahel täiesti omal kohal, kuid lõppkokkuvõttes pead ise õnnelik olema. Kui südamega asja juures oled, ei ole midagi valesti.

Viis klassikut: Bach, Erki Nool, Koidula, Karuott ja Rebane.

Viis hetkekummitajat: Looge endale vaheldust. Mul endal on tulnud viimasel perioodil päris palju elektroonilise muusikaga tegeleda, kuid sain paar päeva tagasi just supermõnusa soovituse hoopis progeroki klassikutelt: Mahavishnu Orchestra „You Know You Know".

Lõppsõna: Ärge võtke liiga tõsiselt, lõpetage ära! Kõik muutub pidevalt, tekib, kaob ja ära sureme me kõik, hurraa!

Kuula meie veebiväljaandest Ivo Müürilehele tehtud miksteipi või pane kõrv peale aadressil mixcloud.com/ivonaries7.

Muusikarubriigile keerab volüümi juurde: biit me

Samo Sound Boy – Begging Please
(Body High, 2015)

Kuulas: Triin Niinemets

Samo Sound Boy (Sam Griesemer) on LAs elav produtsent, kes on lisaks seotud koos Jerome LOLiga veetava projektiga DJ Dodger Stadium ning kahe peale on neil ka Body High nimeline plaadifirma.

SSB isiklik debüütplaat „Begging Please" on muusiku enda sõnul lugu tema elu kahest viimasest aastast, kus ta tsiteerib Marvin Gaye „Here, My Deari" – albumit, mille too pühendas oma esimesele abielule. Niisiis on ka Griesemeri kauamängiva läbivaks teemaks armastus (olgugi et sõna *love* kuuleb vaid loetud kordadel), täpsemalt öeldes tema kolm aastat kestnud suhe. „Ma tahtsin luua midagi sellist, mis mind raputaks ja aitaks kurvast lõpust välja tulla," on Griesemer loominguprotsessi kommenteerinud. Mõneti erandlik on ka asjaolu, et produtsent kõneleb parasjagu avameelselt ja siiralt nii mitmeski intervjuus sellest, kuidas lahkuminek talle mõjus ja mida kaasa tõi.

Kuulamist jagub 44 minutiks, seega tüdimust ei teki, aga kogu aeg tähelepanu muusikal ka ei püsi. Sellegipoolest loob iga pala omanäolise intiimse keskkonna. Läbivaks jooneks on julgelt kasutatud aegumatud soulmuusika vokaalsämplid. Näiteks viib nimilugu meid The Temptationsi „Ain't Too Proud to Begi" juurde. Minu kahjuks või õnneks kuulsingi albumilt kõigepealt selle parimaid hetki „Feel Something", „What Can I Do" ja „Begging Please". Esimene neist on ehk tiitelloo kõrval üks positiivseima meloodiaga radasid, samas kui „What Can I Do" on hoopis *in your face* maailmavalu väljendav. Kuigi ahastust ja südamepiina on raske kõrvale jätta, on lugu nii vägev ja kurvameelsuse asemel hoopiski jõudu andev. Ka „Begging Please" kannab endas uut suunda ja lootust.

„Begging Please" on armastajate album – elu armastajatele, positiivse energia armastajatele, ehk ka magushapu valu armastajatele ja eeskätt ilusa ja sõnumit kandva muusika armastajatele.

Meisterjaan – Ilusad illusioonid
(2015)

Kuulas: Helen Tammemäe

Mõneti intrigeeriv, aga kohalikke põrandaaluseid suminaid jälgides võib täheldada, et jõuliselt on tuure üles võtmas eesti etno-tekno muusikažanr. Erinevate folgifestivalidegi programmidest leiab juba mõnda aega päris tumedaid ja endassehaaravaid ööprogramme ning pole midagi vastuolulist ka selles, et teknot saab väga edukalt teha parmupilli ja šamaanitrummiga – Meisterjaan on selle ehe näide. Kui üldiselt võib tantsumuusika erinevates žanrites märgata küll küllaldaselt viiteid folkloorile, siis Jaani lähenemine asjale on maalähedasem. Meeldivaks üllatuseks on see, et tema kiindumus parmupilli on põhjalik ning kõik muu ehitub ennekõike just selle instrumendi ümber kui vastupidi – see tähendab, et folkloori elemente pole kauamängival kasutatud dekoratiivsetena, vaid need on fundamentaalsed. Tegelikult võikski ju vaadata teknomuusika kultuuri kaasaja šamanismi nähtusena. Kohati mõjuvad Meisterjaani albumil küll mõned lood päkapikudiskona – näiteks „Bambusest laev" ja „Eluka püüdmine 3" –, aga kuivõrd 90ndate fetiš ei paista veel niipea vaibuvat, on see pigem isegi kergelt perversselt meeldiv üllatus kui etteheide. Samas „Danmoi süsteemi" ja „Tolmuse maailma" liidan häbenemata endagi suvistesse settidesse ja ei saa öelda, et lihtne on leida neid artiste, kes seda koduse põllureivi õiget atmosfääri tunnetada oskavad. Ilusates illusioonides mõjuvad veenvamalt ilma vokaalita lood, aga kokkuvõtteks julgen öelda, et Jaani teine sooloalbum on sellegipoolest üks põnevaimaid viimase aja kohalikke reliise ja soovitan soojalt kõigil muusikahuvilistel materjaliga tutvust teha. Muide, album on veebist tasuta allalaaditav, kuigi annetused artistile on oodatud.

Francisco López – Presque Tout (Quiet Pieces: 1993–2013)
(Line, 2014)

Kuulas: Sven Vabar

Francisco López on üks maailma tunnustatuimaid välihelikunstnikke (*field recording artist*). Tema helide allikas on reeglina teadmata ja neid on tundmatuseni moonutatud. On mingi hääl ja kõik. Mõned neist töödest on jõhker ja toores müra. Teised jälle peaaegu puhas vaikus – vaid korraks kostub vaevukuuldavaid, tihti bassiseid krõbinaid-kobinaid. Käesolev plaat on umbes seitsme tunni pikkune audio-DVD-kogumik, mis koondab just Lópeze vaiksemaid töid, pikim neist kolme tunni pikkune.

Nagu paljud tänapäeva lääne inimesed, olen ka mina pikkade aastate jooksul kohutavates kogustes muusikat kuulanud. Mõnikord tekib sellest küllastumus. Ka Valdur Mikita kirjutab oma „Lingvistilises metsas", et meie ümber on liiga palju kultuuri – raamatuid, filme, laule, teatrietendusi. Mikita peab silmas seda, et liiga palju on abstraktseid, vahendatud kujutlusmaailmu, ning tänapäeva inimesel oleks vaja enam meelelist, aistilist, abstraheeriva mõistuse eelset, füüsilist, „metsikut" kogemust.

Muusika võib üldse kuulamata jätta. Ent võib ka kuulata Lópeze käesolevat „vaikusekogumikku". Seda võib teha nii, nagu López ise soovitab: äärmisel määral keskendudes ja igasugust kõrvalist müra minimeerides. Kuid ka viisil, millega maestro võib-olla ise ei nõustuks, aga mida mina väga tihti kasutan: just nõnda, et ümbritsevad olmehelid segunevad Lópeze omadega. Tekkinud kõlaruumis on keeruline vahet teha, kas valdavalt madalsageduslikud helid tulevad kuskilt väljast või teie kõlaritest. Nii jääte oma füüsilisse keskkonda hõlmatuks – mitte ei eraldu sellest, nagu eeldab suurem hulk tänapäevast kultuurikogemust –, kuid sellesse keskkonda tekivad pretsedenditult väiksed ja diskreetsed lisaühendused ja -uksekesed, mis seovad teid ja teie ümbrust millegi palju suurema, kõnekama ja tabamatumaga, kui te esimese hooga oskaksite tähele panna.

Igatahes on tegemist nauditava plaadiga. Isegi välihelikunsti kummalises maailmas on Lópeze looming väga omanäoline, kordumatu ja selgelt äratuntav.

Joel Tammik – Laane universum
(Väli Records, 2015)

Kuulas: Helen Tammemäe

Nagu viitab kohaliku *ambient*-muusika rahvusvahelist lippu kõrgel hoidva Joel Tammiku seitsmenda kauamängiva nimigi, on „Laane universum" ehitatud tervikuna üles ideele avarusest, takistuste puudumisest ning on meeliülendav ja suurepärane kuulamine meditatiivse meeleseisundi saavutamiseks. See on totaalne ja kõikehõlmav kognitiivne kogemus, mille täielikuks nautimiseks muutub sõnaline mõttekäik üleliigseks. Kuulasin plaati korduvalt, olles ise samal ajal pikemat aega välismaal, ning tänu albumi teisele loole „Rand" sain kajakate kisa ja merelainete loksumise saatel mõtetes mitmelgi korral kodus käidud. Üleüldse on „Laane universum" soovitatav kuulamine kõigile nomaadihingega inimestele või pidevalt kuhugi äraihalejatele – olgu siis pikkadel *road*-trippidel automakist kuulamiseks või sügavatel mõtterännakutel heaks teekaaslaseks. Plaadil kõlavad ja kergesti äratuntavad loodushelid tekitavad kuulajas assotsiatsioone ja taaselustavad läbielatud emotsioone kokkupuudetest loodusega – seda maal, metsas või mere ääres olemise tunnet, eskapismi linna- ja ühiskonnaelust, isetut iseolemist. Samas kui tehnoloogilisem pool helipildist – peaasjalikult rütmidele ja kajadele ehitatu – loob korrastatud mustreid ja lookonstruktsioone, mille abil vaimurännakutel rajal püsida.

Pisut üllatav on albumi kaanekujundus, kuna magalarajooni korrusmajad ja nende vahel kõrguvad kõrgepingeliinid lähevad küllaltki lahku sellest, mida pajatavad lood, olgugi et esteetiliselt pole disainile sellegipoolest midagi ette heita. Võib-olla on sellega viidatud ühiskonnas viimasel ajal tajutavale igatsusele pöörduda tagasi loodusesse. Pilt võsastuvast tööstusajastust ja lätete juurde naasmisest, mida uute tehnoloogiate pealetung võimaldab.

Soovitan „Laane universumiks" aega võtta – olgugi et tegemist on ka hea taustamuusikaga, avardub lugude sügavus ja mitmekihilisus siiski kogu tähelepanu kuulamisele kontsentreerimisel. Ja kindlasti väärib see aegumatu kogumik ka kohta plaadiriiulis, kust seda oleks aeg-ajalt võimalik taasavastada.

Mauno Meesit – Closer
(Grainy Records, 2015)

Kuulas: Ants Siim

Mauno Meesiti nimi on tõenäoliselt paremini tuntud ansambli Sinine taga seisva loomingulise jõuna. Sinine on andnud seni välja paar albumit *darkwave*'i ja *industrial*'i üllitava saksa plaadifirma Accession Records alt. Uue plaadiga on Meesit oma loomingus kannapöörde teinud. *Darkwave*'i ja sündielektroonikaga on koomale tõmmatud, et teha ruumi akustilisele, õhuliselt minimalistlikule loomingule.

„Closer", mille esimesed ideed tekkisid juba kümmekond aastat tagasi, on salvestatud peaasjalikult Berliini, Meesiti praeguse kodulinna, elutubades. Kasutust on leidnud umbes 100 aasta vanune Austria kitarr, 1940ndatest pärit mikrofon ning teisedki vanad instrumendid. Muusik on öelnud, et üritas salvestada laulud nii lähedalt ja vaikselt, et kuulajal tekiks tunne, nagu neid lugusid esitataks tema kõrval – sellest intiimsusest ka albumi nimi.

Esimesel kuulamisel lihtsate arvutikõlaritega jäi „Closer" kaugeks, kõrvaklappidega oli tulemus parem. Siit ka soovitus: plaati tasub kuulata „muust maailmast eraldatuna", olgu siis klappide või hea helisüsteemiga. Mõtlikust ja korduvate motiividega *lo-fi*-helikeelest võib aimata, et Meesitit on mõjutanud nn „undamismuusika" (*drone music*), eksperimentaal-*indie* ja ka *ambient*. Siniselegi omane tume üldmulje pole kadunud, aga tulemus on kindlasti mõjusam kui bändi elektropopp. „Closer" pole lihtne uina-muina soigumine, millest mööda vaadata, vaid eesti muusikas pigem uudne üllitis, mis seni tegemata on olnud. Kui midagi ette heita, siis ehk seda, et lüürika ei üllata eriti (v.a Allan Vainolaga kahasse lauldud „Sõnumid") ja läbivalt vaoshoitud muusika võib vastava meeleolu puudumisel igavaks muutuda.

Laulmine pole Meesiti tugevaim külg, aga hoolimata sellest mõjub tema vokaal veenvalt, hääles on ambivalentsust – tihti pole aru saada, kas laulja on 30- või 70-aastane. Kuulates käis läbi mõte, et oleks justkui vaese mehe Johnny Cash (ja seda mitte halvas mõttes), ning mitmeid paralleele tekkis just madalamalt lauldud lugudes. Tolmune ja veidi häälest ära on ka klaveri ning kitarri saund (tõenäoliselt teadlikult), aga kokkuvõttes sulanduvad needki hästi tervikuks, kus asjad on „omal kohal".

John Carpenter – Lost Themes
(Sacred Bones, 2015)

Kuulas: Märten Rattasepp

Tunnustatud filmilavastaja John Carpenteri isiklik debüütalbum on viimaks kättesaadav. N-ö friigižanrite meister alustas 70ndate keskpaigas ning lõi oma karjääri jooksul mitu imetlusväärselt stiilset ja mõjusat filmi, millest enamikule ta ise ka *soundtrack*'i komponeeris. *Horror*'i- ja *sci-fi*-suunitluse tõttu liigitub ta tavaliselt nn B-kategooriasse, ent igati kohaselt on mitmed ta linateostest omandanud kultusliku staatuse. Uue sajandiga jäi Carpenter filmimaailmast aina rohkem kõrvale ning teatas paari aasta eest täielikust tagasitõmbumisest, pühendudes ainult muusikale.

Õudus- ja ulmefilmide vastastikmõju 20. sajandi eksperimentaalsema muusikaga ei ole tühine. Dissonantne helikeel sobitus žanritega tabavalt, kuna võimaldas genereerida ja edastada võõrandumis-, isolatsiooni- ja õõvatunnet. Carpenter kasutas atonaalsete harmooniate ning pulseerivate rütmidega minimalistlikke elektroonilisi kompositsioone efektse pingekruvimise tehnikana. Üheks põhjuseks olid seejuures piiratud ressursid: noore Carpenteri oskus seisnes madalast eelarvest tingitud piirangute ületamises, et luua isikupäraselt stiliseeritud filmikeelt ja helipilti. Mõlemat iseloomustab nüansseeritus ja detailirikkus, isegi kui need elemendid tihtipeale märkamatuks jäävad.

Albumi võlu selles peitubki. „Lost Themes" on 48 minutit rütmilistest korduvustest palistatud õõvastava kõlaga atmosfäärilist *soundscape*'i, mida on vürtsitatud osavalt tillukeste, peaaegu tabamatute detailidega. Selline helimaastik sobitub kuidagi loomuomaselt visuaaliga kokku, mistõttu võib iga pala kuulaja peas selgeid kujutluspilte luua. Carpenteri minimalistlik ja piiratud instrumentatsioon on tema tugevus. Plaadi põhiosa moodustab äratuntavalt isikupärane pulseeriv süntesaatoritöö, kus domineerivad halvaendelised sündiarpedžod ja aina kasvav pingestatus. Kõhe monotoonsem *drone* vaheldub siin õrnemate klaverimeloodiatega, seal käredama kitarririffiga, vahel aga lausa lõbusama arvutimängulise tooni või kumuleeruva eepilisusega. Neid korduvaid motiive sulatatakse õrnalt erinevate meeleolude ja variatsioonidega aina ümber – meetod, mis paneb refräänide nüansierinevusi märkama alles korduvatel kuulamistel.

„Lost Themes" on niisiis hilisõhtuhämaruse õõvaline *horror-ambient*, mille üheksa pala moonduvad aegamisi üheks ühtlaseks tervikuks, mis viitab tagasi aastakümnete loomingule, jäädes siiski omanäoliseks. Kompositsioonid ei ürita varasemat lihtlabaselt taasluua, kuid neis sisalduvad tagasiviited lasevad kõlada režissööri filmitööde pahaendelisel toonil. See on muidugi kahetine asi. Helilooja justkui ikka ei pääse sisseharjunud *soundtrack*'ilikust struktuurist, ei pääse visuaalsuse jõulisest mõjust (ikka need *horror*'i või postapokalüpsise kujutluspildid). Carpenteri filmimuusika fännile võib „Lost Themes" tunduda veidi etteaimatav, tsipa liiga tuttav. Aga teisalt, võib-olla saabki siit täpipealt seda, mida oli vaja.

UUS EESTI BIIT

Fotod: Patrik Tamm

APARAAT

Tiit Kikase ja Cätlin Mägi pärimusreiv keerab folgiekvaatori külili ning annab rahvamuusikale uued mõõtmed.

Mis on pärimusreiv kui žanr ja milline näeb teie nägemuses välja üks korralik pärimusreiv kui üritus?
Cätlin Mägi: Kõige lihtsam oleks vastata, et natuke pärimust ja natuke reivi. Meie eesmärk on tekitada õhkkond, kus kuulajad tunneksid ennast mugavalt, saaksid tantsida või niisama muusika rütmis kõikuda ja samas oleks selle kõige juures ka väheke vana aja elevust. Bassirohke tantsumuusika (*house*, *dnb*, *trance*, tekno), mis on miksitud kokku eesti pärimusmuusikast pärit detailide ja arhiivisalvestistega, kus mängivad eelmise sajandi külapillimehed.
Kuidas ristusid teie teed ja kust tuleb huvi sellise muusika vastu?
C.M.: Mängisime aastaid ansamblis Vägilased, mis nüüdseks enam ei tegutse, ja sealt meie muusikaline teekond alguse sai. Mind on juba ammu huvitanud, mida saaks pärimusmuusika või -pillide ja vanade salvestistega põnevat teha. Meil on Eesti Rahvaluule Arhiivis tohutult salvestisi 19. sajandi lõpust kuni tänapäevani välja. Nii laulu- kui pillilugusid. Põnev on tuua tolleaegseid pärimusekandjaid tänapäeva ja teha seda väga jõuliselt. Me ju liidame praeguse aja masinamuusika, nn tööstusliku helitekitamise vahendid ning sajanditetaguse autentse salvestise. Sekka mängime ka ise pille, et justkui vanameistritega koos musitseerida. Ühesõnaga, idee oli siis koos „vanameestega" „tümmi" teha!
Millistest perioodidest te kõige rohkem inspiratsiooni ammutate?
C.M.: Kõigest, mis arhiivis leidub. Olen tegelenud arhiivisalvestistega poole oma elust, nii et see varamu, mille olen jõudnud läbi kuulata, on tõesti seinast seina: laulud, viiulilood, torupillilood, parmupillilood jne. Olen tähele pannud, et meile meeldivad lastelaulud, need justkui sobivad *loop*'ide ja Tiidu tehtud põhjadega. Regilaulumaailm on väga suur ja lai ning seal peab tõesti olema ettevaatlik ja teadlik, miks just mingit laulu on lauldud. Ma ei arva, et päris piirid oleksid ees, et mõnda asja tohib teha ja teist mitte, vaid pigem just teadlikkus ja sisetunne peavad aitama valikuid teha. Näiteks itkud – laulud, mida laulikud on esitanud isiklikult kadunukese või ema haual. Selliste lugudega võiks minu arust ettevaatlikult ümber käia või siis need üldse puutumata jätta, sest me ei tea, mis mõju neil asjadel võib olla.
Kelle tõstaksite artistidest just pärimusreivi žanris eriliselt esile?
Tiit Kikas: Stiililiselt mitte nüüd päris sarnane, aga hea näide, kuidas erinevaid rahvamuusikaid, poppi ja tantsumuusikat ühendada, on kindlasti Afro Celt Sound System. Neilt on erinevate žanrite mängijatel palju õppida. Hämmastav on muidugi ka see, et kui kusagilt kostab väga head etnosugemetega muusikat, siis lõpuks selgub vähemal või rohkemal määral ikkagi seotus Peter Gabrieliga – nii ka siin.
Kui teil oleks võimalus ajas tagasi rännata, siis kuhu te end ajamasinal viia laseksite?
C.M.: Mina isiklikult tahaksin sattuda 1921. aastasse, mil salvestati Torupilli-Jussi lood. Mul on talle nii palju küsimusi
T.K.: Mina sooviksin tegelikult väga näha, milline muusika mängib näiteks saja või kahesaja aasta pärast. Ilmselt tuleb ennast sel juhul sajaks aastaks ära külmutada. Loodetavasti on ka kuulmine pärast seda trippi korras.

Küsis: Mariliis Mõttus

Pane kõrv peale:
catlin.ee/aparaat

TOP 10

Avoid Dave. Foto: Mart Vares

AVOID DAVE'I KÜMME KOHTA, KUHU SUVEKS PAGEDA

Taavi Paomets on olnud seni tuntud pigem kui „mees kardina taga" ning on eesti muusikas juba kümme aastat produtsendi, sõnadekirjutaja või pillimängijana mitmete muusikute albumitel kaasa teinud. Mitmeid stiile viljeledes on Paomets vorminud valmis oma *alter ego* Avoid Dave'i – sooloprojekti, kus põimuvad soul, meeldejääv lüürika ja kitarririfid ning mille vundamendiks on elektrooniline muusika. Pidevalt uusi ja imelikke helisid otsiva Avoid Dave'i puhul ei tea kunagi, mis järgmisena lauale tuuakse – vältida teda igatahes põhjust pole. Kel see senimaani õnnestunud on, saab selle vea parandada 11. juunil Tartus Genialistide Klubis, mil toimub Avoid Dave'i ning I Wear* Experimenti ühiskontsert. Müürilehele reastas muusik aga seekord suveeskapismi mõtted.

1. Levist välja – Eestis kahjuks/õnneks keerukas teostada.
2. Saunast järve – kus iganes koha leiad.
3. Festivalile – palju kodumaiseid võimalusi, ja miks ka mitte tulla meid Positivusele vaatama.
4. Seiklema – astu rajalt kõrvale ja lase instinktidel end juhtida.
5. Saartele – Eestis näiteks Saare- või Hiiumaale.
6. Lõkke äärde – ainult selleks ettenähtud kohtades.
7. Tähistaeva alla – oota augustini.
8. Mere äärde – kui juba oled saare peal, siis „kus sul minna – meri ümberringi"!
9. Vanaemale külla – saab kõhu täis ja vanaema rõõmsaks.
10. Raamatukaante vahele – mõnikord ei pea kuhugi minema... Loed ja lendad.

„SOUTH PARK" – SOKRATESE VAIM ELAB EDASI

Vaatas: Marvel Riik

„South Park'' (1997–..., USA). Autorid Trey Parker, Matt Stone, Brian Graden. 22 min.

„South Park" on olnud alates debüüdist 1997. aastal telekanali Comedy Central vaadatuim sari. Tegu on maailma mastaabis naeruväärselt väikeste tootmiskuludega animatsioonisarjaga, mis on võitnud hulgaliselt erinevaid auhindu, sh viis Emmyt. Pika eluea vältel on see situatsioonikomöödia tekitanud meediakanalites korduvalt palju kõneainet. Kuid tuleb märkida, et enamikul juhtudel jõuab „South Park" meediasse valedel põhjustel.

Vaatajad jagunevad kahte vastandlikku leeri, millest üks peab sarja labaseks mõttetuseks. Kõlama jääb vaid lihtlabane sõim ja roppus – *toilet humour*. Tõepoolest, kui vaadata ükskõik millist „South Parki" osa, on kõlvatust raske mitte märgata. Tähelepanuta kipub aga jääma sarja teine tahk, mis on märksa olulisem. „South Park" tekitab väga aktuaalsete teemakäsitlustega diskussioone USA auditooriumi seas, kelle puhul on keeruline juhtida laia massi tähelepanu ühiskonna puudustele või kitsaskohtadele. Konfliktid peaksidki olema lihtsalt sõnastatud ja tulised ning puudust ei tohiks olla ka häirivast pildimaterjalist.

USAs on kõige raskemini haaratav sihtgrupp 18–34-aastased meesterahvad. Sarnane probleem on ka Eesti telemaastikul. Meil moodustavad kõige suurema vaatajaskonna keskealised (ja vanemad) maanaised. Sellest „harilikust vaatajast" lähtudes loovad teleinimesed uusi saateid. Melodraamad ja uudised, rääkimata poliitdebattidest, ei paelu enamikul juhtudel nooremapoolseid. Ilmar Raagi uus draamasari „Vabad mehed" (2015) proovib kõnetada noori ajateenistuse temaatikaga, kuid rohkem püütakse (vanemaid) vaatajaid lihtsa draamaga. Selles valguses paistab silma „South Park", mis köidab ebatsensuurse keele ja teemakäsitlustega tahtmatult just mainitud sihtrühma. Veelgi enam, see püüab tekitada vaatajate seas diskussioone, mitte ei tooda tüüpvastuseid.

Kahe aastakümne jooksul on „South Parki" vaatajanumbrid võrreldes 1990ndate hiilgeajaga küll langenud, kuid sari on suutnud hoida enda imagot. „South Parki" teemakäsitluslaad tähendab muidugi ka seda, et varem või hiljem tuleb tegeleda erinevate organisatsioonide kriitikaga. 2001. aastal, kui „South Parkil" algas viies hooaeg, esitas kaebekirja lastevanemate telenõukogu (Parents Television Council), mille eesmärk on kaitsta peresid ja lapsi meedias leviva pornograafia, vägivalla ja ebasündsa keelekasutuse eest. Nõukogu juhtis tähelepanu sarja ebakõlbelisele sisule ja halvale mõjule. Olles analüüsinud Comedy Centrali üht õhtuprogrammi, lugesid nad muude tulemuste hulgas kokku 166 juhtu, kus kasutati sõna „sitt" (*shit*). Neist 162 korral kuuldus seda „South Parkist", mis parodeeris justnimelt ameeriklasi, kes tekitavad pseudoprobleemi sellest, et televisioonis ropendatakse[1]. Irooniliselt tahtsid sarja tegijad juhtida tähelepanu telemaastikul toimuvale, kus ebasündsat sisu kasutatakse reklaamistrateegiana, aga selles süüdistati hoopis neid endid.

Kritiseerijad väidavad, et „South Park" seab küsimärgi alla noorte autoriteedid ja väärtushinnangud, rääkimata üldisest kultuuri ja laste rikkumisest. Jällegi, kui vaadelda lähemalt, siis näeme, et sel aastal 19. hooaega alustav telesari pakub intellektuaalseid tööriistu, et inimkond oleks targem, vabam ja parem. Sarja on kiidetud näiteks Tourette'i sündroomi käsitlemise ning ka selle eest, kuidas nad arutlevad erinevate uskumuste, vandenõuteooriate ja uudiste teemal. Sellest vaatevinklist on kultuurifilosoofid toonud välja „South Parki" autorite sarnasuse Sokratesega (470–399 e.m.a), kes soovis inimesi harida. Mäletatavasti lõppesid Sokratese püüdlused tema hukkamisega.

Mõni sõna sarja ajaloost. Selle loojateks on kaks südamesõpra – Trey Parker (snd 1969) ja Matt Stone (snd 1971). Nad kohtusid 1991. aastal Colorado ülikooli filmiklassi tudengifilmiprojektis. Olles avastanud, et neil on sarnane montypythonlik huumorisoon, said nad kiirelt sõpradeks ja hakkasid koos komöödiažanrit viljelema. Ülikooliaastate suurimaks saavutuseks oli musta huumoriga muusikalifilm kannibalismist „Cannibal! The Musical" (1993, lavastaja Trey Parker)[2].

Pärast kõrgkooli lõpetamist suundusid nad koos Hollywoodi ja elasid kolm aastat noorte nälgivate loomeinimestena. Olukord muutus, kui üks Foxi telejaama juhataja andis neile ülesande luua animeeritud jõulutervitus. Selle tegemiseks pöördusid Parker ja Stone tagasi lumisesse Kaljumäestiku miljöösse. Pärast mitmenädalast lõikepaberist kujundite väljalõikamist olid nad valmis primitiivse ja satiirilise videoklipi „Jõuluvaim" („The Spirit of Christmas (Jesus vs. Santa)", 1995) ülesvõtmiseks. Selles lamenukktehnikaga animatsioonis vaidlevad jõuluvana ja Jeesus nelja poisi ees jõulupühade tähenduse üle. Video levis internetis kulutulena, kuigi isegi YouTube'i polnud veel olemas.

Nii nagu ETV haaras kinni Peeter Ritso loodud Vanamehe multikast, hakkasid ka Parker ja Stone pidama läbirääkimisi suurte telejaamadega, et jätkata „Jõuluvaimu" tüüpi satiiri. Kokkuvõttes oli valida Comedy Centrali ja MTV vahel. Leping sõlmiti esimesega ja pilootosa läks eetrisse 1997. aastal. Kõik järgnev on juba ajalugu.

Sarja nimi võeti Colorado samanimeliselt väikelinnalt, kus toimuvad loojate sõnul kõiksugused kahtlased ja vandenõurikkad sündmused. „South Park" sai sarjaks, kus „Jõuluvaimust" tuttavad neli algkoolipoissi – Stan Marsh, Kyle Broflovski, Kenny McCormick ja Eric Cartman – vaatlevad, analüüsivad ja parodeerivad kõike seda, mis toimub täiskasvanute maailmas. Tegelased asetatakse konfliktirohketesse olukordadesse, mille keskmes nad vaatlevad äärmuste kokkupõrkeid. Trey Parker on kommenteerinud sarja järgmiselt: „See, mida me ütleme, ei ole midagi uut, aga seda on hea ära kasutada. Inimesed, kes karjuvad ühel pool, ja inimesed, kes karjuvad teisel pool, on ühed ja samad ning on täiesti okei olla keegi nende keskel, kes naerab mõlema üle."

Episoodis „Cartman Sucks" käsitletakse küsimust, kas on võimalik muuta inimese seksuaalset orientatsiooni.

Enamikul juhtudel peavad lapsed suutma keerulistes küsimustes ise orienteeruda. Vanemad inimesed ei oska ega taha kõigest rääkida. Poistel tekib paratamatult küsimus, kas inimesed nende ümber on ikka nii targad, kui nad väidavad. Enda tõekspidamisteni jõuavad poisid üheskoos läbielatu kaudu, eristades erinevaid hoiakuid ja võttes osa debattidest. Nii tekib käsitletavast teemast pilt ja seisukoht.

Poistest paljastab Stani tegelaskuju enamasti pettusi ja vasturääkivusi ideoloogiates. Tema tugevused on eluterve skeptitsism ja teaduslik mõtlemine. Kyle lähtub moraaliküsimustest. Tema empaatiavõime põhjustab talle aeg-ajalt probleeme, kuid kokkuvõttes on tegu viksi juudipoisiga. Eric on arvatavasti sarja kõige populaarsem tegelane. Ta on tänapäevase kultuuriruumi kurjuse tüüpkehastus. Käitumiselt on ta sadistlik, õel ja kuri. Tal puudub võime näha asju teiste inimeste vaatepunktist, rääkimata oskusest endale kriitiliselt läheneda. Kenny pärineb „South Parki" getost. Tema vanemad on alkohoolikud-narkomaanid ja teda on tegelasena kõige vähem arendatud. Kennyle on iseäralik animatsioonisarjas pidevalt mingisugusel innovaatilisel viisil suremine, ilma et keegi näeks seda traagilise juhtumina. Miks peaks? Kõik teavad, et Kenny on järgmises osas uuesti elus, et korrata enda rolli: pakkuda surmaga tõsiselt musta huumorit.

Kõlvatu keelekasutus on lastel omakeskis täiesti tavaline. See, mis on eriti ropp, jääb Kenny öelda. Tema hääl on summutatud kombeka kapuutsiga, mistõttu pole teda väga selgelt kuulda. Vahel teised poisid kommenteerivad Kenny ütlusi, andes aimu tema siivututest mõtetest. Stani ja Kyle'i kuulus mõttevahetus – S: „Oh my God! They killed Kenny!" – K: „You bastards!" – on suunatud sarja tegijatele, kui ekraani taga olevatele loojatele.

Parkeri ja Stone'i huumor keskendub suuresti loogikareeglite rikkumisele ja absurdile, millest tekivad vasturääkivused ja probleemid. „South Park" näitab, et arutluskäigud mõjutavad ja kujundavad üldist tooni, mille järgi inimesed oma elusid elavad. Sari üritab inimesi tagasi maa peale tuua ja panna neid olukorda kaine pilguga nägema.

Iga osa lõppstseenis, kui olukord on lahenduse saanud, räägivad poisid, mida nad õppisid. Õppetund leiab äärmuste vahel kuldse kesktee ja tekitab alati ülevustunnet. „Jõuluvaimu" kesktee on mõistmine, et üks aitab teist: jõulupühad toimuvad Jeesuse sünnipäeval, mida hoiab au sees jõuluvana, kes toob kõikidele õnne ja rõõmu.

Parker ja Stone on rõhutanud, et neil ei ole piire ega teemasid, mida nad ei käsitleks. Kui see päev peaks tulema, siis see tähendaks sarja lõppu. Nad ei poolda ühtegi ideoloogiat ega tee sarja nimel mingit erilist eeltööd. Mehed on selleks liiga laisad. Nende ainus eesmärgistatud vaatajaskond on nemad ise. Mis ajab naerma, see läheb ka käsikirja. Jah, nad on teinud nalja ja käsitlenud islami pühameest Muhamedi[3]. Seda tehti veel enne 2005. aastat, kui Taani ajaleht Jyllands-Posten kogus ülemaailmset tähelepanu Muhamedi karikatuuridega. „South Park" selle jaoga suurt tuntust ei saanud, kuid antud osa on koos kahe teisega, mis käsitlevad samuti Muhamedi (ja ka sõnavabadust!), „South Parki" ametlikul kodulehel[4] näitamiskeelu all. Seda just Taani ajalehe karikatuuride pärast.

Kõik, mis tundub sarjas olevat ebakorrektne, on rangelt juristidega kooskõlastatud. Üks markantseimaid näiteid on näitleja Tom Cruise'i juhtum, kus tegijad tahtsid Cruise'i homoks tembeldada[5]. Kuid seda ei tohtinud teha otsesõnu, vaid kaudselt (või siiski otsesõnu!?). Cruise pandi sarjas riidekappi, kust ta ei tahtnud välja tulla. Kuid see on jällegi kõrvalliin. Osa peateema on kriitiline pilk saientoloogia kirikule. Mõista-mõista, kumb sai meedias rohkem kajastust?

„South Park" on teinud maha või solvanud teiste seas puudega inimesi, loomaaktiviste, erinevaid religioone jne. Sari tegeleb omamoodi šokiteraapiaga, suunates ameeriklasi mõtlema ja häält tegema. Tegijate eesmärk on avastada tõde või valem, millega maailma paremaks muuta (isegi kui see tähendab Soome hävitamist tuumarakettidega[6]). Küsimus ei ole poolte valimises – kas eelistad Reformierakonda või Keskerakonda –, vaid probleemis endas – mida ma arvan (poliitikast) üldiselt?

Testides pidevalt tolerantsuse piire, küsib „South Park", mida me teame, miks on mõned asjad keelatud ja, eelkõige, mida me õpetame ja pärandame tulevastele põlvedele? Sarja provokatiivsed teemad tekitavad inimestes protestikisa ja tekib arutelu. Kuhu on liikumas ühiskond? Kas me seda soovimegi? Loodan, et „South Parkil" jätkub kriitilist meelt ka järgmisteks hooaegadeks.

[1] *„It Hits the Fan", 5. hooaeg, 1. osa, 2001.*

[2] *Parker ja Stone ei ole tuntud muusikutena, aga tänu edukale satiirimuusikalile „Mormoonide raamat" („The Book of Mormon", 2011) on nad hakanud ka selles valdkonnas tähelepanu saama (vt ka Hedi-Liis Toome, Anneli Saro „Londoni-trip", Sirp, 07.11.2014). Teised taähelepanuväärsed saavutused on näiteks 1998. aasta Oscarite jagamisel parima laulu kategooria nominatsioon looga „Blame Canada" („South Park: Bigger, Longer & Uncut", 1999, režissöör Trey Parker) ja „South Parki" singli „Chocolate Salty Balls" jõudmine 1998. aastal Suurbritannia ja Iirimaa muusikaedetabelite tippu.*

[3] *„Super Best Friends", 3. hooaeg, 5. osa, 2001.*

[4] southparkstudios.com – *ülejäänud osad on tasuta vaadatavad.*

[5] *„Trapped in the Closet" – 12. hooaeg, 5. osa, 2005.*

[6] *„Pinewood Derby" – 13. hooaeg, 6. osa, 2009.*

„Kinotripp" on Müürilehe rubriik, kust saab lugeda kaugete paikade filmielust. Seekordse kirjutaja ülesanne oli korraldada Põhja-Laoses midagi reisiva filmifestivali taolist, mis tooks kohalike vaatajateni suurel ekraanil kvaliteetset kino, ent tegelikkus viis autori kokkuvõttes karussellile neokoloniaalsete festivalijuhtide ja tülpinud Laose bürokraatidega.

KINOTRIPP: LAOS

REISIS DIRK LLOYD. TÕLKIS EMILIE TOOMELA.

2011. aastal võtsin reisisihiks Kagu-Aasia, et aidata Louangphabangi filmifestivalil korraldada oma esimest haruüritust – *roadshow*'d. Kuna Laoses leidub väljaspool pealinna vaid mõni üksik kinomaja, siis meie ürituse algne eesmärk oli reisida läbi terve hulga Laose piirkondade ning näidata hiiglasliku täispuhutava välikinoekraani ja projektoriga kohalikele kvaliteetset valikut Kagu-Aasia filmidest ning loodetavasti arendada seeläbi ka kohalikku filmitööstust. Reisil saatis mind Louangphabangi informatsiooni- ja kultuuriministeeriumi ametnik, kelle igapäevatöö seisnes tegelikult UNESCO kaitse all oleva linna tänavatel patrullimises ja avalike siltide suuruse, asukoha ja muude tingimuste nõuetele vastavuse kontrollimises. Üsna täpselt selline ametipost, mida olin enne kommunistlikku Laosesse esimest korda minemist oma peas ette kujutanud.

Meie ettevalmistused *roadshow*' korraldamiseks olid pühendatud peamiselt õigetele parteiliidritele piisava aupaklikkuse ülesnäitamisele. Sellest aga ei saanud aru Louangphabangis toimuva festivali ameeriklasest juht ja ma usun, et väga paljud hilisemad seiklused ja takistused oleksid olnud välditavad, kui ta oleks seda mõistnud. Olen täiesti kindel, et madalapalgalistele funktsionääridele tundus meie naiivne Lääne misjonäride tüüpi meelelaad kui arulage lalin ning nad kasutasid meid peamiselt palgalisa saamiseks, mis võttis keedetud soolikaid ja teisi tundmatuid organeid täis kuhjatud toiduportsjonite kuju härrade teeäärsetes lemmiksöögikohtades. Jätsin toidukorra vahele nii mõnelgi meie söömaajal, neist vast eredaimana on meeles menüü, mille krooniks oli „jämesoolde pakitud vedela ekskremendiga marineeritud hirvelihasalat". Kõik „ametilõunatega" seotud kulutused kuulutas meie ameeriklasest festivalijutlustaja hiljem „korruptiivseteks", mis oli erakordselt humoorikas, arvestades, kui väikesed olid antud summad ja kui suured toetusrahad voolasid festivalidirektori taskusse. Projekti tegelike plaanide elluviimiseks läks *roadshow*' rahastusest kõvasti alla poole. Nii palju kui meie aru saime, läks enamik projekti eelarvest ahne direktori „tagasihoidliku stipendiumi" katteks ja punase vaibaga vastuvõtu korraldamiseks Louangphabangis filmistaaridele, keda lennutati kohale igast Aasia nurgast.

Enamik meie kokkusaamisi kohalikega koostöös *roadshow*' organiseerimiseks möödusid mul helgelt naeratades ja tobedalt dokumentide suunas osutades, mida minu kaaslane õigel hetkel mulle ette söötis. Eks ma olin ametlikel koosolekutel kaasas niikuinii pigem dramaatilisema efekti saavutamiseks. Ühes järgmises provintsi linnakeses, kus soovisime kohalikele ühe õhtu jooksul filme näidata, püüdis meid kokkusaamise eel ametiasutuse tühjas parklas lõksu üks küllaltki segaduses härg. Loom langetas oma vägevad sarved ja alustas rünnakut, kuid jäi sõrgade kriiksudes seisma, kui oma sprinti hoonet ümbritseva tara suunas alustasin. Teenistuse juhataja, kes ootas meid terve aja sissepääsu treppidel, silmitses meid erakordselt lõbustatud ilmega.

Viimaks koitis päev, mida olime oodanud – saabusime oma esimese *roadshow*' toimumispaika, mis asus Laose-Vietnami sõpruskultuuri halli ees paiknevas 1981. aastal asutatud kinoteatris. Vana kinomaja oli Vietnami kingitus Oudômxai linnale ning nüüdseks on hoone lammutatud. Peagi avastasime, et hoolimata meie pikast eeltööst ei olnud festivali korraldajad linnaelanikke tegelikult teavitanud, et nende rajooni on tulemas rändkino. Festivalidirektor oli hankinud endale vahepeal Bangkokist äsja müügile saabunud kõige uuema generatsiooni iPhone'i ja kudrutas Facebookis oma uuest parimast sõbrast Sirist. Teadeteni festivali enda kohta ta siiski ei jõudnud.

Olles tutvunud kohaliku olukorraga, palkasime kiirelt linna teadete kuulutaja, kes sõitis tunnikese mööda kvartaleid ringi ja teatas eesolevast kinoõhtust läbi autokatusele kinnitatud ruupori. Reklaam Laose moodi näiski kõige efektiivsemalt toimivat just suusõnaliselt, sest järgmisel õhtul, kui vabaõhuseansiga pihta hakkasime, kogunes ekraani ette 400-pealine kamp inimesi, kelle hulgast ei puudunud ka ettevõtlik naisterahvas oma kinosnäkikäruga. Toolidest tuli küll puudu, aga leidlikud nagu need kohalikud seal olid, istusid paljud külastajad filmivaatamiseks oma rollerite ja mootorrataste peal. Niipea kui me projektorile hääled sisse lõime ja pilt ekraanile ilmus, kogunes veel suurem rahvamurd tervest ümbruskonnast vaatama, et mida seal näidatakse. Film ise ei olnudki niivõrd oluline. Ehe rõõm oli vaadata lapsi, kes suure tõenäosusega nägid esimest korda elus suurelt ekraanilt filmi. Laste pilgud olid naelutatud kinolinale!

Kaader Laose kõige esimesest naisrežissööri mängufilmist „Chanthaly" (2012), mis on ühtlasi esimene kohalik õudusfilm.

Huvitaval kombel jäi üks teatud osa publikust täiesti ükskõikseks. Keset viimast filmi helises äkitselt mu telefon: „Härra Dirk, äkki te tahaksite tulla koos minuga diskole ja õlut jooma? Härra Jay võib ise projektorit valvata," kõlas mu valitsusametnikust kompanjoni hääl telefonis. „Ei, ma arvan, et peaksin ikka seansi lõpuni siia jääma," vastasin. Arusaadavalt tahtis ta nautida oma väljateenitud lõbu nii pikalt kui võimalik, sest vastavalt avalike ettevõtete seadusele pannakse kesköökс Laoses kõik kinni. „Kuidas ise eelistate..." kostis mees alandlikult. See oli tema tunnusfraas.

Kinoõhtud väikelinnades venisid alati pikale, sest minu kaasteelisest inspektor nõudis informatsiooni- ja kultuuriministeeriumi ametnike lepitamiseks esmalt mitme propagandafilmi näitamist – selline oli siin asjade tehtud saamise hind. Laose kommunistliku kihutustöö filmid ei olnud sugugi meeldejäävad kinotükid ning ülistasid näiteks Laose õhutõrje suurtükiväe laskeosavust Vietnami sõjas või muud seesugust. Mulle tundub, et hoolimata suurtest kompromissidest ja piirangutest oli meie natuke kokkulapitud moega *roadshow* isegi väga edukas ettevõtmine ja paljud kohalikud avaldasid soovi selle jätkumiseks. Välismaalasena tasub võtta Laoses kindlasti ette reis Louangphabangi filmifestivalile, mis toimub igal aastal detsembrikuus, ning avastada Laose ning teisigi Kagu-Aasia filme.

MÜÜRILEHE NOORTE FILMI KONKURSI VÕITJA KRITIKUTE DUTÖÖD

Prantsuse uue laine režissöör Jean-Luc Godard leidis, et hea linateose lavastamiseks piisab ühest püstolist ja ühest tüdrukust. Mida on aga tarvis hea filmiarvustuse kirjutamiseks?

Müürilehe filmikriitika konkurss toimus kolmandat korda ning siinkohal avaldame teile lugemiseks žürii tunnustuse pälvinud arvustuste esikolmiku, mille autoriteks on Laura Porovart (1. koht), Kristina Räsu (2. koht) ja Tõnis Jürgens (3. koht). Meenutuseks lugejaile: oodatud olid 2014. ja 2015. aasta filmide ning seriaalide arvustused. Konkursi peaauhinnaks on 400 euro suurune stipendium Eesti Filmi Instituudilt ja tasuta pääs aasta lõpuni kõigile kino Sõpruse või Elektriteatri seanssidele. Teise ja kolmanda koha pälvinud kirjutajad võitsid Sõpruse kinkepiletid.

Žüriiliikmed: Tiina Savi (kino Sõprus), Tristan Priimägi (Sirp), Kaarel Kuurmaa (Eesti Filmi Instituut), Emilie Toomela (Müürileht) ja Martin Oja (Müürileht).

I

EI SÕNAGI TANTSUST

„Samba" (2014, Prantsusmaa). Režissöörid Olivier Nakache ja Eric Toledano, stsenaristid Delphine Coulin, Muriel Coulin, Olivier Nakache ja Eric Toledano, osades Omar Sy, Charlotte Gainsbourg, Tahar Rahim jt. 118 min.

Vaatas: Laura Porovart

Oma ksenofoobias unustavad Euroopa rahvusriigid sageli mineviku, mäletades sellest vaid suurtegusid. (Näiliselt) minetatud etnotsentrismis vaevlev ühiskond ei oska siiani etniliste gruppide küsimust endi jaoks lõpuni lahendada ega mõista oma positsiooni selles süsteemis. 15. sajandi algul plahvatusliku koloniseerimisprotsessi jääknähtude all kannatavad praeguseni nii põlisrahvad kui Euroopa juhtivad maad.

Senegali Vabariik iseseisvus nagu paljud teisedki Aafrika koloniaalmaad kuuekümnendate alguses. Millega üks riik iseseisvudes rinnutsi peab seisma, teame isegi, aga millega üks inimene end selles segadikus vastakuti leiab, ei tea me kunagi. Iseseisvusvaludes riigist ja tegelikult suurelt osalt mandrilt toimub tänini inimressursi aeglane väljavool põhja – Euroopa – suunas. Omaette võiks seda vaadata kui Aafrika 21. sajandi vastukolonialismi katset – nagu nad püüaksid anastada seda rikkust, mis sajandeid tagasi neilt võeti. Teisalt koorub sellest välja meeleheitlik püüd toetada kodumaale mahajäänuid. Vana Maailma bürokraatidele pole see paraku eriti mokkamööda, kuigi odav tööjõud teeb ära selle, millega eurooplane ei tahaks oma valgeid käsi määrida. Oma vastuolulisuses on see teema terav ja valus ühelt poolt nii saabuvatele immigrantidele kui ka nendega tegelevatele ametnikele.

Tandemina töötavatele Olivier Nakache'ile ja Eric Toledanole on immigratsioonifookus nende eelmise ühistöö „I+I" („Intouchables", 2011) kaudu juba tuttav. 2014. aastal linastunud „Sambas" avatakse vaataja jaoks hoopis migratsiooni köögipool – vabatahtlikest nõustajad, kinnipidamisasutused ja seaduse ees vassimine. Selles valguses on inimene inimesega võrdne. Näeme pilti, kus aitajast saab hoopis abivajaja ning see, kes peaks ootama tuge, osutub ise kontrapostiks.

Keel, milles autorid vaatajaga räägivad, on aus ja vahetu. Illusoorsusele ja sujuvale dialoogile ei ole ses filmis kohta, pigem on alustaladeks piinlikud hetked ja kohmakas mööda-

II

„SININE LAGUUN" *À LA* NIPPON

„Futatsume no mado" (2014, Jaapan, Prantsusmaa, Hispaania). Režissöör-stsenarist Naomi Kawase, osades Nijirô Murakami, Jun Yoshinaga, Miyuki Matsuda, Tetta Sugimoto jt. 121 min.

Vaatas: Kristina Räsu

See on film, milles loodusel on määrav roll. Avastseeni sissejuhatavad lained peegeldavad Fukushima katastroofi, nad möllavad nagu Malicki teostes, nad lainetavad ennast taustarollist kõrvalossa. Meri – universaalne, piiritu, ühesõnaga hea valik ühendamaks ka esmapilgul ühendamatut. „Vaga vesi" jutustab kahest täiesti erinevast perekonnast Jaapani väikesaarel, teineteisega seotuse tundmisest ilma füüsilise lähedaloluta. Noorusest, muutustega toimetulekust, suureks kasvamisest, valikute õige tundega tegemisest rääkiv teos seab teemad vaatajate ette sümbolitena alates samurai hinge kehastavast rannakrabist, kes püha loomana söömisest pääseb, kuni *banyan*'i-puuni, mida vaadates on sobiv teise ilma lahkuda. Nendele, kes Aasia kultuurilooga kursis ei ole, on ääremärkused näitlejate dialoogi sisse kirjutatud. Tähelepanu on isiksuse küpsemisprotsessil. Enim kaastunnet on pühendatud 16-aastasi rõhuvale tundele, et elu peab elama nüüd ja kohe. Elus alles algajate rabedad liigutused äratavad hämmingut sama palju kui äratundmist ja sümpaatiat. Kaks noort jaapani saareelanikku otsivad vastuseid igavikulistele küsimustele. Kuidas saab armastada samal ajal, kui inimesed surevad? Sest sedagi juhtub siin, kuid minek võib olla ka helge ja ilus.

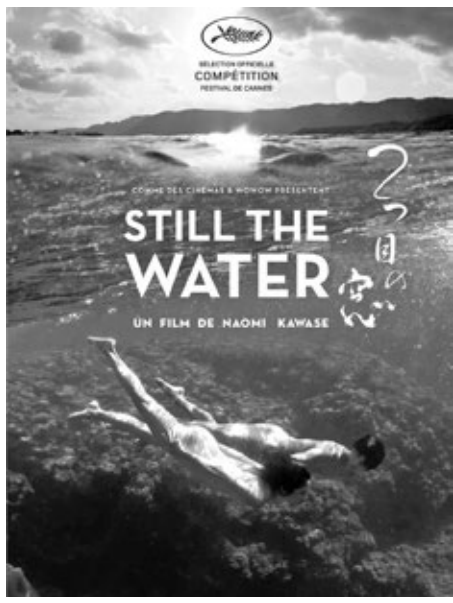

„Ära korda teiste ja enda tehtud vigu" – filmi sõnum saab öeldud ilma tüütu moraalilugemiseta. Režissöör on maininud soovi olla vanadelt noortele rändavate teadmiste ja oskuste edasiandja. Mis kajastub siinkohal tõdemusena, et meres ujumine ja rituaalne tants aitavad paljude asjade vastu. Ja tahame või mitte, vanemate teadmised ja oskused on meil alati vaikimisi käeulatuses. Tuleb meelde tuttav tüdruk, kes läks salongi ja laskis tätoveerida endale õlale jaapanikeelse sõna „kallis". Aastaid hiljem olid külalised Jaapanist liigutatult küsinud, et miks ta on lasknud endale sõna „vanemad" õlale jäädvustada.

Režissööri sundimatult *yin* käitumine rannaäärsel võtteplatsil on andnud linateosele tugevalt improvisatsioonilise

III

„KURT COBAIN: MONTAGE OF HECK"

„Kurt Cobain: Montage of Heck" (2015, USA). Režissöör-stsenarist Brett Morgen, osades Courtney Love, Tracey Marander, Wendy O'Connor jt. 145 min.

Vaatas: Tõnis Jürgens

Tuleb tunnistada, et sarnaselt paljude teiste (tehtult) rahulolematute tiinekatega ostsin minagi kaltsukast ühe või kaks triibulist-lotendavat kampsunit, sest Kurt nägi nendega kuidagi *cool* välja. Salvestasin VH1-st Nirvana videoid ja vaatasin neid andunult õhtusöögi kõrvale; otsisin netist mitteametlikke helisalvestisi, demosid, intervjuusid, mida iganes. Jah, põhimõtteliselt fänn. Minusuguste rõõmuks jäi Cobainist maha üüratu heli-, pildi- ja tekstimaterjalide varamu. Ja omal kohal on muidugi ka seniajani poleemiline diskussioon „enesetapp või mõrv?". Tundub, et mehe surmast ei jõua mööduda järjekordset kahte-kolme aastat, ilma et antaks välja mõni antoloogia, uusi juhtlõngu harutav surmauurimus, kogumik valitud päevikusissekandeid või värske, seninägemata materjalidega dokumentaalfilm. Kõik see rahuldab igihaljast ja -laienevat lojaalsete ja maksevõimeliste fännide kogukonda ning toob Universal Music Groupi, erinevate kirjastajate ja lese Courtney Love'i lauale üksjagu leiba. Varem avaldamata materjali lubatakse ka filmiga Nirvana kaanonis – „Kurt Cobain: Montage of Heck". Ent sedapuhku on märkimisväärne, et Courtney Love, kes on Cobaini pärandi kiiva kaitsjana pärssinud varasemate dokumentaalide väntamist, võimaldas seekord filmitegijatele täieliku ligipääsu kogu luku taga hoitud loomingule. Peamiselt võib selles tänada staažikat ja dokumentalistina tunnustatud Brett Morgenit, ent kõigi osapoolte omavaheliste jageluste neutraliseerimisele aitas oluliselt kaasa ka peretütre Frances Bean Cobaini kaasamine tegevprodutsendina.

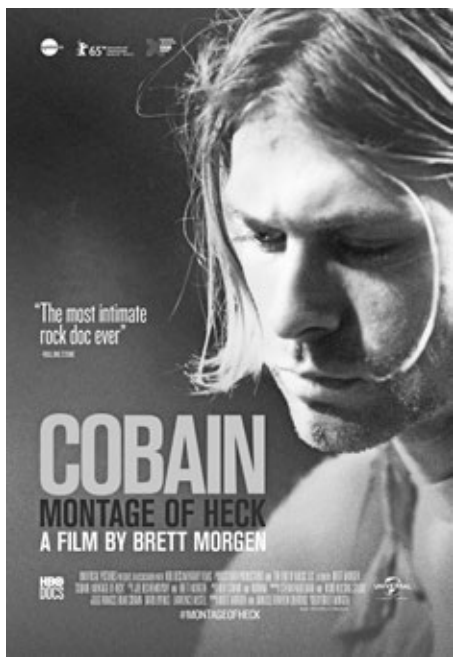

Erinevalt oma eelkäijatest ei pööra film liialt tähelepanu Nirvana mõneti veidrale, vastuokslikule eduloole ega pretendeeri iidoli surma üle vaagimisele, vaid püüab kasutada pigemini Cobaini külluslikku portfooliot, et luua kinolinal visand keerulisest, enesega pahuksis indiviidist. Blondist potisoengust ja õnnelikust lapsepõlvest kasvas

rääkimisse takerduv suhtlus. Eespool mainitu on kõlapinnaks filmile ning on mõjutanud sedakaudu ka tegelasi. Senegalist pärit Samba (Omar Sy) on kümme aastat ebaseaduslikult Prantsusmaal elanud, vaataja kohtub temaga ühe restorani köögis, kus mees hoolikalt palja käega praetaldrikuid toidujääkidest puhtaks pühib. Kuna tegemist on tõeliselt korraliku töötajaga, ei näe me mitte ebaseaduslikku sisserändajat, vaid kellegi poega ja venda, kes on nõus pere nimel alandavat tööd tegema. Tema õiguste eest asub seisma vabatahtlik Alice (Charlotte Gainsbourg), kes kannab omamoodi õlul kogu supertsivilisatsiooni rusuvaid luupainajaid – unetust, tülpimust, ärevushäireid ja tohutut tühimikku oma südames. „Samba" karakterite loomisega on vaeva nähtud – kriitiliselt ja täpselt on autorid mänginud nii kapitalistliku ühiskonna rahamasinate vahele jäänud õrnhinge kui tähelepaneliku ja tundetaipliku „õilsa metslasega". Need on olnud teadlikud valikud ja tehtud seks, et mõjuda usutavalt. Elu ei ole nagu filmis, „Sambas" saavad elu ja film üheks nii tegelaste kui olukordade poolest.

Teine aspekt, mis on Nakache'i-Toledano linateoses ennegi vaatajaid rõõmustanud, on auditiivne esteetika. Suuresti Ludovico Einaudi sügaval ja jõulisel instrumentaalmuusikal kulgev film kannab endas seletamatut tröostitust. Bob Marley „Waiting in Vain" reflekteerib see-eest elu polaarsust, selle kaootilisust ja õnnelikke õnnetusi, misläbi tagantjärele tarkus ei löö valusalt vastu nina, vaid teeb hoopis pika pai. Pika pai saavad filmilt ka kõik need, kes ei oota linastuselt absoluutseid lahendusi, vaid hetkeolukorda sobivaid vastuseid.

aura. Noori südamest mängivaid näitlejaid valiti täiendama profid – Matsuda („Audition"), Sugimoto („Outrage", „Tokyo Eyes"). Loomulikkuse taotlus annab kaootilise montaažistiili ja dokumentaalžanrile omase hüplikkuse ja ilustamata kaadrid. Filmi rütm on nagu esimene valsitund, tuleb lihtsalt kaasa teha. Paneme-kaamera-käima-ja-vaatame-mis-saab-metoodikat veab edasi stsenaarium, mida järgiti filmimisel umbes poole ulatuses. Mõned stseenid tekitavad küll küsimusi, ent need on pigem retoorilised. Lugu ise ja selle jutustamine on oma tahumatuses ümmargune ja ideeline, selle sisu ja vorm ühenduvad. Kawase nägemus maailma asjadest on kindlapiiriline teatud rajani, edasi tuleb arvestada loodusliku kaootilisusega. Jaapani kunstile omaselt ei mahu ka see film kindlasse žanrisse. Kõik, mis üles võetakse, ongi kino, ongi kunst. Mis puutub võikana näivasse kitsetapmisstseeni, siis olen tänulik, et lavastaja on vägistamise asemel muu metafoori valinud. Režissöör Naomi Kawase kasvas pärast vanemate lahkumist vanavanemate seltsis. Tavalise igapäevase läheduse otsimine ja leidmine on tema lemmikteema. Kawase alustas oma karjääri kodus, filmides kodukoha Nara loodust. Hiljem on tema kinotükkides olnud peaosalisteks maa peal laiali olev perekond. 28-aastaselt pärjati ta Cannes'i festivalil filmi „Suzaku" eest Kuldse Kaamera auhinnaga ning „Vaga vesi" võistles Kuldse Palmioksa pärast, kuid vaatamata režissööri veendumusele, et tegu on isikliku meistriteosega, võitis teine.

välja poiss, kes triivis pärast vanemate lahutust aina hämaramatele vetele. Teismeea ängi antakse edasi intervjuude vahele pikitud tumeda stiiliga animeeritud väljavõtete abil Kurti päevikutest, mis on pädevate montaaži- ja efektikätega elama-hingama võlutud. Filmi teises pooles, mis kätkeb albumi „Nevermind" väljastamisele järgnenud perioodi, pälvivad enim ekraanipinda vastabiellunud rokkarite filmitud koduvideod. Nüüd on fookuses bändi ootamatu ja isegi vastumeelne kuulsus, Kurti ja Courtney' heroiiniprobleemid, hapud suhted meediaga ja muidugi väikese tütre kasvatamine selles hektilises kaoses. Lavastaja on kanaldanud Cobaini massiivset arhiivi väga asjatundlikult – ja napilt mitte liiga (grunge)romantiliselt –, seda vähemasti peavoolu rokidokumentaali kohta. Erinevate meediumite ja allikate koostöö on sedavõrd ladus, et peaaegu ei panegi tähele, kuivõrd professionaalsed ja detailitundlikud on filmi tehnilised lahendused. Tänu sellele on „Montage of Hecki" huvitav vaadata isegi siis, kui lugu on juba tuttav. Olen nüüdseks põhimõtteliselt sama vana, kui Cobain oli oma elu lõpus. Triibulised kampsunid on viidud tagasi kaltsukatesse ja muusikaliselt on külastatud palju teisigi tandreid, aga eks mingi ohkav magusmõru mälestus ikkagi oli alles. Vaatamata ülevaatlikule loomusele suudab „Montage of Heck" maalida üllatavalt sissevaatliku portree. Kahtlustan, et nii mõnelegi võib see osutuda just vajalikuks initsiatsiooniks Cobaini ülejäänud kaanonisse ja fenomeni.

MEENIKUNNO KUNINGRIIK – TEEL VANAVANEMATE JUURDE

Kadri Kalda peab päevikut ja vahetab tuttavatega kirju oma elust Võrumaal, kuhu nukunäitleja aastaks kolida otsustas, et Saksamaal esietenduvat teatritükki ette valmistada. Lavastaja jagas Müürilehega väljavõtteid oma päevikust ja isiklikest kirjavahetustest.

Ühel hilisel suvekuul otsustas noor nukunäitleja pühkida end puhtaks rutiinist ja linnatolmust, võtta aastaks puhkuse oma igapäevakohustustest NUKUs, et kaevata tee, kas või käsipidi mullas, tagasi juurte juurde. Võrukeste võlumetsadesse. Meie enda kultuuriruumi, mis on ühti meile lähedal ja oma, tegelikkuses kauge ja tundmatu. Veetes pimeda talve üksinda Meenikunno rabaäärses metsatukas, uurides kohalikke kogukondi ja korjates pärimust vanadekodudest, äralõigatuna harjumuspärasest linnaelust, laante vaikuses puutus Kadri kokku mitme äärmusega: nii pimedatesse talveõhtutesse uppuva üksinduse kui ka sellele vastanduva kohavaimu kollektiivsusega. Eskapism? Pigem, vastupidi, reis reaalsusesse, e-vabasse eksootikasse.

29. DETSEMBER

Mu Meenikunno Kuningriik, nagu mulle öelda meeldib.

Toda hetke, seda näkku sissesuumimist – „kuhu kurrat sa, Skudra, ronisid, oli vaja!?" – pole üldse olnudki. No ütleme nii, et nuttu on olnud küll, aga kõik on vaid suurtest rõõmušokkidest! Iga hetk on lihtsalt liiga põnev, et põdeda.

Jõuluime. Kodus. No mingis mõttes täitsa tavaline asi ja, ei, tegelikult ikka hiiglama suur asi! Liigutas ja pani käed värisema. Külalisi oli varem ju käinud, aga SEDA, seda välisuksele koputamist polnud ma veel kuulnud. Hirmutav. Teadmatus tundmatuse ees. Muidugi kutsun ma lahkelt sisse, samas kui sees kerkivad esile ropud sõnad ja kirumine, et nüüd need purjus viinaninad tulidki naabriga sõprust tegema ja raha laenama! Ei. Tõsi, naabrimees, aga kõige paremate soovidega! Käes on kilekott ja soovib häid jõule. Ta tõi mulle kohalike jahimeeste toodangut – jupi põdravorsti, põdralihakonserve ja metsseakonserve ning tagatipuks paar isetehtud piparkooki! Naabrimees Raiki. Olin nii šokeeritud sellisest üllatavast heatahtlikkusest, et võisin jätta päris kohtlase mulje.

Hommikuti on maja ümber uued loomajäljed. Metssigade, jäneste ja tont teab veel kelle!

Hea on ka see, et see Obinitsa on siin ikka täitsa. Seitsmendal läheb soome-ugri pealinna avamiseks!

5. JAANUAR

Kriitilisel minutil puhus tuul mu hoopis Põhja-Eesti väikelinna, sinna, kus kaevud pole tühjad, kus maru aknaid ei räsi, kus tänavatel töötab sahk ja põlevad laternad. Appikene, ma olen jälle olemas, no tead küll, inimeste seas hakkab veri taas teistmoodi keema, lausetele keegi vastab ja naljadele naerab keegi muu kui mina.

Tagasi jõuda oli hea; minna oli ka hea, aga naasta oli parem. Kodu on jälle emaüsa, on kallim, on kodu. Istun mantliga, joon glögi maailma kõige soojemates lambavillasussides. Väljas ulub taas tuul, aga ta on ju sõber, isa, vend, tugi. Aidauks kääksub ja ähvardab õhku tõusta. Lähen hoian kinni?

Vahel tuleb päike ja siis kargan kehast välja ja üle tiigi. Alati teda pole, või tähendab, enamasti ju polegi, ja siis ma jällegi mõistan Eesti kõrget enesetapuprotsenti! Ja miks me nendest midagi ei kuule – SEST ME EI KUULEGI KUNAGI MIDAGI NENDEST MAAINIMESTEST!

Hiirtega läks hapuks. Saatsin perse! Kui keegi hommikul sul peas ronib, PEAS, ostad ka kohalikust poest mürki!

Kui sõbrad nalja ei heidaks ja maja nähes ei kadestaks, siis oleks jõhkralt kõhe ja üksik olla.

30. MÄRTS

Vanaemad Leidad, Vallid, Leontiined, tädid Vaiked, Keeted, maailmarändurid Siberi-Vilmad, Vanadekodu-Renated, -Anned, -Jutad, -Karlid, kõik need juba tuttavad ja veel tundmatud vanaemad siin minu ilma peal. Boah, mis lood, aastad, hetked. Nii palju valusaid ja õnnelikke päevi, mida ei oska ette kujutadagi. Mis on maailmatunnetus? Kodukoha, materiaalsete ja perekondlike väärtuste, traditsioonide tunnetus. Suur tänutunne ja rõõm hingelistest asjadest.

Eks nad ole ellujääja rahvas – üles kasvanud keset valesid, vaesust. Ka meie oleme elamas raskel ajal, jätkumise suhtes lausa ohtlikul ajal – valikuterohkuse ja ülekülluse ajal. Teistsugune vaesus.

NUKUst ära tulles, nii umbes aasta eest, teadsin, et saan tunda raskeid aegu. Kükitan üksinda metsade ja hangede vahel, rahakott tühi, bensiinipaak tühi, süüa pole, talv on külm ja plaani pole. Eile ta tuli ja tabas mind naeruga, otse kehasse – teadmine! Hädine neiu Lõuna-Eestis, mesi otsas, kaev kuiv, vesi otsas, haige, energiat pole, köha-nohu keerab närve krussi. Ja see rõõmustab mind praegugi. Elu on palju lähemal. *GESUNDHEIT, WASSER, HONIG*!

17. APRILL

Mis on õnn?

Õnn on siis, kui vägev saarepuuhalg ei taha kohe kuidagi lõhki minna ja siis sa hakkad kavalalt äärtest kirve loomuliku langemisjõuga minema ja siis lõpuks ongi sellest suurest mütakast saanud mitu väikest halgu.

22. APRILL

Mis ma siin siis teen? Olen ma meenikunnostunud? Tartu suurlinn ja Tallinna saadan soomekeelseid telegramme? Hästi küsib.

Ikka vahetevahel tunnen ka mina n-ö kasulikkuse kammitsaid. Et õigesti elamine on ühiskondlikult kasulik elamine. Ja sealjuures räägime loomulikult majanduslikust tegurist. No aga miks siis mitte, teeks äkki kogu Eestiga ühe totaalse eemaloleku, pausi, kõrvaleastumise. Mina otsustasin, et teen kõike, mis mind rõõmustab – kütan, harjutan kätelseisu, žongleerimist, akordionit, loen, kirjutan, vean solgiämbrit välja, toidan linde, istutan sibulaid, hangin vett, koon, külastan Ristipalo pansionaati, laulan vanakestega, jalutan metsas, põllu ääres, käin Võrus teatris, kinos, kontserdil, vaatan vanu fotoalbumeid, tõusen päikesega, uinun päikesega, saadan kirju, saadan *Bericht*'e lavastajale, üliharva mediteerin, korjan naati, lõhun pliidipuid, uimerdan hommikusöögilauas, unustan end metsa vaatama, jõllitan palkseina ja aeg seisatab, pildistan päikest, matan hiiri, kogen kurbust ja õnne, totaalset kurbust ja totaalset õnne, ütlen tere hirmudele: „Tere!", põen, kui sitt naaber ma olen, joon teed ja käin 22 sammu kemmergu vahet, avastan Võrumaad, õpin võro kiilt, ootan külalisi, küpsetan ja kokkan, niidan muru ühe masina ja teise riistapuuga, kohtun põdra-metskitsede-metssigade-jänestega ja seda kõike veel alles sissejuhatuseks.

23. APRILL

Masendus Eestis on ellujäämine. Talvedepressioon on OK. See on viis talvega kohanemiseks, säästab energiat, et see pikk põhjakonna lösutamine ära kannatada.

15. MAI

Kujuta ette, minule tuleb juuni alguses Viluste esimene klass ekskursioonile!! Jah, kõik need ÜHEKSA last kõnnivad tipatapa siia, räägin natsa nukuteatrist, teeme tiba harjutusi ja õpime žongleerima! Ja siis üleeile tehti mulle tuurike koolimajas ja lasteaias. No tõesti igale poole, direktori kabinetti, laste tudutuppa, kus kõik vooditesse juba reastatud olid. Nagu ikka enne magamajäämist käis möll ja trall, täitsa spontaanselt alustasin unelaulu ümisemist ja need rosinasilmad vakatasid! Keerasid end voodites kui prožektorid mu suunas, toetades pea kätele, ja kuulatasid naeratusega. Vaikus. Laste rõõm. Vau!

16. MAI

Liina naese rasse maanaese elo. Niiduk pani poe kokku.

Ku hää om istuda peaaegu joba õitseva ubinapuu all aiatoolis, juua kohvi ja kaeda, mida tettü. Kuis moro om niidetü. Naerma aab. Kui nakas vihmakõst kallama, muruniidukid vaikivad, ku päiv jälle vällä tule, niidukid täie hooga üürgavad. Maamajade massipsühhoos. Piinlik jätkata.

Mõts om nii illos, et võtaks kaissu. Kui ma vaid oleks suitsetaja. Suitsupaus sobiks siia kohvi kõrvale nii hästi.

18. MAI

Juba laupäeval tuleb minu lavastaja! Nädala pärast hakkame tegema proove! Asi muutub tõsiseks, enam pole unelev unistus, vaid konkreetne reaalsus.

Rohkem Kadri päeviku sissekandeid saad lugeda Müürilehe veebiväljaandest aadressil muurileht.ee.

LIHTSALT LAKKAMATU JA KIRGLIK HUVI MAAILMA VASTU

Intervjuu **Martin Ojaga**. Küsis **Maia Tammjärv**

Martin Ojat teatakse Tartus päris hästi, Müürilehes muidugi ammugi. Nüüd on Martinil üle aastate põhjust uue raamatu – ilusa kollasekaanelise novellikogu „Sõnumeid sisikonnast" – pärast rõõmustamiseks. Müürileht käis tal sestap diktofoniga külas, jõime rummikoolat ja piparmünditeed ning rääkisime kirjandusest, Martini viimaste aastate tegemistest, muusikast, filmist, kokakunstist ja paljust muust...

Su eelmine raamat enne seda päris viimast ilmus kaheksa aastat tagasi. Mida sa kaheksa aastat tegid?
Tegelikult kirjutasin palju luulet, aga arvutisse ja kujul, mida inimestel ei oleks hea lugeda. Kirjutasin lihtsalt fragmente, nii-öelda mõtteid, Notepadi faili, järjest. See on täielik segadik. Igasuguses vormis tegelikult. Kõikides võimalikes vormides. See on nagu mingisugune kosmos, kust saab kunagi mingeid tekste võtta ja luulekogu välja anda. Aga see ei ole praegu aktuaalne. Ja siis mingil hetkel ma hakkasin rohkem proosat kirjutama. Kuskil kahe viivmase aasta jooksul.

Aga luule ja proosa... Kas sa varem ei kirjutanud proosat üldse?
Põhimõtteliselt ikka kirjutasin. 12-aastaselt alustasin üht humoristlikku romaani kahest parmust, kes kolivad linnast maale elama, ja see oli midagi võib-olla „Maie ja Valduri" stiilis, aga märksa rõvedam, seal oli rohkem sitta ja keppimist.

Aga romaani kirjutada? Kas sa oled selle peale ka täiskasvanuelus kunagi tõsiselt mõelnud?
Novellikogus on mõned tekstid, mis on seotud ühe minu romaaniideega. Selles romaanis on umbes 30 tegelast ja igal tegelasel on oma lugu ja need põimuvad omavahel. Aga idee jäi sinnapaika, kuna see oli liiga egoromaan... Või liiga eksperimentaalne. Need stoorid põimusid keeruliselt ja läks kaua, enne kui sotti said, mis on kellegi sisemonoloog või mis on kellegi vaatepunkt, ja neid oli nii erinevaid risti-rästi. See ei ole lugejatekst ühesõnaga, kui kirjandusteaduse terminites rääkida. See on autoritekst. Sest kui me jõuame minu vaadete juurde, siis on autoriteksti kuidagi lihtsam kirjutada. Minu jaoks on suur väljakutse tuleviku osas võib-olla see, et kirjutada head lugu klassikalises mõttes.

Ja hea lugu on lugejatekst?
Hea lugu on see, mis jõuab lugejale kohale. See ei pruugi olla lugejatekst. Kui on tõeliselt hea tekst, siis see keerab lugeja maailma natuke kummuli. Ja see on sild, mida sa lugejani ehitad.

Ehk siis mitte „Reede"?
Võimalik, et see jätab maailma veel püsti jah.

Aga lugejad on ju erinevad.
Jaa, muidugi! Selles mõttes on novellikogu nagu kobarpomm, kui kasutada militaartermineid. Võid tabada erinevaid olendeid, kes peituvad eri põõsaste taga.

Sul on meie humanitaarskeenes kuidagi palju rolle. Sa oled filmikriitik, DJ, kirjanik, tõlkija, õppejõud...
Et mingi skisofreenia?

Jah, näiteks. Kas on skiso?
Ei ole. Ma arvan, et see on nagu erinevate värvidega maalimine. Et sa ei värvi ainult kollase või pruuniga. Ja tegelikult, kui sa vaatad asju enda ümber, siis saad aru, et kõik taandub esiteks mingitele mustritele. Me võime nimetada neid energiateks, mis on väga ohtlik termin, *new age* on selle okupeerinud ja anastanud. Aga samas on see siiski ka väga hea sõna. Kui me mõlemad mõistame, millest me räägime. Mida ma tegelikult öelda tahan, on see, et kui sa nii-öelda kombineerid erinevaid lainepikkusi rütmideks, siis tegelikult näed, et näiteks disain ja kokakunst ja muusika on omavahel väga sarnased. Nende puhul töötavad enam-vähem samad põhimõtted ja see on kõik seotud inimese rütmitajuga, mis tuleb tuhandete, miljonite aastate tagant. Et palju meil lühimälu näiteks on... Millal me hakkame rütmi tajuma? Millal hakkame kordust tajuma? Ja nendel asjadel, mis kokku pannakse, peab olema omavahel teatud erinevus, teatud kaugus. Lääne köögis on massiivselt kasutatav maitseaine petersell, Aasia köögis koriander. Mingis strukturalistlikus mudelis täidavad need sama positsiooni.

Inimesed vist jagunevad selles mõttes kaheks. On need, kes teevad ainult ühte asja, *tegelevad* ainult ühe asjaga, ja siis on need, kes teevad paljusid asju. See on minu jaoks alati huvitav olnud, et on inimesi, kes teevad mitut asja, teevadki neid hästi ja niimoodi järjepidevalt.
No kokkuvõttes on see lihtsalt lakkamatu ja kirglik huvi maailma vastu. Muusikat ma näiteks ise ei tee või vähemalt avalikult mitte. Ja ma ei sõida trikirattaga... Väga paljusid asju ei tee, aga kui oleks võimalik elada kaua (*naerab*), noh, võrreldes praegusega, siis kindlasti teeksin rohkem.

Mulle tundub, et mõned neist rollidest on ka sekundaarsemad, aga näiteks kirjandus ja kokakunst on need, mille puhul sa teed midagi *ise*. Kas kirjandus on selles mõttes kuidagi teistmoodi ka, kas on mingi suurem hirm või aukartus? Või on kõik need rollid lihtsalt erinevad pusletükid?
Kunstid paigutuvad kindlasti mingisugusesse hierarhiasse. Mingis mõttes on võib-olla animatsioon üks kõrgeimaid kunste üldse maailmas. Ja sellest veel kõrgem on arvutimäng, kui puhtalt vormi vaadata. Seda, mida sellesse vormi saab panna. Sa võid panna arvutimängu nii animatsiooni, tantsu, luulet, visuaali kui ka muusikat. Mida keerulisemaks see läheb, seda raskemaks see ilmselt kunstniku jaoks muutub.

Vormi kõrguse kriteeriumiks on siis paljusus?
Ei, mitte paljusus, võimalus! Piirid, see, mida sa saad teha. Kindlasti mitte paljusus. Paljususe suhtes peab ennast just vaos hoidma.

Kuidas sa suhtud kriitikasse?
Minu jaoks on ilmunud kriitika alati teisejärguline, tunduvalt rohkem tagaplaanil. Loeb isiklik kriitika. Kui tuleb mõni sõber või tuttav, keda sa võib-olla viis aastat näinud ei ole, ja oled kuskil võõras linnas ja jood baaris, ja siis ta tuleb ja ütleb, et kurat, ma lugesin su raamatut, hullult hea oli. See on see, mis jääb meelde, ja on tegelik põhjus, miks kirjutada.

Aga kui ta ütleb, et hullult halb oli?
See on ka... See on väga lahe. Mulle meeldib selline suhtumine. Seda juhtub väga harva muidugi. Negatiivne kriitika on ju parem tegelikult. Kui ta põhjendab seda. Kui ta ütleb, et halb oli, ja midagi muud mitte, küsin, miks oli halb, ja siis ütleb lihtsalt, et kuule, sa oled munn mees ja sellepärast oli halb, siis see kriitika... Ega see ei solva, aga teeb kurvaks maailma seisukohalt, toob välja mingisugused trendid. Sa näed, et tegelikult on seal mingid muud asjad taga.

Kriitik võib öelda tegelikult absoluutselt, mida iganes ta tahab, aga ta peab seda põhjendama. Ta ei pea seda isegi *ära* põhjendama, ta peab lihtsalt põhjendama. Et jääda ise väärikaks.

Aga näiteks, kui ma ütleksin sulle, et mulle sinu raamatu esimesed 3,5 lugu ei meeldinud. Kuidas sa sellesse suhtuksid?
Ma olen suhteliselt enesekindel inimene, ma tean, miks need lood seal raamatus on, ja mul on nendele taustal positiivseid hinnanguid ka. Ja nende kahe faktori tõttu räägib see mulle tegelikult ainult sinust endast. Ja teiseks, on ka väike potentsiaal, et sel hetkel oled sa mulle õpetajaks ja suudad midagi näidata. See on iseasi, kas sa suudad, praegu sa ei ole suutnud, aga see võimalus jääb.

Tegelikult, kui ma selle üle nüüd mõtlen, siis võiksin teha järelduse, et raamatul on äkki mingid kompositsiooniprobleemid, nii nagu mul on luulekogudel näiteks olnud, et on väga erinevad tekstid, millel on selline... Võib-olla on lainepikkuste vahe väga suur ja võib-olla on see lugejale ebamugav – hüpata ühest teemast teise, nii suuri hüppeid teha.

Ma natuke kartsin alguses, et kõik need jutud ongi nagu lastejutud. Õnneks andis tagakaanetekst vihje, et ei ole – mis oli sul ilmselt ka teadlik valik, esimeste juttude ja tagakaaneteksti kontrast.
Mingis mõttes tõesti oli kompositsiooni üldpõhimõte see, et raamat läheb algusest lõpu suunas aina tõsisemaks.

Aga see ei ole vist ainus printsiip? Sest mingis mõttes on „Pühapäev linnas" palju tõsisem kui näiteks „Reede"...
Nojah, siin me lihtsalt põrkasime sõna *tõsine* otsa. Sest las-

„Kui tuleb mõni sõber või tuttav, keda sa võib-olla viis aastat näinud ei ole, ja oled kuskil võõras linnas ja jood baaris, ja siis ta tuleb ja ütleb, et kurat, ma lugesin su raamatut, hullult hea oli. See on see, mis jääb meelde, ja on tegelik põhjus, miks kirjutada."

Martin Oja. Foto: erakogu.

teraamatuid on ka väga tõsiseid. Julius Oro „Muna" näiteks. Kui sa mõtled, et Aino võib-olla küüditati ära ja suri kuskil Siberis... Lood mingid sellised visioonid raamatu ümber.

Ma lihtsalt pakkusin praegu välja ühe võimaliku viisi, kuidas lasteraamatut võib tõsiselt lugeda. *Point* on selles, et kui suur inimene loeb lasteraamatut, siis tekib üsna märgatav ajanihe. Ja kui tekib selline kontrast, siis see annab inimesele tihti suurema pildi ja see pilt räägib tegelikult ju mingis mõttes aja muutumisest ja kaosest. Me oleme sinuga juba lähenemas sellele vanusele, kus me tajume mingeid eelmisi ühiskonnavorme... Mingid majad kaovad linnast ära ja mingid inimesed kaovad meie elust ära...

Kui rääkida vanusest, siis kas sa tunned ennast näiteks Y-generatsiooni osana?
Ma ei tea, need leibelid on väga imelikud. Ma ei suuda nendega suhestuda.

Minu definitsioon on see, et ma mäletan nõukaaega väga hästi. Ma mäletan seda ühiskonda vallanud rusutust ja hirmu. Ja neid külmasid talvehommikuid, mil inimesed morni massina bussi ootasid. Selles oli hästi palju aspekte. Tartus olid sõjalennukid, mis lendasid madalalt üle majade. Ja öösiti läksid rongid ja Eesti liha viidi Venemaale ja poes ei olnud mitte sittagi saada ja oli teada, et need rongid lähevadki öösiti ja tegelikult need rongid on viinud ära inimesi ja võivad viia veel ja veel. See hirm ei kadunud. Ma arvan, et aastal 86 või nii, siis kui hakati perestroikast rääkima, hakkas see hirm kuidagi lahtuma, sest lootus oli mingil hetkel nii suur. Ja see Balti keti värk...

See võis olla aastal 1987 või 88 – ma olin väike tatt siis –, kui Tartu Ülikooli raamatukogus – sinna võttis mu isa mind juba väga varakult kaasa – oli tohutu suur raamatunäitus, mis oli väga märgiline, sest seal olid pagulaskirjanduse teosed. Sellised raamatud, mis ei olnud kunagi Eesti avalikkuse ette jõudnud. Ma mäletan, et lugesin seal – veetsin kohapeal päris kaua aega, seisin raamatuleti ees ja väikse poisina lugesin – Siberi mälestusi, kuidas täid hüppasid laipade pealt ära ja kuidas hobuseliha lõigati. Ja see, et eestlastele oli julmalt ära tehtud või midagi tõsist oli juhtunud, oli selge igal pool, lastele ka.

Võib-olla veel rohkem aitab seda generatsiooniasja paika panna tehnoloogia. Et kellel oli kodus esimesena Amiga mänguarvuti ja kelle perel oli esimesena videomakk... Ma olin kuskil teises-kolmandas klassis, kui esimesed sõbrad said koju videomakid ja hakkasime märuleid vaatama. Stallone'i ja Van Damme'i ja Schwarzeneggeri märuleid.

Sa õppisid semiootikat – millal ja kuidas sa oma akadeemilises põhitegevuses filmide juurde jõudsid?
Ühelt poolt oli mul paar sõpra, kes tõid mind muusika ja filmide juurde. Selliste filmide juurde, mis olid tolleaegsele teadvusele lihtsalt teistmoodi.

Mis aegsele?
See oli üsna hilja, ütleme 95, 96, 97… Siis ma hakkasin ka PÖFFil jõudumööda käima, see mõjutas ka palju. PÖFF on toonud Eestis kindlasti enamiku inimesi filmi juurde, kes filmi juures üldse on.

Aga muusika? Kuidas sa DJks hakkasid?
Mind inspireerisid folgi ööpeod ja tegelikult ka paar sõpra. Tegin küll teatud vanuses endale lumelabidast kitarri, see ei teinud väga head saundi, ja siis ostsin järgmisena mingi vene kitarri, mida ei saanud ka reaalselt häälde panna. Aga oli paar sõpra, kes mind lihtsalt oma olemasoluga, oma asjadega innustasid. See tundus nii õige maailm, kus nad elasid.

Põhjus, miks ma plaate hakkasin mängima, oli see, et Eestis ei olnud lihtsalt sellist ülihead pidu nagu folgi ajal öösel Etnokonservid ja ma leidsin, et see tuleb ära teha. Läksin vanas Lutsu teatrimajas, kus Genialistide Klubi alguses oli, lihtsalt Ivar Põllu juurde ja ütlesin, et mul on selline idee ja mis oleks, kui ma seda tegema hakkaks. Ivar ütles selle peale, et tal on endal ka selline mõte ja hakaku ma lihtsalt pihta. Hakkasingi siis sinna bände kutsuma, ja kuna plaate keegi teine esialgu ei mänginud – sellist muusikat... Eestis olid etno-DJd olemas küll, aga nendega tekkisid kontaktid hiljem –, siis ma hakkasin seda mussi mängima.

Kui nüüd kirjanduse juurde tagasi tulla, siis kuidas sa praegu oma kaht varasemat raamatut loed? Kas oled lugenud?
Ma kujutan praegu ette, et mul on mingi objektiivne teadmine nende väärtusest. Ma arvan, et minu teine luulekogu, millel on kollased kaaned, on reaalselt väga hea raamat. Väga õnnestunud. Ma ütlen seda ka seepärast, et need luuletused ei ole nagu enam minu luuletused. Need, mis on kirjutatud nii palju varem, need saavadki juba omaette tekstideks. Need ei ole enam su peas, need ei ole su kehaga seotud. Aga eks see esimene raamat oli muidugi selline teismelise tripp lihtsalt, et on vaja oma esimene luulekogu välja anda. Ma ei suhestu kuidagi sellega, see ei ole üldse see mina enam.

Aga piinlik ei ole?
Ei no, ei saa olla piinlik. Sellest piinlikkusest tuleb üle olla, mis seal ikka – paljudel on piinlik oma lapsepõlvepilte vaadata, et nägu oli ümmargune ja pudipõll ees. Ega praegu ei ole pudipõll ees – see on reaalsus.

Sa ei võtnud endale toimetajat, miks? Ma tunnen ise toimetajana lihtsalt alati huvi selle küsimuse vastu.
Selle jaoks on sõbrad. Või lihtsalt inimesed, kelle vaistu sa usaldad. Ma olen väga tänulik umbes kolmele-neljale inimesele, kes on mind selle raamatu puhul aidanud. Ja mul jäid sellest ka mõned lood välja, sest öeldi, et need on liiga jõhkrad ja see jõhkrus ei ole piisavalt põhjendatud. See on vägivald lihtsalt vägivalla enda pärast, ja ma olen saanud aru, et puhtalt oma enese- või stiiliimetlust ei ole mõtet ilma mingi sügava põhjuseta lugeja ette viia.

VIHMAD, PÄIKESED, ARUSAAMATUD HIRMUD

Sven Vabar

Ray Bradbury
„Põrmust tõusnud"
Tõlkinud Eva Luts ja Liisi Ojamaa
Fantaasia, 2015
144 lk

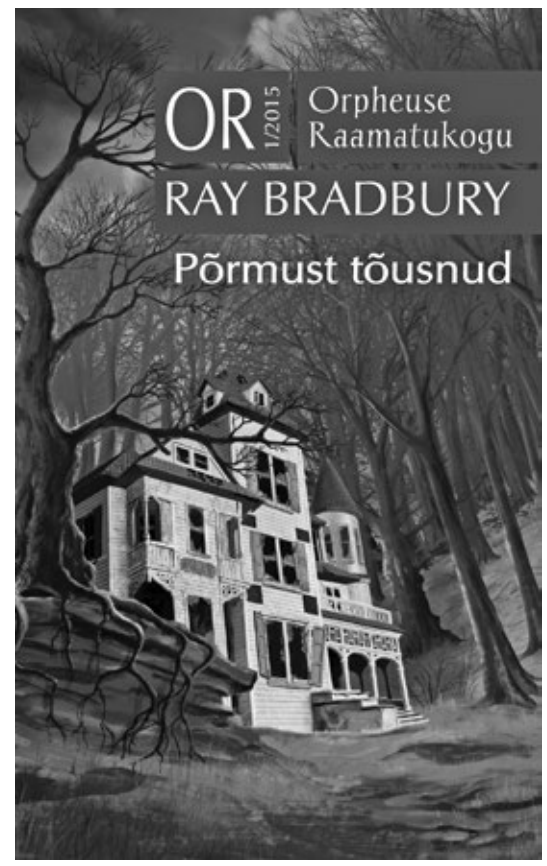

Ray Bradbury oli mitut pidi lapselik kirjanik. Oma idüllilise ja turvalise lapsepõlve juurde pöördus ta ikka ja jälle tagasi paljudes oma juttudes ja mitmes (kollaaž)romaanis – isegi „Marsi kroonikates".

„Põrmust tõusnud" on samuti omavahel nõrgalt seotud juttudest koosnev kollaažromaan, mis on loodud ajavahemikul 1945–2000, nagu võib lugeda vanameistri enda järelsõnast. Need jutud pajatavad kentsakast perekonnast, mille liikmed on justkui lastele korraldatud *halloween*'i-peo tegelased – Egiptuse muumiad, ebasurnud, nahkhiiretiivulised onud, kaunid unesrändajad. Natuke kõhedad, aga üldjoontes hubased ja hoolitsevad olendid, kes põhinevad Bradbury reaalsetel sugulastel lapsepõlvest, kirjutab autor. „Sünge" ja „tuhandetoaline" maja, kus tontlik perekond koos käib, asub muidugi Illinoisis, kus Bradbury enda lapsepõlv möödus.

Muu hulgas peavad imevõimetega sugulased kaitsma end kalestunud mandrieurooplaste eest, kes loevad Sartre'i ja Nietzschet ning ei usu enam kedagi ega midagi (vanu häid inglasi säästetakse kriitikast), samuti peab perekond põgenema kaasaegse USA *redneck*'idest lintšijõugu eest, kes paradoksaalsel moel esindavad progressi ja tehnoloogia võidukäiku.

Ma ei tea, kui palju Bradbury elu lõpuaastatel massimeediat jälgis – ilmselt mitte eriti –, aga kui ta oleks jälginud, siis ta pidanuks tõdema, et (teismelised) vampiirid ja ebasurnud on *back with a vengeance* ja isegi Mandri-Euroopas ei olda enam sugugi nii kindlad, et Jumal surnud on.

Nõustuma peab blogijaga kolm kirjandusblogist Loterii (*loterii.blogspot.com*, 03.04.2015), et „Põrmust tõusnud" on „justkui lastekirjandus, aga siiski mitte", ning sarnane Mehis Heinsaarega: „kõik need nurgas tolmumised ja meeletud rändamised ja unistuste jahtumised ja metsikud õidepuhkemised ja palju muud vallatut ja fantastilist."

Bradbury lapselikkus seisneb ka selles, et ta kirjutas ja ka avaldas mingi süüdimatu mänguhooga. Ta kirjutas väga palju. Ja kui sul on läbi loetud Bradbury paremik – kas või „Marsi kroonikad" ja need jutud, mille koostaja Mario Kivistik on koondanud kogumikku „Kaleidoskoop" (Varrak, 2000) – ja sa võtad ette ta mahuka ülejäänud loomingu, et sealt veel headust leida, siis sa loed ja loed ja loed... ja tõded, et rosinaid tuleb noppida üksjagu piraka, kuiva ja mageda saia seest. Ja mõtled, et Bradbury – USA ulme „kuldajastu klassik" – oli parajal määral grafomaan. Umbes üks lugu kümnest kõlbab kuskile. Nii et isegi juhul, kui kõik need lapsikuvõitu muumiad ja unesrändajad on sinu tass teed, ei saa öelda, et „Põrmust tõusnud" kuuluks Bradbury loomingu koorekihti.

Ja kuna kõnealuse kogumiku lood ei ole eriti väljapaistvad, hakkab Bradbury barokne ning pseudovanaaegne stiil häirima. Eks ta on tõesti „sosistamine ja leelutamine", „ilus jahumine" ja „nati seosetu sonimine", kui osundada taas blogile Loterii. Samas ei tohiks jätta kiitmata tõlkijaid Eva Lutsu ning Liisi Ojamaad (hea luuletaja sobib just Bradburyt tõlkima), kes said Bradbury vohavpoeetilise stiiliga väga korralikult hakkama. Tahtnuks vaid, et nad võib-olla... tõlkinuks samalt autorilt midagi muud.

Ometi – mõni autor on kena lugemine isegi siis, kui ta on halb. Mulle on alati meeldinud Bradbury meelelisus, aistingulisus. Tema lood pole abstraktsioonid ja analüütilised targutused, nagu ulmes (ja mitte ainult ulmes) väga tihti tavaks, vaid reaalne kohalolu füüsilises maailmas. Värske rohu lõhn, sügised, koltunud lehed, köögid, pööningud, tuuled, tormid, vihmad, päikesed, metsad, kõrbed, ookeanilained. Kehad ja masinad. Puhas, siiras rõõm neist asjadest, või irratsionaalne, põnevil, koletisi sünnitav hirm nende asjade ees. Võib-olla seda me igatsemegi lapsepõlvest taga – abstraktsioonikardinatest varjamata ilmasolu, puhast vihma ja päikest. Selles mõttes on Bradbury nagu rõõmus ja lootusrikas Õnnepalu. Kui jagada maailm William Blake'i kombel nendeks, *who are born for sweet delight*, ja nendeks, *who are born for endless night*, siis Bradbury oli nähtavasti *sweet delight*'i mees.

LAUSUMISI LAUGASTE VAHELT

Tekst ja foto Berit Petolai

Berit Petolai käis 7.–8. mail Prima Vista festivali raames väikese kirjanikest ning teistest kultuuri- ja loodushuvilistest koosneva delegatsiooniga Palupõhja rabas visiidil. See inspireeris Berititki kirjanikest reisikaaslaste kombel sulge haarama ja sellest Müürilehele raporteerima.

LASKUMINE RAPPA

Fotokaamera, tagavarasokid ja parmupill seljakotti pakitud, asusin neljapäeva lõunal raamatukogu kohviku poole teele, endal süda ärevusest (ja Vanemuise mäkketõusust) veidi kiiremini põksumas. Sain reisule kaasa kui piltnik, kuid uus ja võimas fotokaamera oli minu valduses olnud vaid põgusat aega, seega oli käsil alles teineteise tundmaõppimise faas ning olin veidi mures, kas oskan ikka vajalikel hetkedel õigetele nuppudele vajutada ja kõik mülkassekukkumised fiigraanselt jäädvustada. Elevus ja uudishimu olid hinges ka seepärast, et sellist kambaga looduse väisamist ma just tavapäraselt ette ei võta – kulgen mööda metsaradu ja külateid tavaliselt üksinda ja omaette, seltsiks koonu ja nelja käpaga koerlane, kes enamasti ajab samuti oma (jälje)rida ja peab mind vaid eemalt silmas. Ka polnud ma varem Palupõhjas käinud. Palus küll, kuid mitte päris põhjas. Seega olid ka eesootavad maastikud esmakordselt kombitavad. Kuid nagu **Vilu Tõnis** omapoolses avalausumises ütles: tihti tasub ootused millegi suhtes täiesti maha kruttida, olla ootustevaba ja võtta lihtsalt vastu see, mis end pakub. Alles siis tunnetada ja vaagida, nuusutada ja katsuda. Ja nii meie seltskond vihmamärjast Tartust bussi istuski, igaüks oma mõtiskluste ja (mitte)ootustega.

Alam-Pedja ürgne sopistik võttis meid vastu leebe rahu ja taktitundega – siin sadas nagu linnaski peent uduvihma. Märg asfalt asendus aga piisapärlites metsaaluse sambla ja niiske kiviklibuteega. Ebatavaline tee, muide – mitte lõunaosariikidele harjumuspärane pehme oranž kruus, vaid jäik ja nurgeline paekivipudi, millel oli tennistega üpris ebamugav kõmpida. Tald tunnetas selle erinevuse kohe ära ja salvestas oma kogemustesahvrisse. Kõõlusime seal hiljem jalutades nagu rohelised vihmakeepides varesed, seletades kaugemalt tulnuile, et selline teekate on ka meile üllatuseks. Nii kohalikke kui kaugemalt – Leedust, Rootsist ja Inglismaalt – tulnud matkalisi pani imestuma ka siinse looduse ja maastike mitmekesisus – madalad ja kängus rabamännikud vaheldumas hiiglasekasvu haabade ja kuuskedega, varjulised ohkavad ja sosistavad metsatukad, mille aluspinna lähedal kipub valgus murduma ning pudeneb kümneteks erinevat tooni rohelisteks. Piiluksid nagu ühest toast teise, avarast saalist hämarasse ja otsatult kulgevasse koridori. Need eklektilised vaated ja meeleolud haarasid juba bussiaknast välja põrnitsevaid silmapaare, enne veel kui jalg Palupõhja vanadest lugudest kumisevat pinnast jõudis puutuda.

INIMENE JA TEMA LOOM, LOOM JA TEMA INIMENE

Esimeseks rännakuliste tervitajaks ja käeandjaks (vist oleks õigem öelda käelimpsijaks) oli suur hallikarvaline kelgukoer, kes meie poole sõbralikult mauras ja eeskujulikule giidile omaselt kõik jalapaarid üle luges. See kuninglik koer nimega **Astor** oli omaette elamus, keegi, kes jääb vist kõigile Palupõhjas käinutele seda kohta sümboliseerima ja mälestustes sõbralikult ringi vantsima. Valvur ja saatja, kes kulges kogu retke vältel koos meiega oma rahulikku koerakulgemist, seistes õhtupimedas koos meiega jõekaldal, kõrv kikkis ja pilk kuskile kaugele suunatud. Astor juhatas meid Palupõhja looduskoolini, helerohelise maja veelgi helerohelisemale ja kevadiselt õhkavale õuele.

Majast astus välja peremees ja meie võõrustaja **Robert Oetjen** – paljaste jalgadega ja kavalalt äraoleva muigega („Mina olen see mees, kes teid rappa viib!") lugudevestja ja loodusemees, kellest on kohe näha – inimene on õiges kohas ja sobib sellesse pilti ja maastikku, mille ta endale on valinud (ning mis on valinud tema). Soe ja sõbralik peremees ja tema samasugune loomsõber, iidsetest aegadest kokku kuuluv duo, inimene ja tema parim sõber. Neid kahte vaadates meenusid kohe Soolavarese Tjorven ja tema majesteetlik truu saatja Pootsman. Niivõrd kokkukuuluv paar, et ei oskagi neist lahus mõelda. Seega pole imestada, et Astorist pajatatavad lood olidki esimesteks loomalugudeks, mida me sellel retkel kuulda saime ja mis on Palupõhja lugudepagasis oma koha kindlustanud. Astor oli see tegelane, kelle poole lausuti kõige rohkem nii inglis- kui eestikeelseid sõbralikke lausumisi, tema kohalolu ühendas ja liitis ning retke lõppedes jättis igaüks temaga hüvasti, patsutades turjale ja soovides head koeraelu.

MATK LÄBI LUGUDE

Elu Palupõhjas, olgu see siis inimese või looma oma, on kindlasti üks imetabane elu. Sellest saime peagi aru nende lugude kaudu, mis meie ees end nii ise kui läbi Roberti ja **Juhani Püttsepa** jutustama hakkasid. Lisaks rabamatkale oligi see matk läbi erinevate juttude ja pajatuste, kellegi teise mälestuste ja isiklike kogemuste. Lood käisid meiega vaikselt kaasas metsavahelisel teel kõmpides, lood kihisesid, kui me tegime ettevaatlikke samme märjal ja lõputult koheval soosamblal. Lood liuglesid ja libisesid kummikutaldade niuksatuste saatel mööda vihmamärga rabalaudteed, sattudes siis hoogu ja vuhisedes vihurina üle madalate mändide latvade ja läbi mahajäetud rebaseurgude. Üks lugu peitis end kõrgel männitüves asuvasse auku, musträhni pesaõõnsusesse. Trummeldas seal rahutult ja andis endast vaid õrritavalt aimu, kui me, inimloomad, pead kuklas, kambaga keset metsa seisime ja teda silmade ja kõrvadega tabada püüdsime – kõik vaatamas seda musta augukest ja kujutlemas lugu selle taga.

Lood ahvatlesid kaasa rääkima ja sünnitasid uusi mõtisklusi ja meenutusi, mida keegi kunagi kuulnud või näinud on ja mida nüüd inimparvena rabas rännates üksteisele usaldati. Lood Eestimaalt, Rootsist, Inglismaalt ja Leedust. Miniatuursed ja oma esimesi tukslemisi tuksuvad konnakullesed võisid küll imestada selle vaatepildi üle, mida nad sel neljapäeval nägid – kapuutside alla varjunud rivi kahejalgseid kulgemas piki laudteid, kõigil ninad enamasti maas (et eeskäijaga kokku ei põrkaks ja rajalt vette ei pudeneks), kõrvad kikkis ja suud kordamööda vadistamas. Üks lugu lõppes ja teine algas. Lugude refrääne tulid pajatama kohalikud asukad – põrinal üle me peade täristav taevasikk, huiklev täpikhuik ja vaatlustornist binokliga tabatud suursugune tedrekukk. Nii kulges teekond läbi värske ja üdini puhta raba ning samamoodi kulgesid ka lood ja jutustused. Ühel hetkel oli tunne, et nii võikski jääda. Jäädagi sinna kõndima, lugusid kuulama ja pajatama. Lõputult laugaste vahel lausuma. Sest seltskond oli inspireeriv ja ootamatult ruttu omaks saanud.

ÜKSI JA TEISTEGA

Ka koht ise oli meid omaks võtnud, lastes suudel segamatult lobiseda ja jalgadel loikudes lobistada. Ja alles siis meenus mulle mu esmane pisuke ärevus, mida olin tundnud kambaga loodusesse mineku ees. See tunne, et ei teagi, mida oodata. Sest oled seni kulgenud ikka üksipäini, jutustades vaid omaenda mõtetega, lastes kuuldut ja nähtut vaid läbi iseenda tunnetefiltri. Ja nüüd siis hoopis midagi muud, loodus ja teised, teised inimesed sinuga koos, sinu lood ja nende lood omavahel põimumas, sulades ühte ka ümbritseva loodusega. Nagu lõputult laiuv samblavõrgustik ja maa-alune salamisi helendav seeneniidistik. Ja ma sain aru – ka sellisel kulgemisel on omamoodi võlu, absoluutselt ja kaheldamatult. Kui käid looduses üksi ja omaette, õpid eelkõige tundma iseennast. Kuulatad ja vaatad. Siis võid paitada kive ja emmata puid, see on intiimne toiming, salajane, endale, justkui isekeskis lausutud vaikne palve, mida teed omaette, teiste silmade eest peidus.

Seekordne kogemus oli aga uudne ja teistmoodi, eelkõige tihe suhtlus ja mõttevahetus teistega. Pilguheit enda kõrval ja ees sammuva inimese sisemistele maastikele, usaldus ja soov näidata killukest ka endast, lubades teisel turnida paar astet oma isikliku vaatlustorni trepil, mis sest, et käsipuu veidi nagiseb ja mõned naelad on roostes. Huvitav oli vaadata, kuidas igaüks selle retke käigus natuke muutus, kuidas avanesid muidu ehk varjatud palged. Kuidas midagi vabanes. Näiteks „linnulausuja" **Tomas Bannerhed** kulges algul natuke eraldi, käed seljal põimitud või käbijupp näppude vahel, rivi lõpus mõtiskledes ja puude latvu seirates, tihti binokkel silme ees („Kes see seal laulab?"). Astus rajalt kõrvale ja seisatas, kuulatades midagi. Pea nõksatas ja kuklasuled värahtasid – Tomasest sai hetkeks lind.

Esiplaanil jutu üks peategelane koer-giid Astor, taamal ülejäänud reisiseltskond.

Olen alati arvanud, et inimesed, kes uurivad või vaatlevad mõnd lindu või looma, muutuvad ühel hetkel ise oma vaatlusalusega sarnaseks. Tean üht vana hallipäist mesinikku, heledate siniste silmade ja aeglaste liigutustega mehikest, kelle kõne saadaks justkui vaikne rahulik surin ja kellest õhkub suviste aasalillede lõhna. Ning hundiuurija **Ilmar Rootsi**, kelle nimi käis ka sellel rabaretkel räägitud juttudest mitmel korral läbi (temagi toimetab just Alam-Pedja kandis), mõjub ka ise salapärase hallivatimehena – tema pilk eksleb rääkides kuskil kaugustes, ta ei vaata sulle otsa, on põiklev ja mõtted küllap padrikutes oma karja juures. Need tähelepanelikud vaatlejad on oma uurimis- ja ühtlasi armastusobjektiga kokku kasvanud, natuke nagu üheks saanud. Inimesed, kes jälgivad loomi ja õpivad neid seeläbi peensusteni tundma, on alati rahulikud, leebed, tasakaalukad. Nendega on mõnus suhelda. Justkui saaksid sinagi osa looma- ja linnukeele võlukunstist.

METSAVENNAD, KODUVEIN JA ÖÖBIKU NOODIKIRI

Rabaretke esimese päeva õhtupoolik jätkus juba rabas alguse saanud juttude pajatamisega. Juhani Püttsepp tuli ja rääkis meile oma loo, aga ka teiste inimeste lugusid. Palupõhja loo-

dusmaja alumine korrus täitus kummaliste vanade vaimudega, kunagiste Alam-Pedja elanikega, parvemeeste ja -naistega, vaigulõhnaliste metsavahtide ja mustvalgete koolilastega, kellel kõigil olid eluajal taskud täis põnevaid looduslugusid. Ja ka valusaid, raskeid kogemusi, mis leidsid väljapääsu just lugudeks kasvades ja end teistele usaldades. Juhani pajatas põtradest ja huntidest, Emajõe laineloksatustest ja vanadest lootsikutest, mis on truult inimesi üle vee viinud. Lugudest käisid läbi ka metsavennad, kelle kohta britid küsisid, et kes need sellised teil on, „forestbrothers"? Meile nii tuttav ja oma lugu, neile aga midagi uut, midagi võõrast, ent oma metsikuses ahvatlevat. Lood huntidest metsavendadeni, metsavendadest vaba olemiseni, vabaks saamiseni. Ja vabadus viis taas metsa, rappa, Palupõhja. Lood lennutasid meid endaga kaasa nagu rändlinnuparv. Lugudes käisime ära kaugel ja naasime siis taas oma olemisse, Palupõhja. Õues oli maad võtnud kevadine õhkav hämarus, vihmasabin oli lakanud, Astori paks kasukaski juba kuiv.

Palupõhja mähkus unenäolisesse udukardinasse, taevas roosatas ja pilveviirud puutusid vastu tumedaid kuuselatvu. Õrn, imetabane ja ühtlasi muhedalt metsik olemine. Varahommikune linnulauluretk sai meie jaoks, kes me end õhtul Palupõhja hoovile koduveini mekkima unustasime, alguse juba selsamal ööl. Õu väreles erinevate lindude öistest heliredeliharjutustest. Helid tulid vee kohalt ja metsast, pimedas taevas lendasid haned ja sel kevadel esmakordselt lasi end kuulata kevadööde väike võlur ööbik. Temast sai kogu retke peaesineja ja tõeline imetlusobjekt. **Stephen** [Hiscock], **Sarah** [Angliss] ja Tomas seisid pikalt maja ees ja lihtsalt kuulasid. Ööbikut. Samal ajal sosinal taevast kaardistades – Suur Karu, Põhjanael, Jupiter. Otsustasime, et ööbik loebki taevast noodikirja, igal ööl on see natuke erinev. Minu isiklikuks lemmikhetkeks oli aga see, kui ööbiku igavikulise soolo katkestas üks käre ja arrogantne röögatus. Neljapäeva öö, kuugi taevas, kas tõesti vanakuri vedas end mülgastest välja? Seekord siiski mitte. Kõigest kährik, metsade kõige valjem anarhist, toimetas pimeduses oma toimetusi. Kujutage nüüd ette, idüllilisse ööbikulaksutusse lõikab sisse krõbe kraaksatus metsasügavusest, imeline kakofoonia! Isegi ööbik võttis tuurid uuesti üles ja sättis end kährikuga samasse helistikku. Sõbralikud elukad seal Palupõhjas koos.

Öö keris end tasapisi hommikusse ning pärast mõnetunnist und ootas meid lindude ja nende lauluga sinasõpruse loomine. Teejuhiks jällegi oma ala meister, **Veljo Runnel**. Teekond viis läbi uduse ja kastemärja küla, mõned majakesed, mõned lootsikud, üks päris veepiiril rippuv saunahütt. Unenäoline külake ja meie, selle unenäo tegelased. Hommik kulges liiga kiiresti. Tegelikult terve see retk. See oli nagu kiire raputus, suur värske õhu puhang, mis ajab pea ringi käima ja kuskilt tuge otsima. Nii palju lugusid. Nägemusi. Tundmusi. Ja korraga kõik see selja taga ja läbi, saanud ka ise vaid üheks looks, mida hiljem teistele jutustada. Hüvastijätt ja bussisõit, kodutee Tartu poole.

TAGASI TSIVILISATSIOONIS: DOKTOR ALBAN, HALLELUUJA JA VALIMISTULEMUSED

Liiga ruttu, liiga kiiresti kulges kõik! Stephen pomiseb bussis nukralt, et on masenduses ega taha Eestist lahkuda. **Maarja** [Pärtna] lausub omaette, et kohe mitte ei taha arvuti taha istuda. **Alvydas** [Šlepikas] on üldse kuskil kaugel eemal, vist rabas, temani ei ulatugi. Tomas istub kõige tagumises reas ja kritseldab midagi vaikides. Korraks nagu kuuleksin veel täpikhuiku hüüdmas. Kõik on omaenda olemises ja mõtetes. Tehes (mitte)ootustele äraspidist analüüsi. Tartusse sisenedes kiirgab silma suur reklaam tekstiga „doktor Alban tuleb suvisele rannapeole!". Ja üks kirik kutsub valju halleluujaga elu uuesti alustama ja Loojat endasse lubama. Britid saavad teada valimistulemused ja need mõjuvad neile laastavalt. Oleme tagasi tsivilisatsioonis, pole midagi parata.

Palupõhja kavatsen ma kord tagasi minna. Kas siis üksi või mitmekesi, ükstapuha. Ööhäälte ja lõhnavate rabateede juurde. Suure Koeraga vee äärde seisma ja kuulatama, kõik meeled erksad ja avali. Sealsetest lugudest osa saama. Ise lugusid looma. Virvatulukeste valgel koduteed otsima.

SUVI ARKTIKAS: EKSPEDITSIOON FRANZ JOSEPHI MAA SAARESTIKUS

Intervjuu **Mari Hundiga**. Küsis **Timo Palo**

Huvi kliimamuutuste mõjudega arvestava arhitektuuri vastu viis noore eesti arhitekti seitsmekümne teadlase ja ajakirjanikuga laevale, avas talle võimaluse külastada tavainimese jaoks kättesaamatut Franz Josephi maad ja tekitas nõrkuse polaaralade vastu.

Meteoroloog Timo Palo ja arhitekt Mari Hunt vestlesid viimasest ekspeditsioonist Franz Josephi maa saarestikule, kuhu Mari kaks aastat tagasi kaasa kutsuti, et planeerida rajatisi, mis reguleeriksid inimeste liikumist tundliku keskkonnaga piirkonnas.

Alustame päris algusest. Enne kui said tööpakkumise Arktikasse, kaitsesid Eesti Kunstiakadeemias oma magistritöö teemal „Arktika looduskaitsevägi". Sa oled arhitekt. Minule tunduvad arhitektuur ja Arktika (inimtühjad avarused) esmapilgul teineteisest üsna kauged, peale selle, et sõnad kõlavad sarnaselt. Kuidas sa sellise teema üldse enda jaoks avastasid?
Mind oli huvitanud pikka aega kliimamuutuste mõju arhitektuurile: kuidas kliimasoojenemine, veetaseme tõus ning erinevad katastroofid arhitektuuri mõjutavad. Võtsin kunagi osa Londoni AA arhitektuurikooli suvekoolist, kus meie projekti lõpptulemus oli seotud veetaseme tõusuga Londonis. Sealt jäi see teema mind kummitama ja mõtlesin, et tahaksin sellega edasi töötada. Magistritöö tundus hea võimalus millegi utoopilise või teistsuguse tegemiseks. Arhitekti töö hilisemas elus tähendab enamikule mingil hetkel rutiini – võistlustel osalemist, väiksemate ja suuremate hoonete projekteerimist –, mina aga tahtsin tegeleda laiema maailmapildiga.

Mida su juhendaja sellisest teemavalikust arvas?
Esialgu otsisime veetaseme tõusu seoseid Eestiga. Saime aru, et kohalikku rannajoont see praegu nii palju ei mõjuta – siin küll veetase natuke tõuseb, aga samas ka maa kerkib. Mind hakkasid huvitama need alad, kus toimuvad just nüüd seoses kliimasoojenemisega kõige suuremad muutused. Miks veetase tõuseb ja kust kõik alguse saab. Nii liikusingi edasi Arktika-teema juurde. Peamiselt räägitakse Gröönimaa ja Antarktika jääkilbi ning Arktika merejää sulamisest – mind paelus just viimane.

Ühesõnaga, sa liikusid tagajärgedelt põhjuste juurde?
Jah, ja juhendaja arvas, et siis nad ju küll mind juhendada ei oska! Aga mis neil üle jäi (*naerdes*), selles mõttes, et olin kindel oma otsuses, et tahan selle teemaga tegeleda, ja ma ei lasknud end selles mõjutada.

Pealkiri „Arktika looduskaitsevägi" kõlab üsna suursuguselt. Töös oli huvitavaid ja samas ambitsioonikaid lahendusi, tõelisi väljakutseid. Missuguse eesmärgi sa enesele ise seadsid selle uurimistööga? Kui tähtis oli sinu jaoks uurimuse tegelik rakendatavus? Kas see oli üldse oluline?
See ei olnud minu jaoks eraldi eesmärk, kuna ma ei olnud magistritöö kirjutamise ajal nii kaugel põhjas ise käinud. Pakun oma töös välja pigem mingisuguse universaalsema lahenduse, kuidas olla valmis intensiivsemaks liikluseks Arktikas, taaskasutada olemasolevaid külma sõja aegseid radarijaamu ja luua uusi merejääl triivivaid jaamu.

Kõigepealt pidid sa ju ennast Arktikaga kurssi viima ja selle kohta eelteadmisi hankima. Kui palju sa selleks eeltööd pidid tegema? Kust sa selle kohta materjali leidsid?
Põhimõtteliselt alustasin eeltööga nullist. Internet on selles mõttes suureks abiks. Ma käisin küll Eesti Teaduste Akadeemia ja TTÜ raamatukogus ning otsisin lektüüri, aga sealne valik oli üsna kesine. Seal oli näiteks Gröönimaad käsitlev raamat „Lonely Planeti" sarjast ja paar väga teaduslikku ja detailset teost näiteks õhurõhkude kohta.

Kas need olid liiga teaduslikud ja spetsiifilised?
Pigem jah. Mind huvitas üldine olukord Arktikas osalt poliitilises, aga teisalt ka arhitektuurilises võtmes, näiteks kas ja kuidas arvestatakse Arktikasse või Antarktikasse projekteeritavate hoonete puhul kohalikke kliimaolusid ja kaugust seoses materjalide transpordiga.

Kas sinuga võeti ise Venemaalt ühendust? Mismoodi sa ekspeditsioonil osalemiseks pakkumise said ja mida nad sinult tegelikult soovisid?
Ma olin nendega natuke varem juba ühenduses olnud, kui ma tahtsin neilt saarestiku kohta materjali saada. Esialgu olid nad väga aeglased, kuna avastasid, et neil on tarvis enne ülikooliga lepingud sõlmida, mis oli muidugi arusaadav. Seejärel saatsin ma neile pahase kirja sisuga: „Kui teie poole pöördub järgmine kord mõni totter tudeng, kes tahab teile lihtsalt heast peast tööd teha, siis võiksite operatiivsemad olla" (*naerab*). Kaks kuud hiljem sain kirja: „Laev väljub 24. juulil. Kas tuled kaasa? Meil on vaja disainerit, arhitekti." Alles siis kui Murmanskis laeva peal olin, sain aru, et see on reaalne seitsmekümne inimesega laev, kus on nii venelasi, austraallasi, ameeriklasi, hispaanlasi, prantslasi, kellel kõigil on ühine eesmärk minna kaugusesse, tühjusesse.

Kas mingit ametlikku vormistamist, lepingute sõlmimist polnud?
Ei.

Kas see oli lihtsalt kutse, et tule nüüd, Mari, ja istu sellele lennukile?
Jah, kuigi ma tahtsin neid lepinguid sõlmida, ei saanud ma seda ikkagi teha (*naerdes*). Lõpuks uurisin Vene seadust, et välismaalastega ei tohi töölepinguid sõlmida. Siis hakkasin aru saama, miks nad ei tahtnud seda teha. Osalesin ekspeditsioonil vabatahtlikuna.

Kui palju sa Franz Josephi maast enne teadsid? Kas sul oli mingi ettekujutus selle looduskeskkonnast? Tegelikult on saarestikul ju üsna rikkalik kultuurilugu. Kui palju oli sul eelteadmisi selle kohta, kuhu sa tegelikult suundud?
Eelteadmisi oli mul tänu magistritööle. Ma nii-öelda armusin sellesse saarestikku ja tundsin kohe, et tahan sellega tegeleda. Tegin enda meelest põhjalikku eeltööd. Tagantjärele sain muidugi aru, et ega ma ei teadnud ikka midagi. Olin läbi lugenud kaks Nanseni (*Fridtjof Nansen oli norra teadlane ja maadeavastaja* – toim.) raamatut sellest, kuidas nad seal triivisid ja oma ebaõnnestunud põhjapooluse jalgsimatkalt tagasi tulid.

Kas sa teadsid, et tegemist on juba pikka aega suletud ja militariseeritud piiritsooniga ja et sinu võimalus on üsnagi unikaalne? See pole veel külastajaile ja nii-öelda tavakodanikele avatud. Paljude jaoks on see paik olnud nii-öelda unistus ja kättesaamatu koht, sh minule. Kui sa ütlesid mulle, et lähed sinna, oli see üllatav.
Teadsin küll, et seal on olnud mingisugused militaar- ja ilmajaamad, kuid ei mõistnud seda lõpuni. Aga näiteks Tikhaya lahe ääres olevat räämas ja lagunenud meteoroloogiajaama nähes adusin, et need hooned pärinevad 1929. aastast – siis see jõudis kohale. Nagu ka see, kuidas seda kõike hakatakse taastama ja uuesti avama.

Mis on Vene Arktika rahvuspark ja kuidas Franz Josephi maa looduskaitseala sellega seotud on?
Vene Arktika rahvuspark haldab Franz Josephi maad ja Novaja Zemlja põhjaosa. Minu teada, kui ma nüüd faktides ei eksi, muudeti see kaitsealaks 1994. aastal. Rahvuspargi eesmärk on lisaks looduskaitsele korraldada sealset teadustööd, prügikoristust ja turismi.

See oli väga kompleksne ekspeditsioon, kus oli üsna värvikas seltskond nii rahvuste kui ka uurimisvaldkondade poolest. Kuivõrd te omavahel üldse suhtlesite ja mil moel? Kas sa pühendasid ennast seal ka teiste tegemistesse?
Kui laeva peal olin, siis suhtlesin kõigiga. Meeskond oli jagunenud ameeriklasteks ja venelasteks. Ameeriklaste all pean silmas kõiki lääne inimesi, kes seal olid. Paiknesin kahe vahel: kord suhtlesin ühe tiimiga, kord teisega ja vahepeal kuulasin, kuidas nad üksteist kiruvad. Aga samas oli ka väga huvitavaid vestlusi, näiteks bioloogide või ajakirjanikega, meediainimestega, kes tegid põhjalikke ülevaateid oma päevastest leidudest või jagasid fotosid veealusest maailmast. Laeval pidime olema pikemat aega, sest kehvade ilmaolude tõttu ei saanud me kohe saarele minna.

Kas seal oli ka kommunikatsiooniprobleeme? Ühelt poolt olid tellijatel teatud ootused ja teisalt said venelased, kes asja täide viisid, asjadest omamoodi aru. See ilmselt tekitas teatud määral segadust, eks?
Jah, see tekitas segadust. Ma ei kujuta ette, kui peaksin ise olema ekspeditsioonijuht, kes kõiki neid inimesi haldab. Kui sul on mitukümmend inimest, kes tahavad kõik erinevaid asju teha, ja sul on viis kummipaati, millest pooled ei tööta, ning pead neid inimesi kogu aeg suunama: kes läheb sukelduma, kes läheb missuguse platoo peale taimi vaatlema, kes läheb merilõvisid vaatama. Täiesti hull logistika!

Kusjuures, pead tagama ka kõigi turvalisuse.
Jah, iga uurimisgrupiga koos on alati vähemalt üks relvakandja, nn jääkaruvaht.

See ekspeditsioon võõrustas ühtlasi ka National Geographicu puutumatute merede ekspeditsiooni (Pristine Seas Expedition). Põhja-Jäämeri oli nende jaoks üks järjekordne meri, mida nad nii-öelda uurima asusid. See oli üsna suur uurijate rühm, kokku vist oma nelikümmend inimest ja väga erinevatest valdkondadest. Kas sa said nendega lähemalt tuttavaks ja teada, kes nad on ja mida nad seal täpselt tegid?
See oli väga huvitav seltskond. Eks mul oli keelebarjääri tõttu kindlasti lihtsam selle tiimiga suhelda. Mäletan üht eredamat vestlust bioloog Michael Fayga, kes ongi tegelenud just erinevate rahvusparkide loomisega üle maailma, eriti Aafrikas. Ta rääkis Gabonist ja kuidas nad saavutasid seal võidu ülekalastamise üle.

Ta on mees, kellel on seljataga päris palju seiklusi.
Jaa, hästi palju, ja samal ajal elab ta ise kuskil Alaskal väga üksildases kohas, kuhu pääseb ligi ainult teatud ajal isikliku lennukiga. Üksinda karude keskel...

Küllap on igaühe unistus, kes Arktikasse rändab, kohata ka sealset valitsejat jääkaru, aga seda muidugi turvaliselt, nii-öelda organiseeritult. Nagu ma hiljem National Geographicu meeskonnalt kuulsin, oli neil päris värvikaid seiklusi. Kui palju oli sinul võimalust kohata Arktika peremeest?
Esimene jääkaru, mida kogu tiim nägi, oli Tikhaya lahel. Kõik olid nii elevil, sest see oli esimene jääkaru, keda kohtasime. Ta oli üksinda keset rohelust ja sõi rohtu. Läksime kõik teda kaugusest mootorpaadiga vaatama. Saarel, kus pikemalt olin, ei olnud arvatavasti jääkarusid, sest kolme nädala jooksul me

ühtegi ei näinud. Leidsime sealt õnneks või kahjuks ainult ühe surnud karu, kes oli juba ühelt poolt natuke kõdunenud, aga tema kunagine kuju oli veel aimatav.

Sinu uurimisrühm pidi maabuma Northbrooki saarel Flora neemel. Kui suur teie rühm üldse oli ja mis olid spetsiifiliselt teie rühma ülesanded? Kui palju teil õnnestus tegelikult selle kuu aja jooksul oma eesmärke täita?
Meie rühma eesmärgid olid mitmesugused. Meid oli kokku kaheksa: lisaks minule kaks arheoloogi, kaks geodeeti ja kolm inimest, kes olid nii-öelda kolm ühes ehk korraga jääkaruvalvurid, turvamehed, ehitusmehed. Arheoloogid tegelesid Flora neeme olemasoleva kultuurilise kihistuse kaardistamisega. Geodeedid mõõtsid ära kogu Flora neeme topograafia. Ja mina, kes ma suhtlesin nii arheoloogide kui ka geodeetidega, kaardistasin perspektiivsed rajad, mis võiksid sealseid kultuurilisi, ajaloolisi ja looduslikke objekte ühendada.

Flora neem, kus sa töötasid, on polaarajaloos ikkagi tuntud paik. Äkki kirjeldad mõne sõnaga, kui palju on selle koha kultuuriloost tänapäeval üldse mingite jälgede või märkidena märgatav?
Flora neem on ajalooliselt hästi tuntud – seal on peatunud erinevad ekspeditsioonid. Kõige silmapaistvam, mida veel tänagi näha võib, on Jacksoni ekspeditsioon ja nende asula Elmwood (*Frederick George Jackson oli briti teadlane, kelle ekspeditsiooni Franz Josephi maale 19. sajandi lõpus teatakse peamiselt selle järgi, et selle käigus leiti üles kadunuks jäänud Fridtjof Nansen* – toim.). Sellest on säilinud näiteks kahe puithoone ja mitme kaheksanurkse hoone või pigem varjualuse vundamendid. Lisaks on seal näha veel tolleaegseid kiviteid. See pole päris tavaline vaatepilt, et teed ukse lahti ja näed, et terve maja on jääd täis.

Küllap seal ongi omamoodi keeruline piiri tõmmata, kus lõpevad korrastustööd ja kust algab kultuuriväärtuste kaitse, et mis on rämps ja mis on see, mida me tahame säilitada, eksponeerida.
Jah, see on päris keeruline. Praegu vaadatakse seal pigem sellest seisukohast ringi, et säilitama peaks kõike, mida leitakse. Kui meteoroloogiajaam suleti 1959. aastal, siis jäi seal elu seisma, kõik mittevajalik jäeti saarele. Seal on igasuguseid mänguasju, filmilinte ja koeratoidukausse – seal on väga palju asju. Problemaatiline on, et seal käivaid turiste tuleb asutusse umbes sada korraga ja paljudele meeldib neid asju kaasa vedada. Üks projekti ülesanne ongi kõik need mööda asulat vedelevad asjad ühte kohta panna, et iga turist ei mõtleks, et see on praht, mille võib kaasa võtta. Isegi paarikümne aasta tagune ese on nüüd juba kultuuriväärtus.

Milline sinu tüüpiline argipäev üldse välja nägi? Milles sinu välitööd seisnesid?
Välitööd seisnesid selles, et käisin Flora neeme piirkonnas ja kaardistasin olukorda. Mul oli reaalselt kolm nädalat aega seda teha ja võimalus, et saad teha üht tööd nii pikalt ja sellesse niivõrd põhjalikult süveneda, ei ole väga tavapärane.

Oma planeerimistöös pidid sa küllap arvestama sellele keskkonnale omase kõrge tundlikkuse ja nende arktiliste saarte ökosüsteemiga, mis on äärmiselt habras ja mida häirib tegelikult väikseimgi inimtegevus.
Jah, seetõttu oligi oluline seal näiteks kohalikke materjale otsida, et kõik rajad ja teed, mida ma planeerisin, saaks valmis ehitada nendest: kas basaltkividest, mida seal rannas leidub, või ajupuidust, mis on kuskilt Siberi metsadest hoovustega sinna kandunud.

Kas sina olid see, kes pani sealsed rajad lõplikult paika, või lähtusid tegelikult, nagu ma aru saan, nende planeerimisel ka arheoloogide ja võib-olla ka geoloogide ja botaanikute uurimistöö tulemustest?
Tegime kohapeal palju koostööd. Ühelt poolt ongi oluline, kus on need huvitavamad objektid, mida võiks vaadata – näiteks mingisuguse hoone varemed või monument –, aga samas pead arvestama ka sellega, et tee ei tohi objektile liiga lähedale minna, et selle kahjustamist vältida.

Praegu on nii, et turistigrupid käivad seal täiesti reguleerimatult – kõik käivad seal, kus tahavad. Nii palju on organiseeritud, et ühes otsas on üks jääkaruvalvur ja teises teine, kes vaatavad, et jääkarud ei teeks inimestele viga. Samas see, kus keegi käia tohib, ei ole reguleeritud. Nüüdseks on juba õnneks määratud, kus näiteks helikopter maanduda võib, sest ühel pool on suur linnukoloonia, teisel mitte. Maandumispaigana peab alati eelistama seda, mis ei ole ka ajalooliste objektide keskel. Paar aastat tagasi oli juhtum, kus helikopteri õhulöök lõhkus maha viimase ajaloolise hoone, mis seal veel seisis.

Kas sinu töö tulemusega jäädi rahule?
Nii palju, kui ma olen tagasisidet saanud, jäädi väga rahule. Kahjuks sel suvel veel ehitamist alustada ei saanud, sest neil ei olnud plaanis sinna nii suurt ekspeditsiooni korraldada. Aga loodan, et järgmisel suvel saavad plaanid ka reaalsuseks.

Kuivõrd vastasid keskkond ja kogetu sinu ootustele või eelarvamustele? Inimesel on ikka kombeks kujutada teatud määral ette seda, kuhu ta läheb või satub. Millised tunded sa sealt kaasa tõid ja kas sind üllatas miski? Oli midagi teistmoodi, kui sa ise ette kujutasid?
Ma ei arvanud, et sealne suvi on täiesti lumeta. Pigem oleks olnud vaja reiteni ulatuvaid kalamehekummikuid kui talvesaapaid. Ja see oli ka tegelikult üks asi, mida Pristine Seasi ekspeditsioon jälgis: nad kõrvutasid vanu fotosid kohapealsega ja pöörasid sellega tähelepanu lume ja jää vähenemisele.

Flora neeme õpperajad. Foto: Mari Hunt.

Saartel muidu püsivat inimasustust polnud, kuni Nõukogude Liit rajas sinna oma sõjaväebaasid ja uurimisjaama. Ja pärast 1990ndaid, kui külm sõda sai läbi, varises asi kokku ning inimesed lahkusid. Mida võib sellest asustusest seal tänapäeval näha ja kuidas on tuldud seni üldse toime selle saarestiku puhastamisega rämpsust, mis sinna omal ajal maha on jäänud?
Vene Arktika rahvuspark on alustanud ise suuremat kampaaniat kogu selle külma sõja aegse prahi äraviimiseks ja seda on näha ka kohtades, kus ma ise käisin. Kõige rohkem on vanade hoonete varemeid. Aga samas on mõnel pool, näiteks Tikhaya lahe ääres, säilinud ka terve asustus, kus elas kunagi umbes 50 inimest. Nüüd on nendest korda tehtud mõned hooned, kuhu korraldatakse suviseid ekspeditsioone. Või siis ehitis, millest rajatakse midagi muuseumilaadset, kuhu kogutakse saarel olevaid esemeid. Aga seal on ka igasuguseid masinaid – õue peal hiiglaslik traktor või auto kaarhallis. Kaarhallis on lisaks veel ka jää, nii et kogu see tühjalt seismise aeg on nendele hoonetele üsna palju kahju teinud.

Üks eripära polaaraladel töötamisel, nagu sa räägid, et kasutasid kohalikke materjale, on ka see, et seal on alati materjali- ja vahendipuudus. Küllap pidid sinagi radade planeerimisel omajagu leidlikkust kasutama ja improviseerima, et olemasolevaga läbi ajada. Kuidas see sul õnnestus? See oli vist arhitektile omamoodi huvitav väljakutse, kui sulle antakse karbitäie pliiatsite asemel kaks või kolm või ainult harilik pliiats ja pead hakkama saama.
(*Naerab*) Jah, oli küll huvitav, kuna lõpuks su töö ei ole mitte ainult ilusaid teid joonistada, vaid pigem mõelda sellele suuremale pildile: kuidas projekteerida midagi nii, et see kahjustaks võimalikult vähe keskkonda, ja kuidas minimeerida mingisuguste asjade transpordivajadust. Tegelikult peaks sellist lähenemist kasutama ka kõige muu projekteerimises.

Sellised kauged ja eksootilised paigad jätavad minu arvates sageli inimesse teatud jälje. Need, kes on kord mägedes käinud, igatsevad sinna tagasi, ja paljude nagu ka minu puhul on see nii polaaraladega. Kas sina ka tunned, et sinust jäi sinna midagi maha? Kas sa igatsed tagasi?
Jah, eks ma siin mõtlen enda jaoks järgmisi ekspeditsioone välja. Tahaks minna Teravmägedele ja Gröönimaale – need on praegu lihtsamini ligipääsetavad kohad kui Franz Josephi maa. Ma tahaks kogeda teistsugust arktilist keskkonda ja minna sinna just talvel külma ja lumega.

Võib öelda küll, et sõrm on antud.
Jah.

notafe 5–11 juuli 2015 viljandi

notafe.ee

nina wehnert
bruno caverna
vladimir sidorov
marjana krajac
andrea keiz
oliver schrader
benno voorham
marco bonisimo
peter stamer
sybrig dokter
aitana cordero vico
diego agullo ja kadri noormets
perrine en morceaux
riccardo fazi ja claudia sorace
ima iduozee
nadja voorham ja louise jacobs
anna mesquita ja leandro zappala
raphael vanoli
alex bailey